۱- ثلاثون مسأله - شیخ طوسی ابوجعفر محمد بن حسن ثلاثون - عربی
۲ رساله در تقلید - فارسی از فتوای سید محمد مجاهد و غیره
۳ فائده در دلالت کلام مجتهد
۴ - اجوبه علماء در سند آباء دینکال
مجیب : احمد بن محمد علی اصفهانی بهبهانی فارسی
۵ - عوامل منظوم فارسی
۶ شرح نصاب فارسی

آستان قدس

کتابخانه آستانقدس

فارسی عربی

میکروفیلم تهیه شد

اسم کتاب مجموعه

مصنف

مؤلف

خطی نستعلیق چهارده سطری

چاپی

سال چاپ یا تحریر ۱۲۹۸ ق عدد اوراق ۸۰

جزء کتبخانه جامع شماره خصوصی

شماره عمومی ۱۳۷۰۱ شماره قبض

واقف [illegible] تاریخ وقف آذر ماه ۱۳۰۲

طول ۱۷/۲ عرض ۱۰/۵ شماره صفحات

احمد طالبیان
مرمت کار کتب خطی

۷۳/۲/۱۹

۱- [illegible] مسائل شیخ طوسی در علم کلام
۲- رساله در تقلید که در اعتقادات [illegible]
سید محمد مجاهد [illegible]

۳- جواب [illegible] از [illegible]
وحید [illegible] صاحب [illegible] الاصول [illegible]
۵ [illegible] [illegible] احوال [illegible]
[illegible]
[illegible]
۴- [illegible] ۱۲۹۶
۵- [illegible]

1

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله الطاهرين فهذه عدة
مسايل في معرفة اصول الخمسة انتهيها الامام شيخ الطايفة الشيخ ابو جعفر محمد
الطوسي رحمه الله تعالى مسئلة معرفة الله واجبة على كل مكلف بدليل انه منعم فيجب
معرفته كي نشكره مسئلة انه تعالى موجود بدليل انه صنع العالم واعطاه الوجود وكل
من كان كذلك فهو موجود مسئلة انه تعالى واجب الوجود لذاته بمعنى انه
لا يفتقر في وجوده الى غيره ولا يجوز عليه العدم بدليل انه لو كان ممكن الوجود
لافتقر الى صانع كافتقار هذا العالم وذلك محال على المنعم المعبود مسئلة انه
تعالى قديم ازلي بمعنى ان وجوده لم يسبقه العدم باق ابدي بمعنى
ان وجوده لم يلحقه العدم بدليل انه واجب الوجود لذاته فيستحيل سبق العدم
عليه وتطرقه اليه مسئلة انه تعالى قادر مختار بمعنى انه ان شاء ان يفعل
فعل وان شاء ان يترك ترك بدليل انه صنع العالم في وقت دون وقت
اخر مع قدرته وتركه وكان قادرا عليه مسئلة انه تعالى عالم بمعنى ان الاشياء
منكشفة واضحة له حاضرة عنده غير غائبة عنه بدليل انه تعالى فعل
الافعال المحكمة المتقنة وكل من فعل ذلك فهو عالم بالضرورة مسئلة
انه تعالى حي بمعنى انه يصح منه ان يقدر ويعلم بدليل انه ثبت له القدرة
والعلم وكل من ثبتا له فهو حي بالضرورة مسئلة انه تعالى قادر على كل

خ محال

مقدور وعالم بكل معلوم بدليل ان نسبة جميع المقدورات و
المعلومات الى ذاته المقدسة المنزهة على السوية فاختصاص قدرته تعـ
على بعض دون بعض ترجيح بغير مرجح وهو محال ثم انه تعالى متكلم
لا بجارحة بل بمعنى انه اوجد الكلام في جرم من الاجرام او جسم من الاجسام
لايصال غرضه الى الخلق بدليل قوله تعـ وكلّم الله موسى تكليما ولانه
قادر فالكلام ممكن واسناد الكلام اليه تعـ كذلك ثم انه تعالى سميع
لا باذن وبصير لا بعين لنزهته عن الجارحة فالمعنى انه عالم بالـ
مسموعات وبالمبصرات بدليل قوله تعـ انه هو السميع البصير ثم
انه تعـ مدرك لا بجارحة بمعنى انه يعلم ما يدرك بالحواس لانه منزه عن
الجسم ولوازمه بدليل قوله لا تدركه الابصار وهو يدرك الابصار وهو الابصار
اللطيف الخبير اي مجرد خبير ثم انه تعالى مريد بمعنى انه رجّح الفعل اذا علم
المصلحة بدليل انه خصّص ايجاد بعض الاشياء بوقت دون وقت وشكل
دون شكل ولانه امر ونهى وهو يدل على الارادة ثم انه تعـ صادق
بمعنى انه لا يقول الا الحق الواقع بدليل ان كل كذب قبيح والله تعالى
منزه عن القبيح ثم انه تعـ كاره بمعنى انه رجّح ترك الفعل اذا علم
المفسدة بدليل انه ترك ايجاد بعض الموجودات في وقت دون وقت
مع علمه وقدرته على كل حال بالسوية ولانه نهى وهو يدل على الكراهة

ثم انه تعالى واحد بمعنى انه لا شريك له في الالهية بدليل قوله تعـ قل هو الله احد
فلو كان له شريك لوقع التمانع ففسد النظام ثم انه تعالى ليس بجسم ولا عرض
ولا جوهر بدليل انه لو كان احد هذه الاشياء لكان ممكنا مفتقرا
الى صانع وهو محال ثم انه تعالى ليس في جهة ولا مكان بدليل ان كلما
في الجهة والمكان مفتقر اليهما وثبت انه تعـ ليس بجسم ولا عرض فلا
في المكان ثم انه تعـ ليس بمرئي بحاسة البصر في الدنيا والآخرة
بدليل انه تعـ مجرد ولان كل مرئي لا بد ان يكون له الجسم والجهة فانه تعـ
عنهما منزه فذلك محال ولانه قال تعـ لن تراني وقال لا تدركه
الابصار ثم لم يكن له ولد ولا صاحبة بدليل انه قد ثبت لم يكن له اليه
حاجة وكلما سواه تعـ ممكن فلا يصير الممكن واجبا بالذات ولقوله
تعـ ليس كمثله شيء واما مثل عيسى كمثل آدم خلقه من تراب ثم
لا يتحد بغيره لان الاتحاد صيرورة الشيئين شيء واحد من غير زيادة
ولا نقصان وذلك محال ولانه تعـ لا يتصف بالمحال ثم انه تعالى غير
مركب من شيء بدليل انه لو كان مركبا لكان مفتقرا الى الاجزاء
والمفتقر ممكن ثم انه تعالى لا يتصف بالحلول بدليل انه يلزم قيام
الواجب بالممكن وذلك محال ثم انه تعالى لا يتصف بصفة زائدة على
ذاته المقدسة بدليل انه لو كانت كذلك لزم حدوث الذات لانها

كانت محلا للحوادث وان كانت قديمة لزم تعدد القدماء وذلك باطل
فصفاته الثبوتية عينية ثم نفي المعاني بمعنى انه ليس تعالى عالم بالعلم
ولا قادرا بالقدرة ولا تعدد المعنى بتعدد الصفات وغير ذلك بدليل انه
يلزم افتقار الواجب تعالى الى الصفات وذلك محال فثبت انه تعالى قادر عالم
بالذات واحدي المعنى لا مجال للتعدد اليه فقط ثم انه تعالى عدل حكيم
بمعنى انه لا يفعل قبيحا ولا يخل بواجب بدليل ان فعل القبيح قبيح والاخلال
بالواجب نقص عليه والله تعالى منزه عن كل قبيح واخلال وحيث ثم انه
تعالى غني عن غيره بدليل انه واجب الوجود لذاته فلا يكون مفتقرا ثم ان الاشياء
بالقدر والقضاء وجميع كلما كان او يكون فهو بالقدر والقضاء ولا
يلزم بهما الجبر والظلم لان القدر والقضاء هاهنا بمعنى العلم والبيان
فالمعنى انه تعالى يعلم كلما هو على ما هو وبينه للملائكة ثم انه تعالى يعوض
المكلفين عما كلفهم بثواب ابدي مقابل التكليف وايضا يعوضهم
بما ابتلاهم من الالام زائدا عليها والا لزم الظلم فانه تعالى عادل
فالتعويض واجب ثم كلما فعل تعالى فهو صالح والا لزم العبث وهو تعالى يعاب
ويقول تعالى وما خلقناكم عبثا ثم اللطف على الله تعالى واجب
لانه خلق الخلق وجعل فيهم الشهوة فلو لم يفعل اللطف لزم الاغراء وذلك
قبيح فاللطف هو نصب الادلة واكمال العقل وارسال الرسل في زمانهم
وبعد انقطاعهم ابقاء الامام عليه السلام لئلا ينقطع حيطة غرضه ثم نبينا

محمد بن

محمد بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف رسول حق وصدقا
بدليل انه ادعى النبوة واظهر المعجزات على يده فثبت انه رسول حقا واكبر
المعجزات كتاب الحميد وفرقانه المجيد فارق بين الحق والباطل باق
الى يوم القيمة على حجته كافة الامة واما كونه معجزا فلفرط فصاحته
وبلاغته بحيث لا يمكن لاحد الى حين اذا تحدى به اهل الفصاحة
من اهل العلم ان ياتوا ولو بسورة صغيرة او اية تامة مثله ثم
كان نبينا نبيا على نفسه قبل البعثة وبعدها رسول الى كافة امته
لانه قال كنت نبيا وادم بين الماء والطين والا لزم تفضيل المفضول
ثم جميع الانبيا كانوا معصومين مطهرين عن العيوب والذنوب كلها وعن
السهو والنسيان في الافعال والاقوال من اول اعمارهم الى
اللحد بدليل انه لو فعلوا المعصية او يطرء بهم السهو سقط محلهم عن
القلوب وارتفع الوثوق من الاعتماد على اقوالهم وافعالهم فتبطل فايدة
النبوة فما ورد في الكتاب فيهم فهو واجب التاويل ثم يجب ان يكون
الانبيا اعلم وافضل اهل زمانهم لان تفضيل المفضول قبيح ثم نبينا
خاتم الانبيا والمرسلين بمعنى انه لا نبي بعده الى يوم القيمة لقوله
تعالى ما كان محمد ابا احد من رجالكم ولكن رسول الله و
خاتم النبيين ثم نبينا اشرف الانبياء والمرسلين لانه ثبت نبوته

واخبر بافضليته نفسه فهو افضل كما قال لفاطمة ابوك خير الانبياء و
بعلك خير الاوصياء وانت سيدة نساء العالمين وولداك
الحسن والحسين سيدا شباب اهل الجنة وابوهما خير منهما ثم
معراج الرسول بالجسم العنصرية علانية غير منام حق والاخبار عليه
بالتواتر ناطقة صريحة منكره خارج عن الاسلام وانه من الافلاك لا
من ابوابها لا حاجة الى الخرق والالتيام وهذه شبهة داهية مندفعة
مسطورة بمحالها ثم دين نبينا ناسخ للاديان السابقة لان
المصالح تتبدل كتبدل الزمان والاشخاص كما تبدل العلاج المعالج
للمريض بحسب تبدل المزاج والمرض ثم الامام لطف كما ان النبي
لطف فوجوده بعد النبي من الله بامره واجب والا لزم القبح وذلك
محال ثم الامام بعد نبينا بلا فصل علي ابن ابي طالب بدليل قوله
يا علي انت اخي وانت وارث علمي انت الخليفة من بعدي وانت قاضي
ديني وانت مني بمنزلة هارون من موسى الا انه لا نبي بعدي وقوله
سلموا على علي بامرة المؤمنين واسمعوا له واطيعوه وتعلموا منه ولا
تعلموه وقوله من كنت مولاه فهذا علي مولاه اللهم وال من والاه وعاد
من عاداه ثم الائمة بعد علي احد عشر من ذرية الامام ع ثم ولده
الحسن ثم الحسين ثم علي ابن الحسين ثم محمد بن علي ثم جعفر صادق

بن

4

بن محمد ثم موسى ابن جعفر ثم علي ابن موسى ثم محمد بن علي ثم علي بن محمد
ثم الحسن بن علي ثم الخلف الحجة القائم المهدي الهادي ابن الحسن صاحب
الزمان عليهم السلام ائمة الناس واحد بعد واحد حقا بدليل ان كل امام
منهم نص على من بعده نصا متواترا بالخلافة وقوله للحسين ابني
هذا امام ابن امام اخو امام ابو ائمة التسعة تاسعهم قائمهم يملأ
الارض قسطا وعدلا كما ملئت ظلما وجورا ثم يجب ان يكون الائمة
معصومين مطهرين عن الذنوب والسهو كلها صغيرا وكبيرا عمدا وسهوا
من الافعال والاقوال بدليل انه لو فعلوا المعصية لسقط محلهم عن القلوب
وارتفع الوثوق عليهم وكيف يهدون الضالين المضلين فلا معصوم
بغير الائمة الاثني عشر فثبت امامتهم ثم يجب ان يكون الائمة
اعلم وافضل ولو لا يكونوا كذلك للزم تفضيل المفضول ولا يحصل
الانقياد به وذلك قبيح عقلا ونقلا فتفضيل ائمتنا وعلمهم مشهور ثم
يجب ان يعتقد ان اباء نبينا وائمتنا مسلمون ابدا بل اكثرهم
كانوا اوصياء فالاخبار عن اهل البيت عليهم السلام ابي طالب مقطوعة
وسيرته ادلة عليه ثم الامام المهدي المنتظر محمد ابن الحسن حي الولد قد
من زمان ابيه هو غايب حي باق الى بقاء الدنيا بدليل ان كل زمان
لابد من امام معصوم كما انعقد اجماع امتنا على ان لا يخلو زمان من حجة

ظاهر مشهوراً او غائب مستور ولان اللطف واجب فوجود اللطف في كل زمان
واجب فالامام لطف فوجوده واجب ثم لا استبعاد في طول عمره لان عمره
من الامم السالفة قد عاش ثلث الاف سنة وجماعة اكثر شعيب ونوح
ولقمان وخضر وعيسى عليهم السلام وابليس ودجال لعين ولان الامر ممكن
فانه تعالى قادر على جميع الممكنات ثم غيبة المهدي ع لا يكون من قبل
نفسه لانه معصوم فلا يخل بواجب ولا من قبل الله تع لانه عدل حكيم
فلا يفعل القبيح لان الاخفاء عن الانظار والافادة قبيح فغيبته
لكثرة العدو والكافر وقلة الناصر ثم لا بد من ظهور المهدي بدليل قول
النبي ص لو لم يبق من الدنيا الا ساعة واحدة لطول الله تلك الساعة
حتى يخرج رجل من ذريتي اسمه كاسمي وكنيته ككنيتي يملأ الارض
قسطاً وعدلاً كما ملئت ظلماً وجوراً فيجب على كل مخلوق متابعته
ثم في غيبة الامام فايدة كما يفيد الشمس تحت السحاب ثم ان الله تع
يعيد الاجسام الفانية كما هي في الدنيا ليوصل كل حق الى المستحقين وذلك
امر ممكن فعودهم ممكن والانبياء اخبروا به لا سيما قران المجيد مشحون من
ذكره فلا مجال للتردد في الاعتقاد بمعاد الجسماني واجب ثم يرجع ائمتنا
المعصومين في زمان المهدي مع جماعة من الامم السابقة واللاحقة
لاظهار دولتهم وحقيتهم ولظلفت المتواترات من الاخبار والآيات

كقوله

كقوله تع ويوم نحشر من كل امة فوجاً فالاعتقاد به واجب وكل ما اخبر
به النبي ص فاعتقاده واجب لانه متواتر من نبوة الانبياء وارسال
الرسل والكتب المنزلة والشرايع المذكورة ووجود الملائكة ومن احوال
القبر وعذابه وثوابه وسؤال منكر ونكير ومن الاحياء فيه ومن احوال القيمة
والنشور والحشر والسؤال والميزان والصراط وانطاق الجوارح
وتطاير الكتب ووجود الجنة والنار الى حين وما فيهما الوان من
النعم المقيم والحور والقصور والغلمان وعذاب النار الاليم وتقاص
المظلوم عن الظالم ودركاتها والحوض الذي يسقي منه امير المؤمنين ع
العطاش يوم القيمة وشفاعة النبي ص والائمة عليهم السلام لاهل
الكباير من شيعتهم وان الله يبعث من في القبور ومواقف القيمة
واهوالها جميع ذلك بالتفاصيل حق لا ريب فيه بدليل انه اخبر بجميع
ذلك المعصومين وكتاب الله المجيد به ناطق فهو حق لا ينكره الا ملحد
منافق والحمد لله وصلى الله على محمد واله اجمعين تمت بسم الله
الرحمن الرحيم الحمد لله رب
العالمين الرحمن الرحيم مالك
يوم الدين اياك نعبد واياك
نستعين اهدنا الصراط المستقيم

بازبینی شد ۱۳۷۱ ش

[illegible]

یا الله

[illegible]
۷۸

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد ایزد را که داد او بنده را طبع روان تا که در سلک بیان آورده نظم چون جمان

در لغتها بکه باشد فی المثل نزد عقل همچو روح اندر بدن یا همچو نطق اندر زبان

از برای میوهٔ دل قرة العین رسول زبدهٔ آل پیمبر نور شمع دودمان

آنکه دارم بر دل از تصحیف غم حال او زانکه خال او منم بر چهرهٔ آخر زمان

زانکه آسانست حفظ شعر بر لبها [illegible] طبع خواص عام را رغبت بود در هر مکان

زانکه خواندن شعر از هر باشد خوبتر نفع مر خواننده کانرا وقت سائل امتحان

نیست داعی را توقع جز دعای خیر او هر صباح و هر مسا هر بهار و هر خزان

زانکه گفت او از زکوة فضل خویش اندر لغت ساز نظمی تا شوم صاحب [illegible]

جهت درد سر نوشته بر سر بندد

ر۲م	یا الله	۲۷م
یا الله	۷م	یا الله
۷م	یا الله	۷۲

ایضا جهت دفع درد سر

۹۰	ملك	۹۰
ملك	۹۰	ملك
۹۰	ملك	۹۰

ایضا بر سر بندد

رب یسر و به نستعین و تمم بالخیر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین اما بعد نظر بفتوای صاحب الجناب آقا سید محمد
دام ظله باید انسان یا مجتهد باشد یا مقلد و سوای این دو طایفه
ضال و مضل می‌باشند و بهره از دین نخواهند داشت لکن بدان باید
که مقلد در تقلید کردن چهار چیز را بداند تا تقلید او بر بصیرت و یقین
بوده تا جزو رستگار باشند اول آنکه بداند که تقلید چه چیز است
دوم آنکه بداند چرا بکنند سیم آنکه تقلید را از که کنند چهارم
آنکه تقلید در چه چیز بکنند و در چه چیز نکنند اما اول پس آنکه تقلید
نوکری غیر را کردن است از برای آنکه غیر گفته است بدون
دلیل

دلیل و آن غیر مجتهد است و تقلید بمعنی قلاده می‌باشد یا آنست که مطلب
مجتهد را مانند قلاده بگردن خود اندازد که هر چه مجتهد بفرماید همو
عمل نماید تا خود از آتش نجات یابد و اگر العیاذ بالله تا خوشی و معصیتی
یا مستطیع به حقیقه باشد در فتوای بگردن مجتهد است و بر این تقدیر مقلد حرجی
و چیزی از تشویشات نخواهد بود یا آنکه مقلد امور دین خود را قلاده
کرده بگردن مجتهد می‌اندازد تا آنکه در روز حساب و قیامت که از او بپرسند
کرده ای از احیانا تا خوشی در فتوای مجتهد است بر ذمه مجتهد می‌باشد و بر مقلد
حرجی نیست اما نه مطلقا بلکه با شروطی که در تعیین مجتهد لازم می‌باشد
چنانچه می‌آید انشاء الله تعالی اما دویم که تقلید چرا کنند از جهت آنکه
اگر تقلید مجتهد نکنند در امور دین هلاک خواهند بود مثل آنکه هر گاه گرسنه
طعام نخورد و تشنه آب نیاشامد هر آینه حیاتش منقطع خواهد شد
و خواهد مرد و همچنین مکلف امانت الهی را که دین باشد هر گاه از
معنی او کوتاه [illegible] بر وی شنود اگر دندان بر ذمه خودش

اثبت
برداشت پس لازم است اولاد آدم را که در مقدمه
بلا نهایت بجای آورد کوشش نماید تا آنکه امانت را بصاحبش سالم برساند
و اگر خواسته باشد که امانت الهی را که احکام او است لائق شعور
و باید آتش نفس اماره یا آنکه به تقلید پدر و مادر پیروی کند پامال و فانی آید
بود و امانت و خیانت بار تعالی کرده چنین خواهد بود و بلکه در
عمل احکام شرعیه که امانت الهی است تا فرمانبرداری و انکار کنند به تحقیق
که کافر خواهد بود پس چه کار کند خویشتن قابلیت آن ندارد که احکام
الهی را از ماخذ شرعی که کتاب خدا و سنت پیغمبر و آل او و اجماع علما و
عقل کامل بیرون آورد پس واجب است بر او که در این امور رجوع
کند به مجتهد و در امور شرعیه و فرعیه تقلید مجتهد نماید تا نجات
یابد سیم آنکه تقلید که را کند باید که تقلید مجتهد حی جامع الشرائط
بکنند و آن مجتهد باید که اعلم و اعدل و افضل و اورع از اهل
زمان

زمان خود باشد و عاقل و بالغ و اثنا عشری باشد و مولد آن پاک یعنی
ولد زنا نبوده و مرتبه اجتهاد و فتوی را لا اقل داشته باشد زیرا که
درین مرحله ده مرتبه میباشد مرتبه دهم الوهیت است که مخصوص
خداوند عالمیان است و مخلوق را در آن بهره و نصیبی نیست و هر که را
ادعای آن کند مثل فرعون و شداد و دقیانوس لعنهم کافر و مرتد
و اهل نار خواهند بود مرتبه نهم نبوت است آن نیز از برای مطلق
خلق الله بلکه آن مخصوص انبیا است که اول آدم و خاتم ایشان محمد بن
عبدالله میباشد مرتبه هشتم نیز عام نمیباشد که آن امامت است بلکه
آن مخصوص دوازده امام است علیه السلام پس بدیگران نمیرسد
که ادعای منزلت ایشان نمایند و اما آن هفت مرتبه دیگر را میتوان
تحصیل نمود به توفیق الهی اول آنها که از همه پست تر و کم رتبه تر

است اما تا مجرد رستگار و اهل بهشت خواهند بود ولیکن درجات عالیه
علما را ندارند و آن تقلید است و غیر این مسالک و حجتی اند مرتبه دوم
فقیه است مثلا هرگاه مقلد فی الجمله طریق نموده سواد و معرفتی بهم رسانند
و اطلاع از اقوال علما داشته است که عامی صرف نبود فی الجمله با احکام الهی
بهم رسانند که آن را فقیه گویند مرتبه سیم متجزیت و متجزی است
که در بعض مسائل اجتهاد کرده و در بعض که نکرده در آن تقلید می
کند مرتبه چهارم اجتهاد است و اجتهاد آن است که احکام الهی را مجموعا
از ماخذ آن بیرون آورده باشد و بذل جهد و استفراغ وسع در آن
کرده خود را از توکل بر غیر بیرون آورده و در جا عمل بقول غیر نکند و هرگاه
از آن مرحله نیز ترقی نموده مرتبه پنجم رسیدن به مفتی میگویند
و مفتی آن است که بعد از اجتهاد فتوای بدهد بمردم که بقول او
عمل نمایند و هرگاه از آن مرتبه نیز ترقی نموده پله ششم
میرسد که آن را قضا نامند و قاضی آن است که مرتبه اجتهاد و

فتوی

و نیز فتوای او داشته باشد و حکم کنند در مرافعات بر بینه که بگوید بر یک
از خصمان که این از تو است و آن از وی است و این را بده و این را بگیر
دیگر حکم آن باز گشت ندارد تا روز قیامت و آن کس نایب عام حضرت
صاحب الزمان است علیه السلام و حکم او مثل حکم حضرت است در
باره خلق و هرگاه از این مرتبه هم ترقی نمود به پله هفتم میرسد که آن
شیخ الاسلام باشد پس باید مرتبه اجتهاد و فتوای و قضا را داشته
باشد بعد از آنکه به شیخ الاسلامی رسید حکم او جاری است در مال
خلق الله و در جمیع احکام الهی حتی حد و تعزیر و کشتن و دست بریدن
اگر صاحب قدرت بلکه باشد و انقطاع حسب تابع معصوم است در جمیع
احکام الهی را که جناب معصوم متوجه میشدند آن نیز میتوانند
سوای جهاد کردند که آن مخصوص پیغمبر و امام است صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین
و از برای مقلد چاره شناختن مجتهد جامع الشرائط از برای تقلید
کردن او ضرور است اما این امر مشکل نباشد همچنانکه در امور

هو العلی

دنیاداری کسیکه خواسته باشد عمارت بنا کنند لامحاله رجوع میکند باستاد
بنا و نهایت سعی خود در او طلب او میکند که از همه استادها استادتر باشد
و مؤمن و متدین و آل الله باشد تا آنکه عمارت او را ضایع نکند و بدست
هر ناقابلی و شاگردی او باشی نمیدهد امور بنائی را بهر قسمیکه لقه باشد
استاد بنا را پیدا میکنند اگرچه در ولایتهای بعید البقعه باشد چنانچه از برای
امور دنیاداری چشم خود را باز میکنند اگر او را پاره پاره کنند که عمارت
خود را بدست بقال و آهنگر و خیاط بدهد نمیدهد زیرا که عقل او دلالت میکند
که عمارت ساختن کار استاد بنا است نه کار آهنگر و خیاط و بقال و بجانی
بهمین دلیل باید مجتهد حی جامع الشرائط اعلم زمان خود را پیدا کند و امور
دین خود را بدست او سپرد تا روز قیامت پس چه داده بتوانند آنکه بدست
هر قطاع الطریق و رزال و اوباشی بدهد که نمیتوانند پس بکردند دین خدا را
ضایع کردانند و چیزیکه رضای خدا در آن نیست زیرا که این کس ملک خدا حق است
و تصرف در ملک خدا بدون اذن صاحبش حرام است و تقلید کردن لا عن
شعور یکه و از هر کمی مسئله پرسید و بدست او دادن تا قلید دین خود را دادن
لایقی

تصرف

۱۱

خداوند عالم

تصرف در ملک غیر میباشد بغیر از رضای او و باید که این کس جوابی و حجتی
و دلیلی در دست داشته باشد که از عهده سؤال خدا بر آید و اگر خداوند عالم
بفرماید که ای بنده من از کجا دانستی که رضای من در تقلید کردن است
در تکالیف که او را تقلید کردی بگوید خداوندا دانستم که مرا از برای
بندگی خلق فرمودی و تکلیف به من نمودی که من از خودی خود نمیتوانستم
اثر العمل آورم زیرا که قابلیت اخذ آنرا از محل آن نداشتم و در دست کسی
از دامن حجتهای تو نیز کوتاه کرده نتوانستم آن عالم را ضایع بسیار و اختلاف
بیشمار در میانه خلق دیدم و دیدم که یکی از آسمان و دیگر از زمین و یکی
از کواکب و یکی از شجر و دیگری از نجوم دم میزنند حلالی حرامی از ایشان
نشنیدم تا آنکه جمعی را دیدم که از حلال و حرام و واجب و مستحب
مکروه و مباح کفت که دارند دانستم که احکام تو در دست ایشان است
و بعد از سعی بسیار یکی از آنها که اعلم و افضل و اورع و ازهد و مؤمن و
متدین از دیگران بود او را اختیار کردم و حلقه اطاعت او را در

کردند اند خشنه بغر موده او عمل کردم و چنان دانستم از روی بصیرت
و یقین که رضای خداوند در آن است تقلید او نمودم تا آنکه ناجی
و رستگار باشیم و اما چهارم آنکه تقلید در چه چیز کند و در چه چیز نکند
بدانکه در اصول دین و ضروریات دینیات و علمیات تقلید نمی‌باشد مثل آنکه
خدا یکیست و عادل است و نبوت و امامت و معاد و همچنین در وجوب
نماز و روزه و خمس و زکوة و حج و جهاد و در اینکه نماز ظهر و عصر و عشا
هر یک چهار رکعت اند و صبح دو رکعت و مغرب سه رکعت و در اینکه نکاح
حلال است و زنا و لواطه و دروغ و غیبت و قتل نفس و شراب و خمر حرام است
و همچنین هر چیزیکه جناب پیغمبر آخر الزمان از جانب خداوند عالمیان آورده باشد
از حلال و حرام که در هیچ کس تقلید نمی‌باشد زیرا که تغیر و تبدیل در اینها نمی‌باشد
و اما تقلید در مسائل اختلافی فرعیه و نظریه علمیه می‌باشد مثل آنکه نماز
واجبست و روزه و وضو واجب است تقلید ندارد و اما سهو و شک و واجبات
و مستحبات و اجزا و ارکان و قرائت و اذکار و افعال نماز و آداب و شرایط و
مبطلات

مبطلات و واجبات و مستحبات وضو و مبطلات و کفاره و آداب و شرایط روزه
و هکذا آداب حج و مسائل زکوة و خمس که در این‌ها تقلید کردن است که بدون
تقلید عمل ضایع خواهد بود باب دوم در اجتهاد و تقلید است بدانکه انسان بالغ
و عاقل که قدرت بر علم و عمل بهم رساند تحصیل تکالیف خود را که از شرع
انور رسیده است بدو قسم حاصل خواهد کرد یا بطریق اجتهاد چنانچه از برای بعضی
ممکن است یا بطریق تقلید چنانچه بنای اکثر خلق بر این است و شرط است
در مجتهد یکه فتوای میدهد و تقلید و جایز است بلوغ و عاقل و ایمان و عدالت
بوده باشد و در مرتبه اجتهاد و معنی تحصیل احکام را از ادله شرعیه چنانچه به
طریقیکه معتبر است نزد فقها توانند کرد و اقوای آنست که مرد باشد و حلال
زاده باشد پس هر گاه مقلد علم بهم رساند باجتهاد و فتوای میدهد و در تقلید
او اشکالی نیست و هر گاه مظنه بهم رساند باجتهاد او ظاهر آنست که کافی
باشد و در جواز تقلید و هر گاه دو مجتهد عادل شهادت دهند در اجتهاد و

او نیز کافیست و واجب است بر مجتهد فتوای دهنده در هر مسئله که
اجتهاد کرده عمل کند برای خود و جایز نیست در آن مسئله تقلید غیر را کردن
و اگر یک نفر عادل شهادت دهد باجتهاد کسی اگر مظنه حاصل شود حجت است
و هر گاه عامی به بیند مجتهد به در محل فتوای دادند بر مردم و جمیع احاطه کرده
باشند بر دور تحقیق مسائل خود را از او کنند دال و جواب گوید بقیه فتوا
اقرب بثبوت است اجتهاد و است در صورتیکه فرض شد و هر گاه عامی مظنه
بهم رساند باجتهاد و کم و علم بهم رساند باجتهاد دیگری بهتر است که بفتوا
ثانی عمل کند و واجب است مجتهد حی و جایز نیست تقلید مجتهد میت مگر در
صورتیکه مقلد در ایام حیات آن مجتهد تقلید او را کرده باشد و حال که میت
شد او واجب است آن مقلد که باقی بماند بر تقلید آن در مسائلی که
تقلید کرده بود و اما در مسائلی که عمل بقول مجتهد نکرده است در زمان
حیات آن واجب است آنها که عمل بفتوای مجتهد حی کنند در مسائل دیگر
که تقلید

که تقلید نکرده میتوان که رجوع بمجتهد حی دیگر کنند و در آنچه تقلید کرده بود
نمیتوانند و هر گاه دو مجتهد بهم باشند یکی اعلم از دیگری احوط بلکه اقرب تقلید
اعلم است و در تقلید مجتهد مقلد را لازم نیست که فتوای حکم را از خود
مجتهد بشنود بلکه اگر بواسطه بشنود که مجتهد او در این مسئله فتوای داد
چنین است کافیست اگرچه بچند واسطه بمجتهد برسد لیکن عدالت
در جمیع واسطه شرط است و هر گاه رای مجتهد در مسئله برگردد تا مقلد
مطلع نشده برای او چیزی نیست و لیکن بعد از مطلع شدن واجب است که او نیز برگردد
و هر گاه بخواهد که در این مسئله تقلید دیگر مجتهد را بکند میتواند و هر گاه قول مجتهد از
خط او معلوم شود یا از تألیفات و کتابهای او جایز است بر خلق تقلید کنند
در عمل بآن و کسیکه بمرتبه اجتهاد نرسیده در تقلید میکنند جایز نیست او را
که فتوای دهد مگر آنکه فتوای را بگوید که از فلان مجتهد است در این صورت جایز است

آن اشخاص کسی این خبر فتوای را شنیده‌اند در آن مجتهد را میشناسند و او را جامع الشرایط
میدانند و خبر دهنده را نیز عادل میدانند میتوانند عمل بقول او بکنند والّا
نمیتوانند عمل کنند و خلاف حاجی سید باقر را که او می‌فرماید بعد از وفات
مجتهد همچنین باید به تمام مسائل رجوع به مجتهدی که حیوة دارد بکنند و آنچه را
تقلید کرده و آنچه نکرده زیرا که دلیل باقی بودن بر تقلید ناتمام است تمّت

م م م
م م

بسم الله الرحمن الرحیم بدانکه در رساله که گفته میشود اقرب یا اقوای اجود و در
کمال قوت است یا در غایت قوت است و نحو اینها همه دلالت میکند در فتوای
همچنین اگر گویند که اشکال نیست یا شک در آن نیست یا شبهه در آن نیست یا
باکی در آن نیست و این عباراتیکه مذکور شد دلالت میکند که مجتهد خود
جمع است در فتوای داده‌اند و اما اگر گویند که خلاف خالی از قوت نیست یا آنکه
شاید اقوی باشد یا آنکه شاید اقرب باشد یا آنکه حکم باین بعید نیست یا آنکه بر

نیست

نیست که این حکم اقوی باشد و نحو اینها که دلالت میکند بر ترجیح قلیلی پس
اینها نیز فتوی است لیکن احتیاط در این مقامات شدیدتر از قسم اول است
و در این مقامات که فتوی معلوم شد اگر احتیاطاً موافق فتوی است لازم است
عمل بآن والّا عمل باحتیاط لازم نیست بلکه اولی میباشد و احتیاط احتیاطاً استحبابی
باشد و در جائیکه نسبت بغیر داده‌اند خود ترجیح نداده چنانچه مذکور خواهد شد
و اگر احتیاط را بیان میکنند و مقام مقام بیان جزء یا شرط یا مانع عباراتی میباشد عمل
بآن احتیاط لازم میباشد و آن احتیاط وجوبی میباشد و همچنین در جائیکه دو احتمال ذکر
نمایند و هیچ یکی را ترجیح ندهند و احتیاط را ذکر کنند پس عمل باحتیاط نیز لازم میباشد
و اگر مقام بیان جزء یا عباراتی یا شرطی نباشد پس اگر در بیان اجزاء و یا کیفیات یا شرایط
یا مانع وضو یا غسل یا تیمم یا نماز یا روزه و نحو اینها حکم را ذکر کنند و نسبت به بعضی
از علماء یا مشهور یا جماعتی از ایشان دهند و خود ترجیح ندهند یا آنکه دو احتمال
یا زیاده‌تر ذکر کنند و خود ترجیح ذکر نفرمایند پس در این مقام احتیاط واجب میباشد
بدانکه نسبت داده‌اند و حکم به یکی مثل آنکه گویند بعضی از علماء چنین گفته‌اند

باجمع تصریح کرده اند که فلان الحکم چنین است یا اینکه مشهور چنین گفته اند و نحو
آن دلالت بر فتوای نمیکند پس لفظ اظهر و مشهور در اکثر و احوط و اولی و انسب
بر جماعت بعض فتوای نمیباشد بلی اگر نسبت دهند و بعد خود را ترجیح دهند عمل بر ترجیح
لازم میباشد پس اگر به اختلاف ایشان اشاره شود و بعد خود یکی از ین معانی
را ترجیح دهند که اشکالی نیست و اگر اختلافی ایشان ذکر کنند و خود ترجیح ندهند
بلکه بیان احتیاط نمایند عمل باحتیاط لازم اگر آن موضوع جزء یا شرط یا مانع عبادت
باشد مثل اینکه گویند در وضوء واجب است موالات و بعد گویند در تفسیر موالات
در خلاف است بعضی چنین گفته اند و بعضی چنان اول احوط است پس در این
جا احتیاط لازم میباشد و اگر یکی را ترجیح دهند و دیگری احوط دانند عمل بآن
احتیاط مستحب است و اگر اصل آن حکم باستحباب یا
کراهت باشد و موضوعش مشتبه پس احتیاط مستحب است مثل
اینکه در فتوای مذکور شود تمّه
تمت بالخیر والعاقبة بعون
الله الملک الو
ب
یم

ان حم الله ۱۴ ببیبیبیبیا

ان دوده از زمین با اسلمان پیبی

بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله الرحمن الرحیم

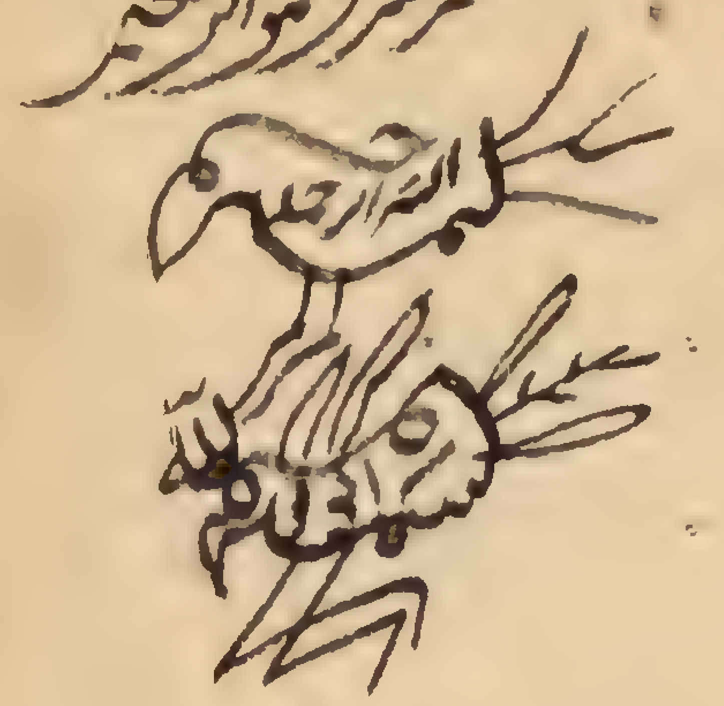

هو المستعان

رب یسر   وبه نستعین   وتمم بالخیر   وبه ثقتی

بسم الله الرحمن الرحیم

هذا

سوال و جواب

ملا احمد

احمد الله علی ما انعم ؛ واصلی علی سید العرب والعجم ؛ وآله المخصوصین بفضله والکرم
بعد فیقول الجانی احمد بن محمد علی الاصفهانی البهبهانی الحایری افیض علی رمسه
رحمة الباری ان هذه اجوبة عن عدة مسایل سئلها عنی بعض الاجلة فی
مرشد آباد بنگاله جمعتها تذکرة لی ولاولی الالباب ومن الله التوفیق والی الله
المرجع والمآب   شخصی پسر مرد از و ماند پسر خالش و دختر از و ماند پسر عم
دیگر خالش خالش پسر عم بود عم پسر خالش ای مفتی آفاق جیست حال
بدانکه برادر مادر زید که خال زید باشد هرگاه مادر پدر زید را نکاح کند
و از و پسری متولد شود آن پسر عموی زید و خالوزاده او خواهد بود هرگاه برادر
پدر زید که عموی زید باشد مادر مادر زید را نکاح کند و از و پسری متولد شد
آن پسر خالوی زید و عموزاده او خواهد شد پس این دو پسر یکی عم و پسر خالو
و دیگری خال و پسر عموی زید خواهد شد و فرض سوال آنست که هرگاه در این
وقت زید فوت شود از ترکه او بهر یکی از این دو پسر چه میرسد پس میگوییم میراث
او بر فرض انحصار وارث باین دو نفر به ۳ حصه میشود دو حصه از عمو و
یکی از

دیگر از خالو است علی الاشهر الاقوی و هر یک از اینها بیک سبب که آن عمیت
و خالیت باشد ارث میبرند و از راه ابن عمیت و ابن خالیت ارث نمیبرند
چنانکه قاعده در من اجتمع فیه سببان است زیرا که یکی از این سببین مانع
دیگر است یعنی عمیت مانع ابن خالیت است و خالیت مانع ابن عمیت
پس گویا وارث منحصر در عم و خال است و در آن قاعده شرط است عدم مانعیه
احد السببین سبب دیگر را مثل زوجه بودن و بنت عمیت و الله العالم
حدیث و ویل لمن غلبه آحاده علی عشراته چه معنی دارد   کنایه از غلبه آحاد
معصیت است نظر بمن جاء بالسیئة فلا یجزی الا مثلها بر حسنه که عشراة
است نظر بمن جاء بالحسنة فله عشر امثالها   شخصی بر درخت بر رفت
و همین که فرود آمد و آن دیگری که بزیر درخت بود زن بر او حرام شد چه نوع بود
بدانکه شخص بالایی مولای بود که دختر خود را با شخص زیری که غلام او بود نکاح
کرده بود چون آقا مرد غلام مملوک دختر شد فی الفور نکاح او فاسد شد چون
مملوک بود با زوج بودن جمع نمیشود اتفاقاً   شخصی بعد از نماز چون به
جانب یمین نظر کرد زن بر او حرام شد و چون بجانب یسار ملاحظه کرد
روزه او باطل شد و چون پیش رو نگاه کرد نماز دیگر بر او حرام شد چه نوع بود
بدانکه سه نفر بسفر رفته بودند یکی صاحب غلام و دیگری حاجی ...

دیگر صاحب خانه بعد خبر فوت ایشان آمد بنوعی معتبر در ظاهر شرع پس در نیت

صاحب غلام او را آزاد کردند آن غلام زن شخص دوم را بعد از عدت نکاح

کرد و خانه شخص سیم را خرید اتفاقا روزه سنت داشته و در آخر نماز ظهر

مثلا بود که آن سه شخص از سفر آمدند چون غلام بطرف دست چپ نگاه کرد شوهر زن

را دید پس زنش حرام شد و چون بجانب چپ متوجه شد آقای خود را دید روزه

اش باطل شد زیرا که روزه سنت عبد بدون اذن مالک صحیح نیست و چون

ملاحظه پیش رو کرد صاحب خانه را دید پس نماز عصر که میکند در آنجا حرام شد

و میتوان گفت که علت فساد روزه بجهت دیدن هلال عید در یوم سیم رمضان

قبل از زوال بود چونکه بنا بر مذهب بعضی درین وقت غره شوال محسوب خواهد

بود پس روزه آن روز که بنیت رمضان بود باطل خواهد شد ولکن این مذهب

خلاف مشهور است و بنظر قاصر ضعیف است و میتواند که حرمت نماز ثانی به

جهت آن بود که مصلی تیمم داشت پس نماز دیگر را در این حال حرام میشود و

درین وقت فرض غلام بودن آن مرد ضرور نیست چنانکه واضح است و نماز

را قضا باید یا نافله فرض کرد که قبل از زوال توان واقع ساخت و ما

را هم دید توجیه اول بهتر است جمعی در محفلی نشسته بودند و بعضی طعام

میخوردند که ناگاه شخصی وارد شد سلام کرد بمجرد این طعام بر آنها حرام شد

و جمعی زن

[illegible]

و جمعی یا زن و جمعی زن دار و جمعی روزه ایشان فاسد و جمعی فقیر و جمعی بنده و بعضی

[illegible]

اتفاقا بعد از رسیدن خبر فوت او یکی از آن جمعه یکی از اولاد او

عمدا بقتل رسانیده بود و ورثه او عفو کرده بودند که ناگاه آن شخص داخل

شد آن طعام که از مال او بود بر آنها که میخوردند حرام شد و جمعی که زنها

او را نکاح کرده بودند زن بر ایشان حرام گردید و جمعی که کنیزان بایشان

تحلیل شده بود بسبب تبدیل مالک از دست ایشان رفته بودند آن کنیزان

بایشان عود شدند و غلامان آزاد که روزه سنت داشته بودند بنده

شدند و روزه ایشان چون بغیر اذن مالک بود باطل شد و جمعی که اولاد

او بودند بسبب ارث مال دار غنی شده بودند

جایز القتل شد چونکه وارث

وارث قصاص با وجود برادر نخواهد شد   مسئله فضه وفات نمود وا
زو وارث یک دختری و مادری و شوهری ماندند و مادر او کنیز و ام الولد
پدر او میباشد به هر یک از ایشان چه حصه از ترکه چه میرسد   بدانکه ظاهر
سوال مجمل چند صورت است اول انکه فضه مذکوره مملوکه باشد پس او
را ترکه نیست و انچه دارد مال مولای او است لان العبد و ما فی یده
کان لمولاه دوم انکه حره باشد و ورثه او هم حر باشند و زوج زوج
دایمی او باشد پس بزوج ربع میدهند و بمادر سدس و بدختر نصف
و ما بقی بر دختر بدلیل حسنه محمد بن مسلم و ظاهر مسئله اجماعیه است و اگر
شوهر ممنوع از میراث است بسبب یکی از موانع با انکه فضه متعه او بوده پس
نصف بدختر و سدس بمادر داده و باقی ارباعا بنسبت سابق میان
ایشان قسمت میشود و بشوهر چیزی قسمت داده نخواهد شد سیم انکه
مادر یا دختر یا ممنوع از میراث بسبب یکی از موانع باشد اگر چه این
احتمال خلاف ظاهر سوال است بنظر بام ولدیه او و لکن چون سائل
بیان جمیع احتمالات را شفاها خواسته است میگوییم که ربع به
زوج داده شود و باقی بدختر نصف فرضا و باقی ردا چهارم انکه
دختر مملوکه غیر باشد پس ربع بمادر میرسد و ما بقی بمادر ردا ایضا احتمال

ان یکون

۱۷

ان یکون الولد حاجبا عن فرضه الکامل وان لم یرث هو و هو ضعیف
و اقوای انست که شوهر نصف برد چون فرض او با عدم ولد نصف است و
ولد ممنوع بلکه هر وارث ممنوع از میراث حاجب کسی سوا نمیشود چنانکه
ظاهر میشود از تتبع و مضان او پس کانه بلا ولد است و در این سوال احتمالات
دیگر هست ولیکن چون بعید بود بیان ننمودیم والله اعلم
عورتی دیدم نشسته در میان هفت مرد   هر یکی در حسن زیبا بودی [illegible]
گفتم تو با هفت نامحرم چرا بنشسته   میشوی تو زین سبب در دین پیغمبر بری
گفت نامحرم نیند هر هفت از یک مادرند   تو ببین این حکم را در شرع ملت سر بسر
دو برادر دو برادر زاده یکی از مادر من   این یکی هست دیگر شوهر چو نیکو بنگری
عورت مذکوره را کنیزی بود اول به پدر خود تحلیل کرد و از او دو برادر حاصل
شد و بعد به برادر خود داده از او هم دو برادر بوجود آمد و بعد بدیگری
داد از او هم دو فرزند متولد شد یکی شوهر نمود و بدیگری دختر خود را
داده بعد تشخیص داده بشرط انکه ولد او مملوک او باشد و از او غلام
حاصل شد بدانکه این بنا بر قول به محرم بودن غلام است بصاحبه خود مطلقا
چنانکه ظاهر از مبسوط است بلکه شاید از مسالک هم باشد زیرا که منع
میکند اجماع را در این باب و اخبار صحیحه نقل میکنند از کافی در

اینکه او ما ملکت ایمانهن شامل مملوک ست مطلقا لکن این قول ضعیف
وخلاف مشهور میان علماست یا انکه بشرط خصی بودن او چنانچه علامه در
مختلف و فاضل سبزواری در کفایه و بعضی دیگر براین قایل شده است و این
در نظر قاصر خالی از قوت نیست نظر بظاهر آیه سابقه و آیه او التابعین
غیر اولی الاربعة من الرجال و خواجه سرای که ذکر او را بریده باشند غیر اولی الاربة نیز بعید بته
که حاجت بزنان ندارد و پوشیدن زنان از آن از خصیها کراهت دارد بنا بر قول
شهید ثانی در مسالک خواه آزاد باشد یا بنده لکن احوط اجتناب است خصوص از
خواجه سرایی آزاد شخصی وکیل کرد احدی را در فروختن متاع او بده روپیه سوال
آن وکیل آن متاع را بدوازده روپیه مثلا فروخته آیا آن بیع را صاحب مال
باطل میتواند کرد یا نه   بدانکه این مسئله از فروع بیع فضولیست پس
هرگاه بیع فضولی را از سر باطل بدانیم چنانکه بعضی باین قایلند بیع مذکور
از سر باطل خواهد بود و اگر قایل شویم بصحت بیع فضولی چنانکه مشهور میان
علما و اقوی در نظر قاصر است پس بیع صحیح است ولکن اگر مالک خواهد اجازه
میکند پس لازم میشود و اگر نخواهد باطل میتواند کرد   هرگاه کنیزی مشترک
است فی ما بین چند نفر و همه شرکا یا جمعی از انها یا یک نفر از ایشان با آن
جماع کرد با علم بحرمت و از او ولد حاصل شد آیا جماع ایشان زنا و
این

این ولد ولد الزناست یا نه و هر یک ادعای آن ولد را میکنند آیا ولد
ملحق بکدام یک میشود و سایر شرکا چه میرسد بیان نمایید   در حرام بودن
جماع تاملی نیست و لیکن زنا نیست و احکام زنا در آن جاری نمیشود بلکه
او را التعذیر میکنند و ولد ولد الزنا نیست زیرا که بجهت او نسبت ثابت میشود چنانچه
معلوم خواهد شد و در زنا نسبت نیست اتفاقا پس در صورتیکه همه با او جماع کردند
و ولد حاصل شد که محتمل است تعلقش آن هر یک از ایشان فیما بین ایشان قرعه
میزنند بنام هر کس آمد ولد ملحق باو میشود و شرکا حصه خود را از قیمت ولد
در روز ولادت او زنده و از قیمت جاریه را که چون ام ولد او شده است از آن
شخص میگیرند و دلالت میکند براین آنچه شیخ طوسی در تهذیب بسند حسن
از ابی بصیر از حضرت ابی جعفر علیه السلام روایت کرده قال بعث رسول الله
علیا الی الیمن فقال له حین قدم حدثنی باعجب ما مر علیک قال یا رسول الله اتانی
قوم قد تبایعوا جاریة فوطئوها جمیعا فی طهر واحد فولدت غلاما فاحتجوا
فیه کلهم یدعیه فاسهمت بینهم وجعلته للذی خرج سهمه وضمنته نصیبهم
فقال النبی ص انه لیس من قوم تنازعوا ثم فوضوا امرهم الی الله الا خرج سهم
المستحق و در صورت دوم همین اعمال یا التفتیش بهمان اشخاص میشود که

که جماع کرده‌اند و آنهایی که جماع نکرده‌اند داخل قرعه نمیشود و در صورت سیم مطلقاً
احتیاج بقرعه نیست چون امر ثابت شده نیست و غیر آنهم مدعی دیگر نیست پس
ولد مال او ست و قیمت آن و مادر آنرا بنوعی که گفته شد بسایر شرکا میدهد
و تمام احکام ولد از ارث بردن و ارث دادن و غیر آن بران جاری میشود و
آنچه که گفته شد ظاهراً محل خلاف و تامل نیست و از جهت اطمینان قلب عبارا
ت اصحاب را که در این باب وارد است آنچه حاضر است بیان مینمایم قال ا
لمحقق فی الشرایع فی احکام الاولاد ولو وطئها المشترکون فیها فی
طهر واحد فولدت وتداعوه اقرع بینهم فمن خرج اسمه الحق به واغرم حصص
الباقین من قیمة امه وقیمته یوم سقط حیاً وان ادعاه واحد الحق به
والزم حصص الباقین من قیمة الام والولد و مخفی نماند که اگر شخصی که ولد
ملحق باو شده قیمت او را و مادر او را نداد حاکم شرع او را اجبار میکند
و هرگاه فوت شود از ترکه او صاحبان حق میگیرند و اگر نباشد شاید بر حاکم شرع
که نایب امام است لازم باشد که قیمت او را از زکاة از سهم و فی الرقاب
بدهد و بهر حال اگر قیمت داده نشد اختیاراً یا اضطراراً الولد بنده نخواهد شد
بلکه قیمت دینی است بر رقبه پدر او و نظر بظاهر عبارات فقها مذکور و لا تغفل
سوال ثانی حق تعالی رسول خدا ص و سایر انبیا را بجهت هدایت

خلق م

خلق میفرستاد پس کلام او انک لا تهدی من احببت چه معنی دارد و حدیث
و حدیث ان الله خلق ادم بصورته چه معنی دارد و ضمیر در صورته بکدام
جا راجع است بیان فرمایند جواب آنکه هدایت دو معنی دارد است یکی را
نمودن و دیگر بمقصود رسانیدن و بعثت انبیا بر آن معنی اول است و
همان معنی بر خدا لازم است و لطف عام همین است و اما معنای دوم پس آن
لطف خاص است و عموم آن بر خدا لازم نیست پس هر که خواهد عطا فرماید
و هر که خواهد نفرماید و هدایت در آیه مذکوره و آیه شریفه یهدی من یشاء
و یضل من یشاء بمعنی ثانی است منافی بفایده رسالت نیست و اما
حدیث مذکور پس تتمه حدیث است و مضمون آن اینست که روزی شخصی
بدیگری گفت قبح الله صورتک چون حضرت رسول خدا ص شنیدند فرمودند
که لا تقل هکذا انما خلق الله ادم علی صورته یعنی علی صورت هذا الرجل
الذی اردت تقبیح صورته و معانیکه بعضی صوفیان گفته فاسد است

داشت یکی مرد دو زن بی نظیر هر دو بخوبی چو مه مستنیر
زان دو یکی مر پسری غیر را از ره نادانی خود داده شیر
گشت بر او زن دیگر حرام تا بقیامت نشود دل پذیر ط

ظاهر است که یکی از این هر دو زن قبل از شوهر کردن بزید به پسر غیر
که شخص اجنبی باشد که صغیر بوده است شوهر کرده است و بجهته یکی از
اسباب مؤثره فسخ نکاح از رضاع یا غیر آن نکاح منفسخ شده پس بعد طلاق
شوهر بزید کرد و در این وقت آن زن دیگر از شیر این مرد آن پسر را
شیر داده است آن زن دیگر که سابق بآن پسر شوهر کرده بود بر این
مرد حرام میشود چون حکم زن فرزند او بهم رسانید و رضاع سابق
موجب فسخ نکاح سابق است اجماعاً چنانکه هرگاه کسی دو زن داشت
یکی کبیره و دیگری صغیره و آن کبیره از شیر آن مرد صغیره را بحد تحقق رضاع شیر داد
پس هر دو زن حرام میشوند اما صغیره پس چون دختر او شد و اما کبیره پس
چون مادر زن او است   زید ادعا میکند که من عموی زینب میشوم
و زینب میگوید که من عمهٔ زید میشوم کدام را تصدیق باید کرد   هر دو را
تصدیق میکنیم و میگوییم زید را برادری مادری بود و مادر پدر زید را
نکاح کرده بود و زینب از آن متولد شده پس زید عموی زینب شد چون
برادر پدر او است و زینب عمهٔ او میشود چون خواهر مادری پدر زید میشود

سوال زید

سوال زید میگوید که من خالوی زینب میشوم و زینب میگوید که من خالهٔ
زید میشوم کدام را تصدیق باید کرد   هر دو را تصدیق میکنیم و میگوییم پدر مادر
زید خواهر پدری زید را نکاح کرده بود و زینب از آن متولد شده بوده است
پس زید خالوی زینب میشود چون برادر مادر او است و زینب خالهٔ او میشود چون
خواهر مادر او میشود والله العالم   تمت اجوبة المسائل الواقعة
فی بلدة مرشدآباد علی ید مؤلفها الجانی فی شهر شعبان
المعظم من شهور سنه ٣ احدی و عشرین من
المائة الثالثة بعد الالف من الهجرة
النبویة علیه و آله آلاف الثناء
والتحیة بمحمد وآله
اجمعین
تم تم

ربِّ یَسِّر

بسم الله الرحمن الرحیم نستعین

بعد تحمید خداوند درود مصطفی   نعت آل پاک پیغمبر رسول مجتبی

هست مدح خسرو غازی مظفر الدین حسین   حامی دین آفتاب معدلت ظل خدای

بر خلایق واجب بر بندگان زاده فرض عین   جان دعا گوئی منش زاده روز و شب صبح و مسا

نصرت فتح ظفر اقبال بخت سلطنت   باد با تیغ سر تا هست امکان بقا

عاملی اندر نحو با صد چنین فرموده اند   شیخ عبد القاهر جرجانی آن پیر هدا

معنوی از وی دو باشد جمله دیگر لفظیست   باز لفظی سماعی قیاسی ای فتا ٥

نود و یک زان سماعی هفت و دیگر قیاس   آن سماعی سیزده نوع است بی روی ریا

النوع الاول من السماعیة اللفظ

نوع اول هفده حرف جر بود میدان یقین   کاندرین یک بیت آمد جمله یا چون حرا
با تا کاف لام واو منذ مذ خلا ٥   ربّ حاشا من عدا فی عن علی حتی الی

النوع الثانی والثالث منها

انّ انّ کانّ لیت لکنّ و لعلّ   ناصب اسمند رافع در خبر ضد ما و لا

النوع الرابع منها

واو یا همزه الا ایا وای هیا   ناصب اسمند این هر هفت حرف پنج ازان بار ندا

النوع الخامس منها

ان و لن پس کی اذن این چهار حرف معتبر   نصب مستقبل کنند این جمله دایم اقتفا

النوع السادس منها

ان و لم لمّا و لام امر لاء نهی هم   پنج حرف جازم فعل مضارع بیدغاه

النوع سابع منها

من متی مهما و انّی ای اذ ما حیثما   جازم فعلند این نه اسم با ما اینما ٥

النوع الثامن منها

نوع هشتم ناصب اسم منکر چار اسم   نصب تمیز باشد آن منکر هر کجا
اولین لفظ عشر با شمر کب با احد   هم چنین تا تسع تسعین بر شمار این جمله را

نوع دیگر کم چو استفهام باشد نه خبر   ثالث ایشان کاین ربع ایشان کذا

النوع التاسع منها

نه بود اسما افعال کزان شش ناصبند دو تکبل ها علیک حیهل باشد ها

پس رویدبا زر رفع اسم را هیهات دان بازشتان است سرعان یا دگر ایهٔ بدان

النوع عاشر منها

نوع عاشر سیزده فعلند کایشان ناقص اند رافع اسمند ناصب در خبر چون ما دعا

کان صار اصبح امسا اضحی ظل بات مافتی مادام منفک لیس باشد از قفا

ما برح مازال افعال کزینها مشتق اند هر کجا بینی همین حکم است بر جمله روا

النوع الحادی عشر منها

دیگر افعال تقارب در عمل چون ناقص اند است آن کاد کرب اَ وشک دیگر عسی

النوع ثانی عشر منها

رافع اسما جنس افعال مدح ذم بود جار باشد نعم بئس ساء انکه حبذا

النوع الثالث عشر منها

دیگر افعال القلوب شک بود کان بر دو اسم چون در آید هر دو را منصوب سازد دائما

حلت بند

هو

خلت باشد با علمت پس حسبت باز عمت پس ظننت با رایت پس وجدت بی خفا

العوامل القیاسیه

بعد ازین هفت قیاسی اسم فاعل مصدر است اسم مفعول مضاف فعل باشد مطلقا

پس صفت باشد که ماننده اسم فاعل است هفتم اسم تام کو تمیز را ناصب

العوامل المعنویه

عامل فعل مضارع معنوی باشد بدان هم چنان معنی بود عامل یقین در مبتدا

قد استیته فی سنه ۱۲۹۳ ربیع الاول

گر حروف عطف خواهی ای خلیل / یاد گیر این نظم میخوان در محل بدل

فاء واو ثم حتی نیز او / یا ام اما و لکن لا و بل

انّ را در چار جا مکسور خوان / ابتدا و بعد قول قسم دان

چون درآید در خبر او لام نیز / انّ را مکسور خوان ای عزیز

انّ را در پنج جا مفتوح خوان / بعد علم بعد ظن در میان

بعد لولا بعد لو تحقیق دان / تا نیفتی هیچ جا در شک ای کریم

بسم الله الرحمن الرحیم

بدانکه آن عضوی را که شهوت زنان در انجاست مساس کنند و ناخن زنند تا او راذوق دست دهد و مضطرب بهم رسد بسرعت انزال شود علامت شهوت دران عضو آنست که چون ناخن بآن عضو رساند و آن عضو را بکزد از جا بجهد و مضطرب شود و قرار داد حکماء هند کو ربدین دستورست که شهوت زنان در پانزده شبانروز در شق اول ماه در هر ماه در هر عضوی جانب چپ هر شبانروزی در عضویست بانظر اول ماه در انگشت بزرگ پای ۲ در کف پا ۳ در ساق ۴ در زیر زانو پنجم در ران ۶ در کمر ۷ در فرج ۸ در ناف ۹ در پستان ۱۰ در رنای ۱۱ در رخ لب زیرین ۲۱ در کلّه ۱۳ در بنا گوش ۱۴ در پیشانی ۱۵ در تارک سر از روز پانزدهم تا در عضویست جانب راست ۱۶ در تارک سر ۱۷ در پیشانی ۱۸ در بنا گوش ۱۹ در کلّه ۲۰ در رخ ۲۱ در حلق ۲۲ در پستان ۲۳ در ناف ۲۴ در فرج

شبر کرو فند انشاند کی بلای ... کند
ه من خانه کربلای محمد رفیع ۱۳۰۱

ا ب ت ث ج

[illegible]

لیک شوی ار از هر یک بو یار گران بهت به چون آب زر

هو المستعان

رب یسر و به نستعین بسم الله الرحمن الرحیم و تمم بالخیر و نعم المولی و نعم المعین
اما بدانکه حسد حافده و حفده و حاسده فعل ماضی مجهول است از حسد حسدین بالنصر نصر
الحسد بفتحتین بدخواستن بحاء مهمله و الف و دال مکسور اسم فاعل است از بفتحتین
و حفده بفتح اول کسر ثانی مجهول حفده بفتحتین از باب ضرب الحفده در خدمت
شتافتن معروف نیز میشاید سوال کدام اولیست جواب مجهول اما لفظاً ناموافق
باشد حسد این معنی از برای آنکه حاسد مخدوم بهتر لیو از حسد خادم سوال معنی ترکیب
چیست جواب لفظ مجهول و معنی بد عالی یعنی حسد ده بار حافد ابو نصر خدمت کرده شده
بار حسد برنده حافد ابو نصر سوال حسد برده اند گفتن مستحسن است زیرا که حسد غبطه مراد است
و فرق میان این لفظ آنست که حسد حصول نعمت خود را میخواهد و زوال نعمت از صاحب
خود نمیخواهد چنانچه حضرت پیغمبر فرموده لا حسد الا فی اثنین الحدیث فی دعائه اللهم
اجعلنی محسوداً و لا تجعلنی حاسداً سوال مراد از حافد کیست جواب نبیره یا یار یا خادم سوال
شیخ چون خود انکرد جواب زیرا که دعای اولاد احفاد مستلزم دعا و
دعیست ایشانست سوال چند لفظ نیاورد تا بمطابقت دلالت میکرد جواب دلالت
مطابق است لفظی است و دلالت التزام عقلیست اعتبار اولیست از اعتبار لفظ

سوال

سوال چون دعای احفاد مستلزم دعای داعی ایشان است جواب ثمرهٔ طاعات
و صلاح اولاد با آبا میرسد چنانکه حدیث نبوی ناطق است که چون فرزند آدم بمیرد و
عمل او منقطع گردد مگر سه چیز دعای ولد صالح و علم نافع و صدقهٔ جاریه سوال چرا بسر
دعا کرد با آنکه نزدیک جواب دعا از وجوه است اولاً شاید در آن زمان شیخ را پسر غیر محبوب
بود یا نبیره دختری لیکن باشد یا در زمان تالیف پسر مخلوب بود ثانیاً غالب است که دل پسر در
عهد پدر صاحب کمال میشد چون شرف صحبت پدر صاحب کمال میسر یافته و پدر
بحال او اهتمام بسیار داشته ثالثاً نواسه در عهد جد خود خورد میباشد پس دعای او ران سبب
باشد ثالثاً پسر تعظیم میکند بواسطه پدر و محترم میباشد و حل مشکلات
از پدر میکند اما نواسه را کمال اهانت خوار و ذلیل میباشد دیگر آنکه نواسه را از راست تر
میدارد که مزاج پیران و کودکان یکدیگر راست و درست می آید که النهایات الرجوع
الی البدایات خامساً آنکه شاید نواسه یا خادم یا یار از روی این رساله درخواست کرده باشد
سادساً آنکه این رساله از برای آنها وقوع شده باشد زیرا که غالب آنست که مثل این مختصر
لائق حال پسر نباشد و پسر در حال تصنیف بزرگ مستعد یا رشید الیم و اخلاق ناجری باشد
آورده که هیچ آدمی نمیخواهد که کسی از و صاحب کمال تر باشد مگر پدر که فرزندان

هو

از خود کامل تر میخواهد سوال آنکه از میان اشجار نخل را چرا اختیار کرد جواب از دو وجه است
اول آنکه مشابهت او بحیوانات زیاده است چون سایر اشجار از بن آب
میخورند نخل از سر و چون آدمی سر او را قطع کند خشک میشود و چون حیوانی یا کشتی
نزاید ثانیاً آنکه رسول فرموده که اولاد علیکم والنخل فانها خلقت منه بقیة
طینت آدم القطعه اولا فی الجر متقارب از کرده و شیخ ازین اشعار بلفظ قطعه
یا معنی لغویست یا بر سبیل تغلیب یا اصطلاحی مخالف اصطلاح شعرا زیرا که
قطعه اصطلاح ایشان شعری را گویند که مطلع نداشته و اکثر این ابیات مطلع دارد
الله است الله رحمان خدا دلیل است هادی الذکور را نما الکبر همزه بر وزن
فعال اسم جنس است و اطلاق کرده شده بر معبود حق و باطل فاما غالب او را اطلاق
بر معبود حق میکنند و وقتی که باللام رحمن بفتح را و سکون حا مهمله بر وزن
فعلان است من باب العلم و لا یطلق الا علی الله تعالی قوله تعالی قل ادعوا الله
او ادعوا الرحمن ایا ما تدعوا فله الاسماء الحسنی خدای لفظ فارسی مرادف اسم بار
یتعالی است ترجمه هر سه لفظ همان است دلیل بدال مهمله یا دوام است بر
وزن فعیل هادی فاعل است از هدایت راه نمودن دلیل هادی یعنی هم در خصوص

الست

چه دلیل را نماه عام است و هادی که راه است نماید معین مردد را تمام است تعین بدا
نکه بدر الدین محمد قرائی و غیره نام شهریست و نسبت بر خلاف قیاسی و لا
ذکر شیخ بکنیه شاید که از جهت شهرت باشد و شاید که بجهت تعظیم او چون ابو حنیفه
و شاید که برای تفاؤل بود چون متضمن بر نصرت است ابتدا کرد بمصرع تا دلالت
کند که این کتاب منظوم خواهد بود و این را براعت المطلع خوانند قوله جاحده
محمود یار جاحد او بود و کرمت سیاه جاحد او که دیگران بر او حسد کنند الحسد بمعنی بد خواه
کردند من باب النصر الحاقد الیسیر و خادم دیار هر سه معین است یعنی آنکه او جاحد
و حاسد محفوظ باد یعنی خدمت کرده شده بر حاسد او یا حاسد جاحد او عود کمیز
مناسبت المحفوظ والمخدوم و در فقره جناس لازم حق است و ذکر دعا بلفظ
مائی برای تفاؤل است قوله حرکت الشمال النخل الدقیق ای مادام که بجنباند
باد شمال درخت خرما را که باریک است و قوله تحرک الشمال النخل الدقیق
بجنبد دست چپ را یحنی آید نیز بمعنا بسیار آمده است التحرک جنبانید
ن و التحرک جنبیدن الشمال بالفتح باد است که از ناحیه خیزد و بالکسر
دست چپ النخل درخت خرما الدقیق نخیل ارکه باریک زهر چیزی و

در حیلی خباس نام است و راقاش خوانند مکر درخت و متحرکت خباس نا قص است
والله اعلم بالصواب نصاب الصبیان مع الشرح تصنیف شیخ ابو نصر فراهی رحمة الله
بسم الله الرحمن الرحیم رب یسر و تمم بالخیر الحمد لله رب العالمین والعاقبة
للمتقین لا عدوان الا علی الظالمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد و آله
اجمعین اما بعد چنین گوید ابو نصر فراهی نصابیم ز الحوان کر علم خواهی حسیده
و جا فده جاسده ما حرکت لشمال النخل الدقیق و تحرکت لشمال النخل الدقیق
بدانکه جمله اول بمعنای نیک خوی است بر حسود است و ما حرکت لشمال
بمعنی باد صبا است و نخل دقیق بمعنی درخت خرمای نازک یا باریک و تحرک
لشمال بمعنی دست جنبیت و نخل الدقیق بمعنی نخر بال وار دیگانی است
شعر تا وزد باد صبا بر طرف نخل بوستان ۞ تار و دار خند نخر بال کندم یار
شاد باد ایمن از حسار حار دوستان ۞ خوار باد اسر نگون در زیر محنت اسمان
مقصود که صبیان را ایشان از تعلیم لغت عرب رغبت می افتد با شعار فارسی نحو
خوش آمدند شعر مرطبعها فارسی موزون را عزیز است تعلیم لغت عرب

کلید همه

کلید همه علمها است پس قدری از وی در اینجا آوردیم تا بی تکلف یاد گیرند بدانکه
صبیان کودکان را گویند و تعلم آموختن و لغت یعنی لفظ عربی عزیز یعنی طبع
موزون است از هر بیت که ضابط بود هر بحری را از علوم بمیان این قطعها را آوردیم
چون دو بیت بیت آمد آن را نصاب الصبیان نام کردیم والله توفیق
والمستعان و علیه التکلان التعلیم آموختن الرغبة میل کردن بچیزی و شعر در
لغت دانستن و در اصطلاح کلام مقفی و موزون را گویند التکلف رنج بردن
در چیزی و موزون صفت شعر است و اشاره شیخ از وجه التسمیة بقول
چون مجموع آنچه که نصاب مبلغ را گویند که بر آن زکوت واجب شود و آن از نقره
دو بیت درهم است و این نیز دو بیت بیت است و هر چه کم از جهل زیاده کمتر
از دو بیت بر حکم عدم است و ابیات این کتاب اصلی کم از جهل است فلا
بر دان سوال زاید هر که بیت بیت است در این کلام نیز اشاره بر این
است که هر که این دو بیت بیت را یاد کند مستغنی از لغت شود
بعضی مقامی رسد و بدیگران فایده رساند العمامة لکاتبه التوفیق
اسمش که خوانند سوال نام شیخ محمد است و لقبش بدر الدین و کنیتش ابونصر

راچرا اختیار کرد جواب از دو وجه است اولا از برای ضرورت شعر ثانیاً از برای شهرت
کنیت او ثالثاً از برای آنکه ابونصر دلالت میکند بر نصرت پس کنیت اختیار کرد از
برای تفاول تا دلالت کند بر نصرت که او شفیق و ناصر اولاد مومنان است
سوال شیخ را نصیر نام فرزند بنفعه است جواب لازم است نه بینی که عایشه را ام
عبدالله گویند و او را هرگز فرزند نبوده سوال فرق میان اسم و لقب و کنیت چیست
جواب هر نام که مصدر باشد یا بام یا بنت یا ابن یا غیر اینها چون اخ و اخت مثلاً او
را کنیت گویند چون ابوحنیفه و ابن عمر و ام سلمه و اگر مصدر بابا نباشد اگر اراده
مدح و ذم کرده باشد او را لقب گویند چون بدرالدین و شمس الدین و اگر نه
نام گویند چون محمد و احمد سوال فرائد چه معنی دارد جواب منسوب بنصر است اصل
فارسیست بکیای نسبت را انداخته اند و الف را عوض یا در آورده اند القطعة
الاولی فی بحر المتقارب المقصور چو اندر تقارب نهی پا برون به
تقطیع وزنش چنین کن بیرون فعولن فعولن فعولن فعول زهی است
را فلک راهنمون بدانکه تقارب زنی است از چندین فن که در شعر است
براورده مثنوی اله است اله رحمن خدای دلیل است هادی تو کو راهنمای

الرحیم

اله یعنی معبود و سزاوار آنکه آن را بپرستند و الله نام خداست تمام الله تعالی
در او درج است و رحمن یعنی بخشاینده نعمتهای بزرگ چون از قرآن مثال آن است
نام خواهی الهکم اله واحد بمعنی آنکه خدای شما الهنا یعنی خدای ما
اله واحد یعنی خدای یکتای بی همتا و الله نور اللطیف من الرحمن الا الرحمن هو الرحمن
دلیل آنکه یعنی راه نما او است که میگویند الدلیل ثم السبیل اول راهنما
انکار نماید دوال نیز همین معنی دارد چنانکه گفته الدال علی الخیر کفاعله یعنی آنکه
راهنمای مردم است به نیکی هر که نیکی کند ثواب بشمار آرد و هادی همین معنی دارد
و نمودارش از قرآن لکل قوم هاد در قرآن یا هادی المضلین یعنی راه نماء گمراه
هر کس هر چه که دال و دلیل است هم رسیده دلیل راه تو باشد بغیر دانای است
رحیم است غفار آمرزگار عبادت پرستش ورع پارسای رحیم بمعنی مهربان
نیز آمده و از همین است که رحم که در بند شفقت است رحیم دل گویند که دل
رحیم دارد خدای تعالی رحیم است یعنی آنکه بنده از او طلب نکند خشم میفرماید
که در خزانه کرم و بخل نیست و قدرت عجز ندارد و راحم نیز همین معنی دارد چنانچه
منقول است یا رحمن کلشی و راحمه و راحم را رحیم است نمودارش از

قرآن وانت ارحم الراحمین و غافر و غفور و غفار هر سه بمعنی آمرزکار روا آمده
غفور و غفار مبالغه بیشتر است یعنی بسیار بسیار آمرزنده غافر آمرزکار نمودارش
از قرآن غافر الذنب و جمع این لفظ غافرین باشد چنانچه در قرآن است
وانت خیر الغافرین کان غفارا انه هو الغفور الرحیم وهو الرحیم
الغفور بیت دست حاجت چو بری نزد خداوند بر که کریم است
رحیم است غفور است و ودود کرمش نامتناهی نعمش بی پایان هیچ خواهنده
ازین در نرود بی مقصود محمد ستوده یعنی برگزیده که هر کسی او را ستوده است و در هر جا که
از ما تا بجای حمد او میگویند پس کسیکه چنین شانی داشته باشد او را محمد
توان گفت بیت زهی شاهی که او در خاک خفته است زمین تا آسمان نورش گرفته است
صلی الله علیه وآله وسلم ورع پاک دامنی و پرهیزکاری است متورع یعنی پرهیزکار
والتقوی نیز بهمین معنی دارد و هم فاعل است نمودارش از قرآن لباس التقوی
ذالک خیر و جمع متقی متقین و متقون واولئک هم المتقون وا
لعاقبة للمتقین التقوی یعنی پرهیزیدن از چیزهای بد است

محمد

محمد ستوده امین استوار بقرآن ثنا گفت وی را خدای یعنی بدانکه محمد
ستوده خلق است و هم ستوده مخلوق است بیت چو قرآن باوصاف او کرد
هم مدح در جنب او قاصر است امین یعنی امانت دار نیز آمده در قرآن است که
انی لکم رسول امین صحاب است یاران اهل البیت که اسلام دین است
از ایشان بپای اصحاب بمعنی یاران و گروه هم میآید مثل اصحاب الجنة و اصحاب
الاعراف و اصحاب الاخدود والنار و اصحاب الایکة آل بمعنی گروه نیز آمده
مثل اهل محمد و آل موسی و آل هارون علیهم الصلوات والسلام سما
آسمان ارض غبرا زمین محل مکان مقام است جای سموات جمع سما
باشد سبع سموات و ارضین جمع بابی السما والارض اهل السموات والارض و غبرا
نیز اسم زمین است چنانکه میگویند خضرا و خطه غبرا و گرد آلوده را غبرا گویند
و محل مکان مقام هر سه بمعنی جای آمده است چنانکه آفتاب آسمان و مکان
۲ خداوند از خلق در زمین است و تعالی آنکه مکان و محل منزه است و محل بفتح میم و حاء مهمله
بالام مشدده است جای فرود آمدن است من الحلول مکان و کاف است

جای بودن من الکون مدار بفتح میم و حای مهمله است جای باری دادن من الکون
و شاید که بفتح میم بر وزن فعال باشد و آن منزل و مکان است منزل بفتح میم
و سکون نون و کسره زای معجمه است جای فرود آمدن قوله سقر دوزخ نار آتش
که جنت بهشت آخرت است چنانکه در قرآن مجید است ساصلیه سقر و
ما ادراك ما سقر فی نار جهنم نارا تلظی نار الله الموقدة التی و جمع این
نیران باشد و جمع جنت جنات است چنانکه بفتح جیم مثل جنات عدن و جنتین
بهشت باشد و جنا الجنتین دان و اخرت آن دنیا است ربه شش قفا جیره وجه
محذران عقب باشند رجل پای شش آیت است از شکم و جیره لغت ستیا نیست و
قفا مراد از پس گویند است و جهان دو روی باشد جمع وجه وجوه است و جه
ربك وجه الی یوم تبیض وجوه و تسود وجوه و کسیکه روی
نیکو دارد او را وجیه گویند و جیها فی الدنیا و الاخرة محذرین مبادو دورا
باشند و بان الحذرین مینا جمع را نه باشد عقبین از پس پای باشد اعقاب
جمع عقب باشد و در حدیث امده و یل من النار جلین و

جمع این

ارجل باشد و تشهد ارجلهم للاعقاب بما کانوا یکسبون بیت تعلم بیاموز علم
بدان تصرم برافروزد برفزای شفه لب لسان چه زبان فم دهان ید و جارحه
دست حلقوم نای شفتین دو لب باشد الم نجعل له عینین و لسانا و شفتین
و جمع لسان السنه باشد و ختلاف السنتکم بالسنتهم لغز زبان باشد افواه
نیز جمع دهان باشد یقولون بافواههم ما لیس فی قلوبهم یدین هر دو دست
باشد و ایدی جمع ید است ید الله فوق ایدیهم و ایدی الناس و حلقوم نام
حلق است آن را نای گویند فلولا اذا بلغت الحلقوم قوله فرس اسب بغل استر
سرج زین بعیر اشتر است جرس چه درای فارس اسب سوار است البغال
جمع بغل است و الخیل و البغال و الحمیر و خیل اسم اسب است و الخیل المسومة
و سراج اسم زین دو است و سراج چراغ است و سراجا منیرا و مشکوة نیز
نام چراغ است فیها مصباح و ناقه هم نام شتر ناقة الله و سقیاها
درزنگوله را درای میگویند و آن چیزیست که در گردن شتر می اوزیزند و این
بنگها از پیش و پس بانگ کند حلی است و جرس هم گویند رجل مردم ازان

غنی مال دار است مسکین گدای رجلین دو مرد باشد واضرب لهم مثلاً رجلین

ورجال جمع این است الرجال قوامون علی النساء ورجل مردک وجیل دو جعفت

باشد ومن کل شیء زوجین را ازواج جمع زوج است شما یاید ازواج و اغنیاء

جمع غنی است ومساکین جمع مسکین ونحن اغنیاء عشره مساکین ولا

یحض علی طعام المسکین گدای باشد مترادفه لغفاء بیت خواهد کبر وغفا

مونث باشد از انثا وغیرها اهل شرع مسکین کسی را گویند که هیچ ندا

باشد قوله تعلّم بیاموز اعلم بدان تفرّم برافروز زد بر فزای ط

تکلّم سخن گو تکرّم بر بخش تکرّم به بخشای اسبق تبای ط

هر آراسته کذب فریه دروغ عفیف پرهیز ورع پارسای ط

بلد کوره را شهر دان شهر ما دیگر و تر را طاق دان طاق تای

بشیر است منذر محمد نبی خلیفه ده و دوست ای نیک رای ط

عفرناة هیصم چو رماش شیر مریمه عزیمه چه اندیشه رای ط

خرد را لقب لب نهیه است حجر نهای کی زیرک عقل رای ط

لتعب رخ

لقب رنج وعلّت قرح ریش وجع درد حمی تب وذیل سپای ه ط

ثمن چه بهاء بها روشنی ثبور است ویل لیف ویل و آب ط

عیون است چشم بلید است کند له لوز عین المعین تیز راب ط

حقیق جدید وقمیص حریر سزاوار نیکر ادخل در آی ط

جراد است قمل ملخ در ان شپش زن بار دار است ثیرای جای

کران عود بربط و تر شرعه رود ولی سبج چنگ است مزمار نای

ومزامیر جمع آن باشد نای لغز مزننده بی اضافه جزیر معنی آواز قنات است

کاریز عذب آب خوش چو ینبوع چشمه جمالات لای وانار و عذب آن زمین معنی

میکوینه که آب ان خوش است هذا علب وفرات ودر قرآن من الارض

ینبوعا وینابیع جمع آن باشد فسلکه ینابیع وجمالات لای است لارکلای سیاه

است کنه سیاه باشد من حما مسنون القطعه لتاتیه فی بحر المجتثه قوله

نهی گلشن جانها قد تو سرو روان رخ تو بر فلک ابر مه تابان

مفاعلن فعلات مفاعلن فعلات بگوی مجتثه ای بحر را تو خوش و ابر

به بحر محبتش از آن بحر ما شتاب کنند   چنین کنند چو تقطیع الصواب کنند

بحر محبتش بحر ابریشم است از شعر و این وزن سریع است بیت ضیاء

نور نثار روشنی افق چه گران   فی خفیف جوان سبک ثقیل گران

ضوء بمعنی ضیاء امدا هو الذی جعل الشمس ضیاءً و من لم یجعل الله

له نوراً فما له من نور و جمع این انوار است و افق کناره آسمان و کناره

دریا و هو بالافق الاعلی از کران تا بکران لشکر ظلم است و پا از

ازل تا ابد فرصت مروشان است فی یعنی جوان فتی بدو کرایم لا فتی الا

علی الا و فتیان در و جوان باشد و جمع این فتیة باشد انهم فتیة آمنوا بربهم

و خفیف یعنی چیزهای سبک و من خفت موازینه و تخفیف نیز بدین معنی آمده

آیه ذالک تخفیف من ربکم و ثقیل چیزهای سنگین است علیک قولاً

ثقیلاً و یوماً ثقیلاً و جمع این اثقال باشد و اخرجت الارض اثقالها و ثقل نیز

همان معنی دارد   ذهب زر است حدید آهن رصاص ارزیز   لجین سیم

زجاج

زجاج آبگینه معدن کان   جد گوهر است و انزلنا الحدید و رصاص قلعی

بنیان مرصوص بر وزن مفعول لجین نقره است و فضه نیز نقره است

اسا و رس فضة و جمع معدن معادن است یعنی کان لعل و الماس و آهن و

غیره هر مطالعی که باشد که او از معدن خیزد و شکر از مصر و سعدی از شیراز

قوله نحاس صفر مس روی انک است سرب   حلیت زیور رعالی گران رحیقی

ارزان   نحاس مس است و صفر روی است که ضرب [illegible] زند و رنگ

سبز است مجلی آن اقود ما است که زنان [illegible] ایدان از [illegible] بندند

مثل گردن بند با مروارید و دوسته و تعبیر نیز بمعنی [illegible] حلیهم

عجلا و حلوا اساور و یحلون فیها من اساور   جراز و سیف [illegible]

عضب صارم تیغ   مجنه جنه سپر   سهم تیر   قوس کمان   جراز تیغ

شمشیر باشد و سیف [illegible] چنانکه لا سیف الا ذو الفقار   ملکی

عمر ضایع با قوس و حیف   که فرصت عزیز است الوقت سیف حسام

تیغ است که هم روی آن و هم پشت آن برنده است و عضب تیغ [illegible] است
وصارم مطلقا شمشیر وجنه سپر بزرگ است و در حدیث آمده که الصوم
جنة من النار یعنی روزه داشتن سپر است از آتش یعنی از بار دفع آتش
رمح و سهوم جمع سهم است و قوسین دو کمان باشد و کمان قاب
قوسین او ادنی بیت عصب بی دلیله جوشن است و درع زره و
حق کمند و النصل معبله پیکان و العصب این مشتق است و عصبت
به های سبیل است عجاج نقع قتام و هبا و هیج غبار کلوم خستگی
موت مرگ مره توان عجاج گرد بسیار و نقع غبار است که در
درون باشد و قتام که سیاه است و هباء قصوره الضرورت
فجعلناه هباء و هیج مطلقا غبار را گویند غبار بلفظ عرب گرد است
گرد غبار است حلوا از قند و رمیا نان برنا کعد نیست
وکلوم درد است که نزدیک به مرگ رسد کل نفس ذائقة الموت
ومیّت

ومیت نام مرد مرده باشد یخرج الحی من المیت ومیته نام زن مرده است اموات
جمع مرده کان اموات غیر احیاء و مرة قوت و توانایی باشد ذو مرة فاستوی
یعنی از بیماری قوت گرفتن و هشاشه باقی جال عراضه را آورد قراضه ریزه
زر ریخ [illegible] وضه عرضه است قمار بحث [illegible] یغوث نسر یعوق
است یعنی ود عزی سواع لات منات است نامهای بتان ولا تذرن
ودا ولا سواعا ولا یغوث و یعوق و نسرا افرأیتم اللات والعزی
ومنات الثالثة الاخری این نه نام که نمودارش از قرآن آوردیم که نامهای
بتان است و دیار بتان نیز نامها مثل این نامها که نوشته شد و ود بتی است
که قوم نوح می پرستیدند یعوق نام بتی است که قوم نوح می پرستیدند
یغوث نام بتی است که یکی از قوم پیغمبر پرستیدند و بعل نام بتی است
که قوم الیاس می پرستیدند سواع نام بتی است که قوم نوح علیه السلام
می پرستیدند نصب بتی سنگی بود که در زمان جاهلیت بر در حرم نهاده بود

لات بتی است که قوم شعیب و عرب می پرستیدند مناة نیز بتی است که قوم یکی
از پیغمبران می پرستیدند بیت صنم بت است نصب آن بتیکه از سنگ است ج انصاب
دو شن بت و وثنی بت پرست آل یماع و الی النصب و جمع این انصاب باشد و لات
ولات لام و جمع انصاب است ان نعبد و الاصنام اتتخذون اصناما
یومنون بالجبت والطاغوت و جمع نداند اوست و یجعلون لله اندادا
ولا تو ولا ذمة اما وثنی کسیکه بت پرست باشد چو عود شارق ناب است
ثلبنا قه نیز افیل حاشیه حشو اشتران جوان و آن ازبیت نام شانزده بت
بلعو درین بیت هفت نام شتر یعنی چهار شتر بیسته جوع افلا ینظرون
الی الابل کیف خلقت و جمال نیز نام شتر است ولکم فیها جمال و
حین تریحون و نام شتران هیست بعیر ابل عود ناقه جمال شارق ناب افیل
نمب حاشیه حشو الجیب و رسم بیان مهدین نهاله اند و دو شواع لعنوث لعوقا
نیز جبت طاغوت وثن ... قطعه ثالثه فی بحر رمل

ای زباریکی میانت همچو موی در کمر غنچه از رشک دهانت میخورد خون جگر
فاعلات فاعلات فاعلات فاعلات بحر در بحر رمل انقصه را بر خوان ز بر
خوشتر است از بحرها بحر رمل بالاتفاق بیشتر باشد طبعها سوی نظمش اشتیاق
فاعلات فاعلات فاعلات فاعلات شاد باش ای مفخر اهل خراسان و عراق
جید گردن صدر سینه ز بر از نور سر تو جامه زرق و زر زاده در تو تنه باب
فی جیدها حبل من مسد و عنق نیز نام گردن است و جمع
عنق اعناق است فی اعناقهم اغلالا اذ الاغلال فی
اعناقهم صدور سینها است رب اشرح لی صدری و یضیق
صدرک و صدور جمع صدر باشد والله علیم بذات الصدور
فی صدور الذین اوتوا العلم صدور یعنی سینه تو

الم نشرح لك صدرك صدر و صدوركم یعنی سینها این و

یعنی سینه او شرح صدره للاسلام صدورهم سینهای ایشان فی صدوركم

هم حاجة او توصدری یعنی سینه من و رکبه نام زانوست و سرّه

نام ناف ما بین السرة والی الرکبة آنچه میان ناف و زانو باشد و راس

خواه بهمزه خواه بالف مراد سرست و ازین است که سر القوم را رئیس می

گویند یعنی سر آمده سرداران راسی سرها و رئوسکم سرهای شما رئوس ا

لشیاطین سرهای دیوان راس اخیه سر برادر او و جمع ثوب ثیاب

است یعنی جامها چنانچه در قران آمده و ثیابک فطهر و یلبسون ثیابا

الرزق جمع این ارزاق است و رزاق روزی دهنده هو الرزاق

ذو القوة المتین و رزاق نیز همین معنی دارد و رزق آمده

روزی خوارست و جمع ازواد زاد داده باشد وان خیر الزاد التقوی

و باب در است یدخلون علیهم من کل باب و جمع باب

ابواب

طلاق بالفتح [illegible] معنی [illegible] و [illegible] و طلاق [illegible] بعد [illegible] کند از و طلاق گیرد

۳۵

ابواب لا تفتح لهم الابواب السماء باب المسجد مفتح الابواب یعنی کشاینده

درهاست حق تعالی کشاینده درهاست عرش سقف بیت خانه کحل سرمه رمل ریگ

حسن خوبی قبیح زشتی جا خشک رطب تر و عرش بمعنی تخت نیز آمده والله

ذو العرش العظیم صاحب تخت حق تعالی جل جلاله و عم نواله عرشها تختهای

زن عرشک تخت تو مرد و بیت یعنی خانه باشد ولله علی الناس حج ا

لبیت من استطاع الیه سبیلا و جمعش بیوت باشد و بیتی یعنی خانه

من بیوتکم یعنی خانه شما بیوت النبی خانهای پیغمبر صلی الله و آله لا تدخلوا

بیوت النبی کحل نام سرمه است و ازین است کسی را در چشم کند او را

کحال گویند و هر آن کسیکه در چشم دارو کند او را نیز کحال گویند و دیگر ریگ

ریگ سیاه را کحل میخوانند چرا که همرنگ سرمه است و او را نیز کحال بیت ادم

خاکی هنوز از آب و گل آدم نازده بود خاک پای تست چو کحل بینش ما

قاصرات الطرف عین و رمل ریگ با ریگ است و خورد است

ورمّال ازان می گویند که علم رمل مثل ریگ است که دران فال میکردد
حسین جمع حسن باشد وأحسن افعل التفضیل است یعنی از خوبان خوبتر
بهترین صور شما است فاحسن صورکم احسن عملاً یعنی نیکوتر است
صورت شما وبهترین عمل است عمل شما محسن آنکه خوبی دارد احسن
قولاً بهترین گفتار بود حسنت باتفاق جهان میتوان گرفت
آری باتفاق جهان میتوان گرفت وقبیح صفت کسی باشد که زشت شکل
وقبیح دیدار باشد او زشت حسن جمیل نیکو دارد ورطب ازطب
است وخرما تر را نیز ازین جهت رطب میگویند جاف خشک باشد یجف
یعنی خشک خواهد شد قوله ذئب سرحان سید گرگ سمیع بچش فاره
موش حیّه مار وحوت ماهی طیر مرغ ریش پر ذئب بهمزه وبیاء
یا هر دو آمده فاخاف ان یاکله الذئب ذئب سرحان سید ازین
هر سه لفظ نام گرگ است وسمع نام بچه ایست که تخمش از گرگ وکفتار

حاصل

حاصل میشود وبی ازگفتار میزاید وفاره را اکثر جمهور خوانند موش بود وگر
همزه را بالف بدل کنند فاره گویند نافه مشک باشد وحیه مار باشد انها
حیة تسعی وحوت ماهی بود کصاحب الحوت اذ نادی ونون نیز ماهی
است وذاالنون اذ ذهب ن والقلم وجمع طیر طیور باشد والطیر
صافات الی الطیر فوقهم واسم پرنده طیار باشد وجعفر طیار ازین
میگویند که در حدیث آمده که در بهشت جعفر طیار بدو پر خود پرواز می
کند مثل مرغ بر هوا ازینجا جعفر طیار مشهور است قوله عین چشم وانف
بینی حاجب ابرو شعر موی نقی مغز شحم پیه اذن گوش اثر وشکن
والعین بالعین والانف بالانف والاذن بالاذن
وعین دو چشم باشد الم نجعل له عینین وجمعش اعین جمع چشمها است
عیون است لهم من قرة اعین یعلم خائنة الاعین و

جمع سهم است و اذان جمع اذون است واذن نام گوش است
واذنین دو گوش باشد واطروش است که گوش نمیشنود مثل
بنی تمیم وبصر نیز نام چشم که بینایی حاصل میشود ازو وان السمع
والبصیر وابصار جمع بصر است فاعتبروا یا اولی الابصار وازین
است که می گویند که فلان کس بصارتی ندارد پس ازین چه باشد
تندرستی بصر کند نماید طبع سستی وسمع نیز گوش است و
جعل لکم السمع والابصار سمع یعنی شنفت لیسمع شنوند ولا
یسمعون یعنی نمی شنوند هدنه صلح حرب جنگ یوم روز لیل شب
غیظ خشم ضحک خنده حک خارش نقبه کرم صلح نیز عربیست اما
مشهور بفارسی که آشتی میگویند بینهما صلحا والصلح خیرا
وجمع او اصلاح است او اصلاح بین الناس جایز.

یعنی

یعنی جنگ کنند وایام جمع باشد ثلاثة ایام یعنی سه روز ثمانیة ایام
یعنی هشت روز وفی اربعة ایام یعنی چهار روز یوم السبت روز شنبه
یوم الاحد روز یکشنبه یوم الاثنین روز دوشنبه یوم الثلثا روز سه شنبه
یوم الاربعا روز چهارشنبه یوم الخمیس روز پنجشنبه یوم الجمعه روز آدینه
الصورتین یوم الجمعه یوم عظیم روزی با عظمت یوم کبیر یعنی روز بزرگ
یوم الخروج روز بیرون آمدن یوم التاسوعا روز نهم ماه محرم الحرام
یوم العاشورا روز دهم ماه محرم وایام البیض روز سیزدهم چهاردهم
پانزدهم یوم ینفخ فی الصور روزیکه در دمند در صور یوم الآخر
یعنی روز قیامت یومن بالله والیوم الآخر یومنون یعنی
دور روز و نهار ویکور النهار علی اللیل وجمع لیل لیال است
سبع لیال فیها لیالی ودایما امین لیلة القدر یعنی

شب قدر انا انزلناه في ليلة القدر ليلة المعراج شب معراج
در حديث آمده رأيت ربي ليلة المعراج في احسن
صورت ليلة الزفاف شب عروسي ليلة المباركة شب براة
انا انزلناه في ليلة المباركة ليلة الصيام شبهاي روزه رمضان
اربعين ليلة مراد از چهل شب است ديگر اين نكته بدانكه
الله تعالى روز از شب آفريده و نور از ظلمات بنابرين در
تمام قرآن شب را بر روز مقدم فرموده و در محلي چند نور از
ظلمت مؤخر وجعل الظلمات والنور والكاظمين الغيظ
عن الناس و ضاحك نام خنده كننده باشد وجوه يومئذ
ضاحكة مستبشرة فليضحكوا قليلا و در عبارت تمسخر
ميگويند ضحك اللحية يعني ريشخند في بيان اسماء الشمس قوله
شارق شمس ذكاء يوح بيضاء آفتاب : سام تبر و عسجد و
عقيان عين النضر زر : شارق از آن جهت كه از شرق طلوع
دارد و شمس در قرآن بسيار است يعني آفتاب قبل طلوع الشمس

تمسخر

پیش

پیش از برآمدن آفتاب و سام زری باشد که غش دارد و تبر زر
است که در مقابل نقره است و عسجد زری است که در غایت کمال
باشد و این نکته ببین که عین نام چشم است و هم نام زر است و هم
چشمه آب و غیره اما در عالم اجسام هیچ عضوی شریف تر از چشم نیست
و در عالم اجناس هیچ عزیزتر از زر نیست : به خوش گفت آن تهی دستی
سلخ شور : چو بی زر بهتر از هفتاد در روز : نضر نام یکمرد بود از
اجداد رسول صلی الله علیه و آله و سلم و قریش از نسل او یافته اند
و بغایت صاحب شرف بوده و خرمی تازه روی را نضارت میگویند
النضارت من اثر النضر و جان در بدن و زر در کیسه مقابله روح
در بدن پس بدانکه آفتاب هشت نام دارد شارق شمس ذکاء یوح
بیضا مهر خور خورشید و زر نیز هشت نام دارد سام تبر عسجد عقیان
عین نضر ذهب طلا تا واضح باشد : نیک صحبت قبله بوسه مهر
کابین خدن دوست : زوشوی زوجه زن عرسات ستخلان
مراد از صحبت دخول مرد با زن است و وطی همین معنی دارد

ومباشرت ومباشر بمعنى سبيل ولا تباشروهن وانتم
عاكفون في المساجد المباشرة والموافقة والمواطات
والمجامعة والمداخلة والمنالكه واين تمام بمعنى صحبت زن
بودكه بازن صحبت داشته باشد ورفث بمعنى نيك قده احل لكم
ليلة الصيام الرفث فلا رفث ولا فسوق وتقبيل نيز
بمعنى قبله دارد صداق نيز بمعنى مهر اقده مصرع جو مهرت بزن نيست
مهرش بده وجمع خدن اخدان اقده ولا متخذي اخدان
وازواج جمع زوج است ومنكوحه بمعنى زوجه وجمع زوجه
بمعنى ازواج است تا دانند قوله حنطة كندم دخنه ارزن خبز
نان ولحم كوشت اصل بيخ وفرع شاخ بذر تخم قطف بر
ارزن يعني كاورس كه الم بوده باشد وخبز نان است وجمعش
اخباز است كستر واخباز كم نبكنيد نانهاى خويش را
وخباز نان پز ونان ولحم كوشت لحم الخنزير يعني كوشت
خوك لحم الطير كوشت مرغ لحم الغنم كوشت كوسفند لحم الفرس

كوشت

كوشت اسب ولحوم جمع لحم است وقطوف جمع قطف است قطوفها
دانية وذللت قطوفها تذليلا واصول جمع اصل است وفروع جمع
فرع است قوله لجة داما يم بجر دريا قعر تك فيل پيل وبق پشه ضي و
حار اهو خر فعرين دو دريا كيف فعل ربك باصحاب
الفيل وبعوضة نيز پشه است مثلا ما بعوضة وضبي نيز اهو است
ونام خر است والنظر الى حمارك مثل الحمار يحمل اسفار
وحمر جمع حمار است كانهم حمر مستنفرة حمير تفعرا يعني خرك
قوله شط شاطى عدوه دجله عقيه ساحل كنار معبر كذر
بكذر انند معبران جاى كذر اين شش لفظ كنار دريا است
من شاطئ الواد الايمن بالعدوة الدنيا وهم بالعدوة
القصوى بالساحل ياخذه عدو لي وعدو له معبر الت
كذشتن ومعبر مكان كذشتن بود قوله شنشنه بحير وشيمه ديدن
داب است خوى غيث باران ثلج برف ثاد نم مبلول تر
شط شاطى ظفه طرة عدوة ساحل كنار مرز عه حاره كلاته د

رخان بزره کر: بعضی راه نمودن تبه کار بزرا نیز کویند که از رودی کذرد: بزّه جامه ستر برده رقعه پاره رشته کهن: الظهاره ابره دان والبطانه استر: بزّه آن جامه فروش رقعه پاره جامه و پاره کاغذ بکسی نوشتن تا واضح باشد هم رقعه دوختن بالنزام کنج جبه کز بهر جامه رقعه بر خواجکان نوشت وجامهای که پاره شده انرا مرقع خوانند وخیط ریسمان تافته بوده که خیاطان آنرا بکار میبرند وازین است که درزی را خیاط کویند الظهاره نام روی جامه است وبطانه استر جامه پس بدانکه روی جامه را ابره کویند وتهش را استر: بزّه جامه ستر برده رقعه پاره رشته کهن البزّه یعنی زبودن رقعه پاره رشته کهنه را کویند که مندرس کویند: ابره دان یکپاره آهن کسران یکپاره نان: جذوه دان یکپاره آتش فلذه یکپاره جکر: خیع طلس شیز مان اوس باشد نام کرک: فرض وعجوه نام خرما چون شرقی باشد نام خرز: جره اقدر چون سیاهی مجره باشد دوات دمع راد آن اب چشم چون همراه باشد کذر: کوه روزن عرفه در

دراوازست

دروازه است سده پیشکاه: سکه کوچه دز آمد روازه است معبر راه کذر است رمضان سنک کرم جمره سنک حاجیان: جاده راه نازک ومهدّب وم شده راه بر فرس جیز وکم آستین است دستار: جو ذیل دامن جامه است تکه بند ازار: حیز یعنی کناره دف وغربال سر سکهواره وغیره وعمامه نیز دستار را کویند سبب جامه باریک مقنعه باریک وذمل دامن یا دامن هر چیز که باشد واذیال ذیول هر دو جمع ذیل است اما تکه را بند شب جامه هم کویند وآزرد از رجع است قوله کثیر بجد ووافر تمام ناقص کم: قلیل نذر یسیر اندک حساب شمار تصافحست کرفتن جو دست بیکدیکر: تعانق است کرفتن کنار بکنار کثیر بمعنی بسیار است ووافر نه کم است بسیار اما ناقص کم است و حساب شمار است بمعنی شمردن وحاسب وحسیب نام شمار کننده است ومحسوب اسم فاعل مفعول قوله قطعا جیب سراویل ازار خف موزه: عناد دستار زره جبس پل زمام مهار: قطاب بکسر با القاف وبا القاف مهمله سوراخ جامه که سر از انجا بدر کنند وجیب عبارت

ازان است جیب یعنی گریبان وجمعش جیوب باشد ولیضربن بخمر
هن علی جیوبهن سراویل وازار شیب جامه یعنی پای جامه
است چنانچه سعدی میفرماید بیت ازان ندارد سوی مرد گوش
سراویل کحلیش در مرد پوش عتاد ضرورت یا سفرست مثل توشه و
غیره وهر چه در راه بکار آید قوله مدینه وبلد ومصر شهر سور ریض
چنانکه مصر کلش کاه است حصن حصار هر شهر یکه باشد آنرا مدینه
توان گفت که مشتمل بر شهرها است وجاء من اقصی المدینة
رجل یسعی ونام آن شهر یکه رسول صلی الله علیه وآله دران مدفونند
آنرا مدینه گویند لئن رجعنا الی المدینة ویثرب نیز نام
همان شهرست یا اهل یثرب لا مقام لکم وبلد هر شهر یکه باشد
لا اقسم بهذا البلد بلدة الطیبة وجمع بلد بلاد است
لم یخلق مثلها فی البلاد مصر اگرچه نام شهر یوسف علی
نبینا علیه السلم که قالوا ادخلوا مصر ان شاء الله
آمنین اما هر شهر یکه باشد آنرا توان گفت وهر شهر یکه خدای

تعالی

تعالی در قران مجید یاد نموده وذکر کرده بقریه که ده است یاد فرموده
الا مصر که شهر وملک آنرا ذکر فرموده الیس لی ملک مصر که شهر
نسبت فرموده وسور دیواری بلند ومحکم باشد که گرد شهرها می کشند
لسور له باب وحصار قلعه است وحصن نیز نام قلعه قوله
صحیفه نامه قلم خامه دهان سکین کارد خیاط مخیط سوزن جور حرث و
سم سفار سوراخ سوزن صحیفه بیاض باشد نوشته شده که مکتوب
نیز توان گفت وصحف جمع صحیفه باشد فاذا الصحف نشرت
وصفحه یک روی ورق باشد وصحاف نام کسی باشد که صحایف کند
وقیمت نماید وخامه فارسی است اما قلم عربی است علم بالقلم
ن والقلم وما یسطرون وسکاک نام کارد است وخیاط
مخیط نام سوزن است حتی یلج الجمل فی سم الخیاط بیان
سوزن سوراخ سوزن مهر دو فرموده شده وعکوه هم سوراخ سوزن
سوزن است لبیب عاقل وغمر وغبی غافل کول شقیق دا
در رد رفیق صاحب یار لبیب عاقل دان ره لفظ دیگر بمعنی دان

احمق است وجمع غافل غافلون وغافلين آمده واولئك هم
الغافلون وان كنت من قبله لمن الغافلين وداد در
يعني برادر وان سه لفظ ديكر بمعني يار است چنانچه رد الصلح قبح
التوفيق ثم الطريق وجمع رفقا باشد قوله حديقه باغ خنب
چوب خوخ شفتالو سفرجل بهي تفاح سيب رمان انار جمع
حديقه حدائق است وحدائق غلبا فانبتنا به حدائق و
اخشاب جمع خشب است كانهم خشب مسندة وشفتالو
خوخ ميخوانند وسفرجل نام بهي است ورمان انار است ودر بيت
كفته واصل انار است الف از جهة ضروريات وزن شعر افتاده
وديكر انكه نار تشنيه است چنانچه قبل ازين كذشت قوله عقور
كلب كزنده اجمل اشتر باشد خريف فصل زمستان ربيع فصل
بهار عقور كلب كزنده اجمل نرينه شتر فصيل بچه اشتر عقار
كندزار احد يكي عشر ده مايه صد ثنا دو ثلاثة سه بود خمس
پنج اربعه است چهار احد اي قل هو الله عشره اي تلك عشرة كاملة

مائة الف ويزيدون اثني عشر شهرا ثلاث اي ما يكون من
نجوى ثلاثة خمس اي خمسة وسادسهم كلبهم اربع اي
اربعة منها حرم چو ستة سبعه ثمانيه تسعه شش است هفت ديكر
هشت نه چو الف هزار ستة ستة ايام ثم استوى على العرش سبع
سبعة ايام ابحر ما نفدت كلمات الله ثمانية ايام حسوما
تسعة تسعة رهط يفسدون في الارض الف الا خمسين
عاما چو بيست ده عشرين در ثلاثين سي چو اربعين چهل
پنجهش تو خمسين دار عشرين وعشرون صابرون يغلبوا مائتين
ثلاثين وواعدنا موسى ثلاثين ليلة اربعين فتم
ميقات ربه اربعين ليلة وخمسين الف عاما والله اعلم
بالصواب قوله چو شصت ستين هفتاد باز سبعين است در
ثمانين تسعين دو چهل نود بندار امثالها ستين فاطعام
ستين مسكينا سبعين واختار موسى قومه سبعين رجلا
لميقاتنا ثمانين جلدة تسعين وتسعون نعجة ابن نمود

از قران اما روشن تر ازین بیان نمایم احد اثنان ثلاث اربع
خمس سادس سابع ثامن تاسع عشر الحادی عشر ثانی عشر
ثالث عشر رابع عشر خامس عشر سادس عشر سابع عشر ثامن
عشر تاسع عشر عشرین در حالت یای و عشرون در حالت
واوی ثلاثین واربعین خمسین ستین سبعین ثمانین تسعین
هم بواو و یا و نون شمردن هم بلفظ هم بمکتوب مائة صد مائتین دو و یست ثلاثة
مائة سیصد اربعمائة چهارصد خمسمائة پانصد ستمائة ششصد
سبعمائة هفت صد ثمان مائة هشت صد تسعمائة نه صد الف
هزار و جمع الوف باشد والله اعلم ∴ عقار و قهوه راح و مدام قرقف
می ∴ کمی دلاور و فارس سوار صید شکار ∴ بدانکه شراب ده نام
دارد عقار قهوه راح مدام قرقف می شراب ام الخبائث ماء
العنب ماء الخمر والله اعلم ∴ غرب بید است صنوبر خلاف ناژو بید ∴
چو نخل خرما و فرصاد توت دلب چنار ∴ غرب یعنی درخت سفیدار صنوبر
درخت خرما فیها فاکهة و نخل بدانکه جمع نخل نخیل باشد تا واضح بوده باشد

چو طلح

∴ چو طلح خمط درختان خاردار میوه است ∴ چو اثل شوره گز و شوک خار
سدر کنار ∴ طلح درختیست بر لب جوی می باشد و میوه آن تلخ می شود
ذواتی اکل خمط و اثل و شیء من سدر قلیل و سدر درخت کنار
است فی سدر مخضود و سدرة المنتهی درختیست در بالای آسمان هفتم
و سدر بعضی درختان عالم است عند سدرة المنتهی عندها جنة الماوی
∴ تصافحست گرفتن چو دست یکدیگر ∴ تعانق است گرفتن کنار بحجر
کنار ∴ تصافح و مصافحه دست در دست یکدیگر گرفتن است و تعانق
معانقه یکدیگر در بر گرفتن است و حجر یعنی کنار با غنچه و کنار جای است
قرین رکن حمیم است خویش ابن پسر ∴ ولید طفل بچه ام و والده مادر ∴
رحم قرابت زهدان بود ختن داماد ∴ چنانکه صهر خسر والد اب است پدر ∴
رحم خویش زهدان بمعنی بچه دان باشد که در شکم زنان باشد و رحم جمع ارحام باشد
و تقطعوا ارحامکم و رحم نیز نام آن محل است که بچه دران محل
آفریده میشود و پرورش می یابد و زهدان نیز همین معنی دارد صهر یعنی پدر
زن است و پدر داماد را هم توان گفت و ولد فرزند است و خشو یو ما

لا یجزی والدعن ولده ابی پدر من قالت ان ابی
یدعوك ابونا یا اباناعلی امة او کان اباءهم لا یعلمون
ابجد یعنی عنق بیاموز د مکواب وجد که مراتب بر آبا داجداد
یافته اند بنا بر آن اصول اند و فرزندان فروع ایشان پس تولدات
وتناسلات از ایشان حاصل میشود؛ زکیت پاک حفی پاک مهربان خفی نهان
جلی پدید نبی و رسول پیغمبر؛ چنانچه قد افلح من زکیها یسئلونك
کانك حفی منها وخفی ویخفی وخفیه واخفی همه بمعنی نهان
و پوشیده می آید واخفی صیغهٔ افضل التفضیل است یعنی نهان
تر یعلم السر واخفی ادعوا ربکم تضرعا وخفیة جلی وجلا وتجلا و
منجلی همه بمعنی پیدا و هویدا بمعنی پیدا است اما نبی و رسول بمعنی
پیغامبر است یا ایها النبی جاهد الکفار ولقد جاءکم رسول
وما محمد الا رسول اشاره بسوی محمد رسول الله صلی الله علیه و اله
ملك فرشته فلك چرخ مشتری برجیس؛ شهاب کوکب دری نجم
اختر؛ نجم بفتح نون وسکون جیم بمعنی وقت درخت بی ساق شهاب

بکسر

بکسر شین منقوط یکی از ستاره و هر کدام جمع ملك ملائکه است واذ
قلنا للملائکة اسجدوا وجاعل الملائکة ملکین دو
فرشته وما انزلنا علی الملکین فلك چرخ است یعنی چرخ فلك
بمعنی آسمان وکل فی فلك یسبحون مشتری عربیست نام ستاره
که آنرا سعد اصغر گویند و بفارسی نام آن برجیس است وشهاب هر ستاره
که باشد فاتبعه شهاب مبین وشهب جمع شهاب است وکوکب
کانها کوکب دری یوقد من شجرة والنجم والنجم اذا
هوی وجمش نجوم باشد وهو الذی جعل لکم النجوم بن جبار لغة
نام ستاره است خواه ثاقب خواه ثابت؛ فلق سفیده شفق روشنی
اول شب؛ مجره کاه کشان خط استوی محور؛ عقیم عاقر نازای حامل
آبستن؛ ربیبه دختر زن بنت ابنة دان دختر؛ قل اعوذ برب
الفلق فالق اسم فاعل است فالق الحب والنوی فالق
الاصباح وجعل اللیل سکنا فلا اقسم بالشفق بعد از
غروب آفتاب وقبل از طلوع باشد؛ یکی ابر گوی بر آمد زکنج زیا

لنگ نیز رنگ زرد برترنج • زرین دار کیز زرین سرخ خون • تو گوی شفق ز
آسمان شد نیکون • ربیب پسر زن باشد ربیبه دختر زن که از شوهر اول
حاصل شده باشد جمعش ربائب است و ربائبکم فی الاولین بنت دختر
صلبیه باشد مثل بنت رسول الله یعنی دختر رسول بنت امة الله یعنی دختر
کنیزک خدا همچنان ابن پسر و ابنه دختر است چنانچه زوج شوهر است
و زوجه زن است پس فرق میان زن با نیها ثابت میشود مثل
میت و میته و حاضر و حاضره عاقل و عاقله و ساحر و ساحره و عابد
و عابده و صالح و صالحه و والد و والده و کافر و کافره و مومن مومنه
ماکان لمومن و لا مومنة و جمع بنت بنات باشد ام له البنات و لکم
البنون و عقیم و عاقر زن نازاینده باشد که تناسل از ان منقطع
میشود حامل حامله زن زاینده که ازو توالد و تناسل حاصل آید
مجره کاه کشان بمعنی آن خطی که داخل باشد میان دو قطب او را مجره
نیز گویند و چیزی که ببرد در چیز فرو گردد و هر چه مانند این باشد اجزا و غیره
حمل بره بقر و ثور گاو و عجل بچش • مراره زهره طحال سپرز کبد جگر

حمل یعنی

حمل یعنی بره گوسفند و برج که اول بروج فلک است آن را تشبیه باین شکل کرده
اند و بهمین اسم موسوم است و بقره نام گاو است و ثور بقر از آن میگویند
که صفت گاو بنی اسرائیل است و من الابل اثنین و من البقر اثنین و ثور
نیز نام گاو است که برج دویم از آسمان نیز برین تشبیه کرده اند و سفیان
ثوری نیز برین ملقب باشد و عجل گوساله بریان کرده و گوساله سامری
که در زمان فرعون از طلا ساخته بود فما لبث ان جاء بعجل حنیذ
عجلا جسدا له خوار طحال سپرز است که در پهلوی چپ جای آن باشد
و کبد جگر است و آن در طرف راست است و مراره زهره است که با سپرز و جگر
آمیخته • بعید دور و وراء پس امام پیش و وسط میانه وسط و میان تحت زیر و
فوق زبر هر چه دور است آن را بعید گویند یوم ینادا المناد من مکان
بعید و چیزی که از پس بوده آن را وراء گویند و رآء ظهورهم و من وراء
هم برزخ و آنچه در پیش است امام گویند امام یعنی پیش روا اما وسط میانه
چیزی بود کذالک جعلناکم وسطا لتکونوا و جمع وسط اوسط باشد
و در حدیث آمده که خیر الامور اوسطها یعنی بهترین امور میانه

[illegible] و[illegible] باشد و[illegible]ست وسط العمرو زید میان عمرو زید وبین نیز
بمعنی میان آمده بینی وبینک میان من میان تو لا عدل بینکم بین
المشرق والمغرب میان مشرق ومغرب بین السماء والارض میان
آسمان وزمین وتحت بمعنی زیر باشد تحت اقدامنا ودر حدیث
آمده که الجنة تحت اقدام الامهات یعنی بهشت زیر پای مادران است و
فوق برعکس تحت یعنی بالاست ید الله فوق ایدیهم من فوقهم ظلل
من النار علات سندان فطیس تیک ومنفخ دم قدوم منحت
تیشه حصین وفاس تبر منفخ دم آهنگران قدوم تیشه بزرگ ومنحت
تیشه کوچک فاس تبر بزرگ وتبرزین است که همه بان میکنند علات سندان
[illegible] بمعنی آنکه آهنگر که آهن بر بالا گذاشته بکوبد یا بمعنی آلت آهن
کوب سوار دست برنجن چو پای خلخال وشاخ عقد حمائل رعاث
تاج افسر سوار یکسر یعنی زیوریکه زنان در دست میکنند وجمعش اسوره
واساوره باشد فلولا القی علیه اسوره من ذهب ودست
برنجن در دنیا مردان را روا نیست واما در بهشت مردان وزنان

جابزنست

جابزنست وخلخال زیوریست که زنان در پا می کنند آمده وشاخ [illegible]
که از برای زنان می بافند بجواهر مرصع کرده برای زینت زنان وازنیش برآن
بکر بند وضم هر دو عقد گردن بند است بکسر عین حمائل یعنی زنان در گلو
همی اندازد رعاث گوشواره وتاج افسر است که سلاطین بر سر خود بندد
وآن عربیست وافسر فارسیست یعنی تخت که پادشاهان در آن نشینند
تا واضح باشد بدی نخستین وثانی دویم آخر پسین نقیض
اولی واخرای آخریست دیگر بدی وبدا وبدء بمعنی ابتدای اول
چیز است بداء بسم الله یعنی ابتدا کردم به بسم الله بنام خدای وکل
امر ذی بال لم یبدأ فیه ببسم الله فهو ابتر یعنی هر کاریکه خداوند
شانی باشد وبنیاد آن نه بنام خدا باشد پس آن کار ابتر بماند تمام
نگردد ثانی دویم ثانی اثنین اذ هما فی الغار آخر آخر چیزها بوده
چنانچه معلوم شد که بدا اول کارها وآخر آخر کارها بذلک ولیها
بمعنی اول است واخری بمعنی آخر وللآخرة خیر لک من الا
ولی ان هذا لفی صحف الاولی ولی مآرب الاخری آخر یقع

[illegible] دواجٌ وجمعش آخرون باشد وآخرون
لا الى الله والرسول يدعوكم في اخريكم واخرين
اعتر فوابد نوبهم : قميص كرته پلمق قبا وريطه ركوي
[illegible] مقنعه معجر : يعنى جامه پيراهن وچادر
لبيس اذهبوا بقميصي ريطه وبمعنى چادر پاره نصيف يعنى مقنعه
زنان وخمار نيز بهمين معنى بود وخمر جمع خمارست وليضربن
بخمرهن على جيوبهن وجيوب جمع جيبست وجيب گريبان است
قوله : شفا جرف لب وادي وبار افتاد : جهت جو وجهت شطرست
سوى قلة جرها : يعنى لب رود خانه شفا جرف هار فانهار بهما
جهت يعنى سوى است وجهة يعنى طرف چيزي شطر نيست يعنى نصف
چيزي سوى يعنى طرف چيزي قله يعنى سر چيزها باشد وقله كوه را مى گويند
وسبو را نيز قله نام دارد وقلتين مشهورست كه آب بركه غسل
كنند و [illegible]ين قادرست قوله : اجاج تلخ تف بد مزه است مالح
شور : فرات عذب زبيب صف مويز كبر : اجاج چيزي تلخ باشد

وبا

وبا طعم مالح چيزي شور وهذا ملح اجاج [illegible]
نام چوبيست شيرين در اول بلاد عرب زبيب مويز بان[illegible]
وكبر نبت كياهيست كه در ويرانه ها رويد وكورك بزبان هندي گويند
شراره جذوه بود مارج شواظ لهب [illegible]
شراره بلغتها انست كه از آتش مي جهد انها ترمي بشرر كا
القصر شراره بمعنى خورده بود انرمان پاره از آتش بود لعلي
آتيكم منها بخبر او جذوة من النار مارج آن محلست
از آتش كه دود بيرون مى رود وخلق الجان من مارج من
نار يرسل عليكما شواظ من النار شواظ بكسر شين و
ضم هر دو آمده وزبانه آتش را گويند لهب فحم يعنى زغال را [illegible]
عجين خمير دقيق آرد نخاله سبوس : ادام نان خورش قند شكرست
شكر : ازين است كه آنچه از سبحه مى ماند آنرا نخاله گويند دخل نام
سكرست نعم الادام الخل يعنى نان خورش نيكوست سركه عجين
خمير ساختند آرد است از براى نان ودقيق باريكست نخاله يعنى پوست

کنندم وجو وجز جزام تنک تنفر بار دم لجام لکام عنان دوال وی و
منطق نطاق کمر منطقه کمر منطق سخن کفتار حزام یعنی تنک چهار
پایی منطق ونطاق هر دو کمر کاه است شفرد مجیب است لجام لکام دهنه
است رکاز کنز بود کنج صیرفی صرّاف ستوقه حداد قین آهنکر
وتحته کنز لهما وجمعش کنوز باشد وآتیناه من الکنوز ستوقه سته
بمعنی آن است که زر بود اصلش سته دانسته باشد که آن را مطبق
کوید هر دو روش نقره کرفته میانش مس باشد وحداد قین هم آهنکر
وآهن کوب صیرفی صرّاف است رکاز بکسر راء مهمله وزاء معجمه مالیکه
جاهلیت دفن میکند حدّاد بفتح الحاء والتشدید الدّال آهنکر وزننده
بلا میفروش وحذر زننده بکیم کنک ذریعه وسیله مرجل دیک
ندیفه پنبه زننده شناس قدر خطر بکیم بکم ابکم هر سه بمعنی کنک است
صم بکم عمی ابکم لا یقدر علی شیء چنانچه شیخ فرموده زبان ببرید
بکنجی نشینی صمّ بکم به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم ذریعه وسیله
مشهور است مرجل دیک یعنی ظرف مطبخ قدر یعنی پایه بلند وما

قدر والله

قدر والله حق قدره خطر در مقابله حقارت که ذات است خطر
وخیمه بمعنی خوف آمده چنانچه میفرماید المخلصون علی خطر عظیم
القطعة السّادسة فی بحر رمل ای دو چشم شوخت از
مستی دل عقلم ربود سبز ریانم نیست جز ذکر لب کفت شنود
فاعلاتن فاعلاتن فاعلات چون بدانستی که این بحر رمل برکو بورود
فرخ فروج است جوجه بیضه تخم مرغ خود چون عنب انکور تین انجیر کمثری امرود
فرخ فروج هر دو اسم بچه مرغ خانکیست که آن را چنکل کویند وبیضه بمعنی
آمده یعنی تخم مرغ در بعضی خود آهنی که در سر نهند در حالت حرب عنب
انکور است او یکون له جنّة من نخیل وعنب وجمعش عناب باشد وجعلنا
فیها جنات من نخیل وتین نام انجیر است والتّین والزّیتون امّا
کمثری امرود است اصفر فاقع جوز است احمر قانی است سرخ است
اخضر سبز وانضح روشن ازرق کبود اصفر زرد است اصفر صفرا نیز
بمعنی دارد صفراء فاقع وقانی مخصوص بسرخی است وواضح
روشنی است اخضر سبز فقط وازرق بمعنی رنک ابر است سبز رنکها

لونها تسر النّاظرین
واحمر قانی است وفاقع
بر نکها فاقع زرد است

آمیخته: جندل و صخر و حجر چون جلمد و جلمود سنگ است حصاة
سنگ ریزه ماوادی آب رود: این بیت مصرع اول نام سنگ است و
حجارت جمع حجر است فهی کالحجارة او اشد قسوة حصاة سنگ
خرد است از آن سنگ ریزه گویند ماء الوادی یعنی آب رود باشد و
من الماء کل شیء حی والله خلق کل دابة من ماء ماء آب
تا واضح باشد: جود فیض جود بخشش جود نیکی جوده نیک: وعظ
میثاق تحیت پند و پیمان درود: جود دانی که فیض رسان است
جود جوان جود نیکی نیکو کردن است نیک و بدن است امت وعظ
پند و نصیحت: واعظ اسم فاعل است میثاق یعنی پیمان عهد باشد
واذ اخذ الله میثاق النبیین و تحیت یعنی درود است
مانند ستودن و صلوات قوله غبن در زر با زیان است غبن در
ربها: چون غنا دان بی نیازی ور بعد خوانی سرود: غبن زیان
در زر با و معاملات وداد و ستد زر با غبن زیان است در فکر آ
و غنا بی نیازی بی مدو توانگری و بی احتیاجی باشد و اگر بعد

خوانی

خوانی سرود باشد و از این است که مطرب را مغنی گویند: ظلیم دیه
جیش زنده و بس شیره طمع اسید: ثوم سیر و جلجلان کشنیز حمص نخود
ناویه دن جهنم دوزخ و غساق ریم: دود کرم دخ دخان نحاس است و دخان
یحموم دود: هو الحی لا اله الا هو دبس مراد از شیره دوشاب است
و ثوم نیز سیر را گویند اما دود بعربی کرم است و بفارسی مشهور است دخان
نیز همین معنی دارد یوم یاتی السماء بدخان مبین یحموم و ظل
من یحموم دخ نحاس نیز دود است که از آتش بر آید: جبی بیا از آب
بر و با خلل بده قبض بگیر: کل بخور افعل بکن حافظ نگهبان دون
فرود: تاجر و سالار بازرگان فاجر نابکار: صاعدان مرد که
بالا می رود هابط فرود: ترس چوب فرض مخیب چون و ق شدر بسر
است ربع بجوه لا جون صب باشد فرود: القطعة السابعة فی بحر المجتث
ایا عارضت رشک خورشید ماه: کرت در تقارب شود شتباه
فعول فعول فعول فعول: نجوان خوش بی ترین وزن مرصحکاه
ثمر میوه ونه دن کاه: طریق و سبیل صراط است سالك

لیاکلوا من ثمره و جمعش ثمرات باشد و ثمر من ثمرات النخیل والاعناب
والنظر والی ثمره و جبدانه برنج و کنجد و مثل انها فانبتنا فیها
حبّا والی طراط مستقیم و جمعش طرایق طرق باشد سبع طرایق
وما کنا عن الخلق غافلین و علی الله قصد السبیل و جمعش سبل
باشد و لا تتبعوا السبل و صراط و صراط هر دو راه باشد صراط
المستقیم راه راست صراط ربک راه پروردگار تو و هذا صراط ربک
مستقیما و منهاجا نیز راه راست لکل جعلنا منکم شرعة
و منهاجا باید دانسته شود ان شاء الله تعالی قوله غرض خواسته طارق
تالد نشن نوشن باکهن دان قابت باشد صبی کودک شیخ خواجه النفس
دم جند جیش است عسکر سپاه غرض خواستن مال غیره و طارق
چیزهای نو باشد تالد چیزهای کهنه باشد صبی کودک باشد جند جمعش جنود
باشد قوله غدو مسا بامداد است شام عشا وقت خفتن سیاحت
شناشام نیز بامداد است چنانچه میگویند بام شام است طلوع غدو
نیز صبح شام است غدو و اصال نیز نام شام است بکرة و اصیلا

نیز بام شام

نیز بام شام است امسیت یعنی شام کردم من امسنا شام کردیم ما
تمسون و تصبحون شب میکنید شما جمع مردان و صبا میکنید شما جمع مردان
حسب اشنا و رزیدن درست غدو مس عکسند فردا و دی چو
ابیض سفید است اسود سیاه غد یعنی فردا و امس یعنی دی باشد یعنی
دینه یا دی روز باشد قوله ذنوب است غرب است سجلست دلو
ریکی حب بیر قلیب است چاه دلو دلو بزرگ دلو میانه جب یعنی چاه
سیاه عمیق یعنی چاه است بحی حجر و لب است نهیه خرد خطا
جرم ذنب است عصیان گناه درین بیت هفت لفظ است
چهار در مصراع اول عقل است و چهار دیگر در مصراع دویم بمعنی گناه
است و جمع لب الباب و جمع خطا خطایا و خطیات است و جمع ذنب
ذنوب است اما مجرم بمعنی گناه کار بود و جمعش مجرمین است
و معاصی جمع عصیان است قوله قعیده حلیله ضعینه ربض زن و
بعل شوهر دنیه کلاله حکم داور و محکمه جای او ولی بینه گواه
شاهد گواه خطبه است هیزم است ضرام حصب فروزینه عتبه کلالی نیاه

ضرام حطب آتش کرانست اما عقب کیان خفیست حصب یعنی ریزه
هیزم که بدان آتش افروزند مثل ریزه چوب و کاه وغیره تا معلوم هوید
شود مناص مفرجای بگریختن معاذ ملاذ هست ملجأ پناه مناص
مفرجا موضعیست که در انجا گریزند معاذ ملاذ و ملجأ هر سه بمعنی پناه بود
ذهاب مجی رفتن وآمدن خبب بگشتن حبب باشتنا ذهاب
بمعنی رفتن ومجی آمدن حبب طواف کردن است طراف و جوب است
سعال سرفه سرعت شتاب لبث درنگ قصیر کوته وسیع فراخ ضیق
تنگ سعال سرعت شتاب کنند البث درنگ کردن من قال کم
لبثتم لبثنا درنگ کردیم ما دو مردان ما لبثتم درنگ کردید شما
جمع مردان قصر و قصیر و اقتصار هر سه بمعنا کوتاهست ضیق ضیق
مرد و بمعنا تنگ است ضاق ضاقیت هم برین معنیست مثل جامه
تنگ قوله هلال ماه نوست تاره شب تاریکست هلال ماه نو چون
ترقی کرده قمرست و شعاع یعنی روشنایهای آن قمرست چو بچهارده
رسید بدرست و زهره شکوفه درختست و صبغ رنگیست صبغه
الله ومن

الله ومن احسن من الله صبغة اما صباغ رنگرز در اگویند و
دباغ رنگریز باشد قوله اشیخ شکسته سر و لحیه ریش اقرع کل
اشل اقطع بیدست اعرج لنگ قتیل کشته عظیم استخوان
ضبع کفتار نو فهد دب نمر یوز دان خرس و پلنگ لفظ
قتیل اسم فاعلست و اسم مفعول که دو آمده یعنی کشنده و کشته شده
جمع عظیم عظام است فهد بمعنی یوزست یعنی جته دب بالضم دال
و تشدید البا یعنی خرس نمر بفتح النون و کسر المیم و با الرا پلنگ قوله
غراب زاغ هزارست عندلیب وطی حمامه کرکی کبوترست کلنگ
غراب یعنی کلاغ و تمته مصرع اول نام بلبل است و حمام مرغیست که
طوق داشته باشد مثل فاخته قمری وغیر آن تا واضح باشد دانسته
شود نظم چون تنگ نباشد دل مسکینی جامی کشن یار هم آواز یکر ند
بدامی قوله قصب نی قد و طرف اکز و یراعه غرو چنانچه ثعبان و
تمساح اژدها و نهنگ قصب نی نرم که از و بوریا بافند کز نام
درختیست که در خراسان میباشد و سرخست و آنرا از جهته دفع

دردسر زر در کوزهٔ آب نداز و صاحب طحال از آن آب تناول کند البته
شفا می یابد پس از عمر و قلم ناتراشیده است تا واضح باشد گرد قوله
فقاهت دانش کافی بسنده طبع منش ذلیل خوار عزیز ارجمند قصد آهنگ
هر کس که علم دین خود را خوب داند آنرا فقیه گویند کافی یعنی بس است
طبع یعنی ذلیل مهین هر دو بمعنی خوار و خسته عزیز عزت دارند اقصد
بمعنی آهنگ است و دانسته شود قسما نچه سوگند دان حنیده جهال ولی
شتر مقناطیس دان تو نوعی سنگ قسامه سوگند قتل است و حنیده
سوگند دیت است و دیت بهای سوگند است اما شتر خام است
مقناطیس سنگی که در آن آتش باشد قوله جدید و قض قشیب بدیع تازه
نو شریجه بخو حینه کمان مقاتله جنگ جدید و خض هر دو بمعنی نو
است اما قشیب بدیع تازه است شریجه و حینه کمان باشد چون توس
اما مقاتله و محاربه و مضاربه جنگ کردن است چو طابه طیبه
یثرب مدینه ام قری چو بکه مکه شناس صفا و مروه دو سنگ
طابه طیبه و یثرب مدینه است ام القری بر آن گویند که ابتدای شهرها است

و مدفون

و مدفون حضرت رسالت پناه هم آنجاست بکه مکه هر دو نام بیت
الله است صفا و مروه نام دو سنگ است که حاجیان طواف می کنند و ضح
باشد جمیع فرح ترح روضه مرغزار شناس وطن جاه جنت صلح آشتی
خصومت جنگ سویق پوست خشخاش جرش بلغورش جنب طعام
درشت است حرکت بو نیک قفار نان تهی فوج حرب ثله گروه
بساط خواب شعر فوه لاله رودنک زینب زیرک بحر برجیر دانشمند
ادیب راست آموزدان ادب فرهنگ الطعنة الثامن من بحر تقارب
تراب رغام ثری خاک طین گل وطن جایگاه کرم رز ربع منزل
رغام خاک ریک آمیزش باشد ثری نمکین اما طین خاکی باشد
که آب داخل بود و دیگر بدانکه وطن جایگاه است و کرم رز درخت
انگور است و جمیع آن کروم باشد و رز ربع بمعنی منزل باشد که قافله
بدان فرود می آیند قوله لبن خشت خام است اجر خشت پخته
عمه ضد بستان عویص است مشکل غیور است رشکین لبوس است
صدرش اصیف است غمگین نحیف است بیدل توصغر اس عوجا

لکان دان دکر مذکی شمر باک منه بوح بکل ده اسپند در تاختن مر بکرا
بترتیب نامیت روشن مشکل مجلی مصلی مسلی تالی جو مرتاح و
عاطف خطی مومل لطیم سکیت از رجا جت عرق خوی
فواد است قلب جنان حشا دل از مجلی تا سکیت نام ده اسب است و
اما خوی عرق را گویند و دل چهار نام دارد که در یک مصرع مذکور گشت
جمعش قلوب باشد جنان بکسر جیم بهشت است و بفتح جیم قلب است چنانچه
گفته اند اقرار باللسان و تصدیق بالجنان است اله واضح گردد
بران ده دو بر در الحاق کن یکی است فاشهر دگر جوف مشکل
امام هدی فخر دین فرای زبس اسباب نکشف مشکل القطعة التاسعه
المتقارب خوشتر از بحرها است بحر خفیف وزن او اصل مثنویست
لطیف فاعلات مفاعلن فعلن کل شیء من الظریف ظریف
من عن از الی حتی تا این کو کیف چون ام او یا من السماء
والارض از آسمان تا زمین منی از من منا از ما دو نفر منک
از تو منکم از شما منه از آن مرد منهما از آن دو مرد یا از آن دو زن

عنهم

عنهم از جمع مردان عنهن از جمع زنان مقصود آنکه من عن
از از فلان باشد معنی نهایت در الی بشنو از حتی و منه الی این
یعنی کجا است فلان این قارون کو قارون ماله این یوسف
که یوسف کیف یعنی چون است فلان کیف حال فلان چیز کیف
الحال چون است ام و او بمعنی یا است یا مر است یا تر است فی بایش
ایشان است واو همین معنی دارد قوله فی درست علی بر و کم چند
نحن ما انّنا و انّا ما فی یعنی در فلان چیز مثل فی الجنة یعنی در بهشت
و فی النار در آتش فی الحیوة الدنیا در زندگانی دنیا فینا در ما
فیکم در شما فیها در آن هر دو فیهم در ایشان یعنی گروه مردان
فیهن در ایشان گروه زنان و علی بر فلان کس توکلت علیه
توکل کردم بر او علینا بر ما علی الناس بر مردمان علیک بر تو
علیهم بر ایشان علیکم بر شما انّ الله علی کل شیء قدیر یعنی خدا
تعالی بر همه چیز تواناست کم یعنی چند کم لبثتم یعنی چند درنگ
کردید شما و نحن ما و انّنا و انّا هر چهار معنی دارد و انما المومنون

[illegible]

اخوة بدر ستیکه مؤمنان برادر یکدیکرند نحن له عابدون ما اورا
عبادت میکنیم انا لنحن الغالبون ما هر آینه غالبانیم و نا نیز
باین معنی دارد اما محلق میباشد باخر کار مثل ربنا پروردکار ما لا
تواخذنا یعنی مکیر ما را من قبلنا پیش از ما واعف عنا یعنی
عفو کن از ما هر کدام بر وزن باشد بدین معنی آید اننا نیز باین
معنی دارد اننا نخاف ما میترسیم فاننا نیز باین معنی دارد انا ارسلنا
نوحا ما خدائیم فرستادیم نوح را وانا انزلناه فی لیلة القدر
فرستادیم قران را در شب قدر انا اعطیناك الکوثر عطا کردیم
ترا ای محمد نهر کوثر را انتم کم شما وذا این مرد انت تو انت زن
ولی تنها انتم وآباؤکم فی ضلال مبین وشما و پدران شما
در کمراهی آشکار بوده اید انتم لنا سلف شما مارا پیش رو ید وخدا
حرف اشارت است ذلك تو مرد و مثل انت کی تا مخاطب است
انت مولینا تو هی مولای ما وانت اخوك تو برادر تو انت ولیی فی
الدنیا والاخرة تو دوست ما هی در دنیا و آخرة اکر بتا باشد خطاب

بزن است

بزن است چنانچه ایاك وایاك انت تو مرد انتما شما دو مرد انتم
شما جمع مردان انت تو زن انتما شما دو زنان انتن شما جمع
زنان ازین جهة کفته اند ولی تنها تا واضح باشد ورروشن بیت
انا چون انني واني من ما چه من که باشد مع با انتم کم
شما ذا این مرد اینما هیچو حیثما هر جا انت تو انت زن ولی
تنها ان ولو کر متی کی لانه ان ولو کر یعنی فلان فلان اکر
هستید شما مؤمنان صاحب یقینان اکر هستید شما دانایان اما متی
فلان باشد وکی فلان شود ومیکوید کی خواهد شد انبو عدها
ومیکویند کی باشد این فتح ولا بمعنی نه اقده است لا شك
فیه لا یعلم الا هو نمیداند او را مکر او ولا اله الا هو یعنی
نیست هیچ معبودی مکر خدای یکانه لا تعلمون نمیدانند و
الا رطب ولا یابس نه تر نه خشك بیت نه چندان بجور ز دانت
بر آید نه چندان که از ضعف جانت بر آید اینما حیثما هر جا
که باشد فلان کس اینما تکونوا یدرککم الموت هر کجا باشد

دریابد شمارا مرگ و هو معکم اینما کنتم و آنحضرت با شماست
هر جا که باشید قوله فبی قبس بی بعد یعنی ل مر لی مر لنا
مار ای ف بمعنا بیت فاعلم انه لا اله الا الله فافعل
بکن آنچه ترا امر کرده اند بعد یعنی بس فلان بعدی یعنی بس من
بعد موتها بس مرگ فلان ان بعد لهن بعد ان گروه زنان
لِ یعنی مر فلان لرب العالمین مر پروردگار عالمیان لکل باب
مر همه دربار لی صیغه متکلم واحدت عدو لی دشمنند مرا الکم یکم
و لی دین اغفر لی خطیئتی بیامرز مرا خطایم مر لنا صیغه متکلم
مع الغیر ربنا هب لنا من لدنک رحمة فاغفر لنا ذنوبنا
یعنی بیامرز گناهان مرا و انه صیغه متکلم وحدت باخیر
منه منم بهتر ازو و انا الله رب العالمین منم پروردگار
عالمیان: حه مکو مه مکن دع دغ فرمان: لم لما نه هلم بیا صه
این معنی دارد که این مگوی و مرا و خاموش بود چنانچه گفته اند
نکو کردی دیگر کوی چه غم و سکت نیز همین دارد سکت خاموش بُد

مه مکن

مه مکن ایما لا تفعل یعنی فلان مکن دع رها کن ما بان را یعنی رها
کن یا بگذار ایشان را لم معنی لا امر آید یعنی بفلان نه چنان لما نیز همین
معنی دارد و ما نیز همین معنی دارد و مانند لا و این هر دو را ما و لا نا
فیه گویند ما جاءنا من بشیر و لا نذیر نیامد بما هیچ مژده دهنده
و هیچ بیم کننده و ما علی الرسول الا البلاغ المبین یعنی نیست
بر رسول مگر رسانیدن پیغام آشکارا و ما جعل الله لرجل قلبین
فی جوفه یعنی نکردانید الله تعالی مر کسی را دو دل اندرون و هلم
یعنی بیا تعال ام چنین هلم الینا بیا بسوی ما قوله جیر قطه
هرگز ایضا نیز ربه ربما رب بسا جیر یعنی جیر فلان جیر من
دون نیز همین معنی دارد و من دونه از خدا و قط ای قطعا
یعنی هرگز این نخواهد بود ایضا یعنی فلان نیز ایضا له یعنی نیز
مرو رب رب تحقیق ربما و ربّ بتشدید و این لغت بمعنی
بسا آمده یعنی بسان که چنان و چنین ربما یود الذین
کفروا بسا آنچه گمان میبرند از کافران رب تلاوت القران

والقرن رحمة رب فاولى القرآن يلعنه چنانچه شیخ سعدی گوید
توقران بدین نمط خوانی ببری رونق مسلمانی تا واضح باشد منذو
مذ نیز ازان زمان بازست ثم آنجا وهاهنا اینجا مثل جای دیگر
منذ یوم الجمعة یا مذ یوم الجمعة یعنی آمد بسوی من یوم جمعه فتم وحی
الله انا هاهنا قاعدون یعنی ما اینجا نشسته ایم قل یعنی بگو کل
یعنی بخور خوانت بخش این بود تو قم بپا خیز سئل سوال کن
یعنی بپرس آنرا وجمع کل کلوا باشد کلوا من الطیبات ذق انت
العزیز الکریم وجمعش ذوقوا باشد ذوقوا العذاب الحریق
قم اللیل الا قلیلا فسئل الذین یقرون الکتاب من
وعلی ویا کاف واو ولام وب هاو شا ازین ها جار مجرور در
کلام صار رایة فی الحق عن باهنه ومذ باقسام قسم
عذر خلا بشنو تمام این نوزده حروف جاده نام دارد یعنی هر گاه یکی
ازین حرف بر سر کلیمه در آید ما دامیکه آن کلیمه اسم باشد کسره دهید مثل
من الله من السما من رزق علی الناس هون علی الله با

لبر بالله

بالبر بالله من بالاشتر کالحجارة کالانعام کالاصم واولی
الامر وشاهد ومشهود وللانصار وفی القبور فی لقد
ودی الباء الی الله الی صراط الی النحل حتی حین حتی مطلع الفجر
عن قوم عن سبیل الله عن رسول الله بالله تالله وعلی الله
لکل خلق الله تا که ما را علم بحو الهام برده همزه هل حرف استفهام
که استفهام معنیش این است چنانچه اذا کنا ترابا أئنا المبعوثون
یعنی ما چون خاک شویم آیا مبعوث برانگیخته شویم هل یستوی
الاعمی والبصیر آیا یکسان باشد بینا و نابینا هل تری من فطور
تا واضح باشد در قلم از عبادت یاقوت نکته گو همت مهیا کن
نکو زینی سیاه وسست قلم سرخ سنگین سخت سپید کن
در بیان مرکب ساختن گوید بستان در میان دوده لیکن بی نم
صمغ عربی در دو مثقال چهار درم مازو دو درم نیم درم تیرکی زاج
و زیهر مرکبش فروسای بهم بیان ترکیب ماده دیت که ازین چهار
چیز باید ساخت وصلا بسیار باید کردن که اصل آن صلایه کردن است

تا خوب شود القطعة العاشر فی بحر الخفیف صنا وزنه رجا امید
سرانست سوغ خِل جوآن روایی نصفت عدل صوت جرس آواز
رجا دو معنی دارد یکی امیدوار دیگر کناره چرا که رجا لفظ عربیست
امید لفظ فارسیست و دیگر کناره آسمان را هم رجا گویند سوغ خِل
هر دو آزست یعنی حرص روایی نصفت هر دو عدلست تا دانند
جرس صوت هر دو آوازست قوله حضیض غایر غورست یعنی
نشیب یفاع ربوه و تل است نجد و هضبه فراز حضیض جایی باشد
در غایت پستی و غور هم نشیب است یعنی باشد یعنی کودی عمیق
و وهده نیز پستی است یفاع بلندی کوه است ربوه کوه کج است
تل و جفا و نجد قریه است از اعمال مدینه هضبه بالا و بلندی است
و آوینا هما الی ربوة ذات قرار و معین خیة بن ربیعة بدر
و آگاه باش هر نشیبی را و هر فرازی را نشیب نجد زمین بلند و را
سربالا هضبه نیز زمین بلند طعام خوردنی فحل تر بیخ ملیح نمک
ارز برنج مرق شوربا قلو الاقانه قصید مغز سطبر ارمغز تنک

قدید

قدید قاق سمین فربه وطویل دراز محیض دوغ لبن شیر کزبر گشنیز
کراع پاچه جبن پنیر بصل پیاز سمید درمکه نان سفید خل سرکه
رغیف کرده و بدا ابتدا آغاز نعم الادام الخل یعنی نیکو نان
خورش است سرکه ابتدا آغاز است یعنی اول تا واضح باشد
قطیع ارمه جدی عناق بزغاله چنانکه معز بز و ضأن میش
تیس نهاز بدانکه کلمه قطیع رمه بود جدی بزغاله نر عناق بز
غاله ماده اما تیس آن که بز نر در کله است و آنکه گویند یعنی
دارتیس چنین است که بر ماده میر جهد پس میگویند تا دانسته شود
ابو الملیح چکاوک و راست قبره نام جو لنسر کرکس جح صفر چرخ باز زرین باز
ابو الملیح مرغکیست سفید که در وی خالهای سیاه باشد و شیر از زبان
دم تنک میگویند بسرهای مرغان است اما صفر مرغیست که در شکار
گاه می آورند باز زرین باز است چکاوک قبره هر دو نام ابو الملیح کنیت
است و در خراسان چکاوک صغر اللجه است اندکی از کنجشک بزرگ
تر است و بر سر تاج دارد و رنگ سینه پشتی برنگ کنجشک می ماند قلمه

عطن بالضم بوار دار
در شوره نهادن
بچینند با عنب نامیر
در ازار و در ابرار و
در اسنه بزرندان
تغیجین بایسته
و هو الرکاه خرسه
و هو و الرکاه
نسوز فند و شیر بیاید
ارسیه

صغر خورد جباری شو ناخن مخلب چنگ حدید تیز موسی چه فسان

مقطع کارد چیزهای خورد آنرا صغیر گویند و بزرگ را کبیر خوانند اما

جباری مرغکیست برنگ شاهین و در خوره زار می باشد

و مخلب چنگل مرغ نیز موسی و فسان هردو سنگی را گویند که برو تیغ و

کارد تیز می کنند شو ناخن آتش باد و در را گویند و مخلب چنگل مرغ برنده

را گویند تا واضح باشد ان شاء الله اکیل هم خورد هم کاسه و سمی هم

نام رفیق یار موافق عشیر هم ساز کلیم هم سخن است حریف

هم پیشه قرین ندیم بود همدم شریک انباز تکبر غست و ضواب درست

نیت عزم بینه قبله کعبه است چون صلوت نماز عطاس عطسه

عجف لاغر جذام خوره جبان و هلع و هدان بیدل و تعجب تازه

و در حدیث آمده که هر که را عطسه آید بگوید الحمد لله علی کل حال

صلی الله علی خیر خلقه محمد و آل محمد بیرون آید از سوراخ بینی جانور

مرغی که از مگس بزرگتر باشد و برود بزیر عرش مجید دعا کند

که خدایا بیامرز گوینده این دعا را و هم در حدیث آمده که من

شرب

شرب من شرب الماء امن من البرص والجذام علانیه علن

و جهر آشکار بود ضمیر فکر چه اندیشه سر و نجوی راز و اخفی نیز یعنی

پنهان است سر و نجوی بمعنی راز نگهداشتن است تا واضح باشد

القطعة الحادی العشر فی بحر رمل ای قدرت سرو خرامان

ای رخت ماه تمام ساز در بحر رمل بار دگر سیر و مقام فاعلاتن فاعلاتن

فاعلاتن فاعلات همچو بلبل بعد ازین این قطعه برخوان صبح و شام

قوم عطرات چلاچل سید است امام مهتر است و صدر شی جز وسم نام

شش لفظ اول بمعنی مهتری قوم دار و یعنی بزرگتر قوم است و صدر یعنی

یعنی بیشگاه کل شی همه چیز حیث دنیا آتش حرص و آز مانده از فرعون

از نمرود باز حق تعالی لا شی نام او تو چنین آویخته در دام او

فکر این دنیای دون تا کی ترا لا شی کم گیر ازین لا شی ترا ان الله

علی کل شی علیم بدرستیکه خدای تعالی بر همه چیز داناست شی عجب چیزی

عجیب است بسم الله بنام خدا باسم ربک بنام پروردگار تو همه یعنی نام

او اسما جمع اسم است عقوه حقا امر کار قول گفت فعل کرد

عقوه میان سرایست اهر کار فرما باشد قال الله تعالی یعنی گفت خدا تعالی
قال گفت آن مرد قال رجل مؤمن قالا گفتند آن دو مرد
قالوا گفتند آن گروه تقول میگویی تو قول میگویم من یکمرد یا یک زن
تقول میگویم ما دو مردان یا دو زنان قل بگو قل یا ایها الکافرون
قل یا ایها الناس بگو ای مردمان فعل یعنی کرده افعل بکن لا تفعل
مکن مثل فافعل ما تومرون پس مکن آنچه شما را فرموده · لون رنگ
ریح بوی باد غیم میغ · نوم خواب مشی رفتن بعد دور خطو گام
جمع لون الوان است ریح بمعنی باد آمده و جمعش ریاح بود و غیم
ابر باشد که همه آسمان را واپوشد برانکه غیم هم ابر می باشد و جمع
خطو خطوات است تا دانسته شود · زبده مسکه دهن روغن
قطن پنبه صوف پشم · کوز کوزه قصعه کاسه قدر دیگ کاس جام
زبده یعنی مسکه که از ماست برون بعمل می آورند و جمع قدر قدور
است و قدور الراسیات و جمع صوف اصواف است و کاس نام
جام است که آن آبخوره باشد · لفت شلغم بقل تره زرع کشت یعنی

کدرس خرمن

کدرس خرمن خرم مرد و تصحب الف شد رام · ثغر و سن ضرس دندان ظفر
ناخن جلد پوست · خد رخ جوف اندرون ضیق حنک تنگ کام
ثغر بفتح التاء و سکون عین دندان پیشین و موضع ضرس و پیم و اند
کفار و سن و با آن و ضرس میانی بود و جمع ظفر اظفار باشد
و جمع جلد جلود است ضد بمعنی رو است و ضیق القلب یعنی تنگدل
ضیق النفس یعنی تنگ نفس ضیق تنگ و حنک آن است که تو از سق
کوبی والله اعلم داند · آدمی انسی انسان مردم جن و پری
اجر مزد ورقعه پاره غرم تاوان دین وام · سقیم بیمار و
صحت تندرستی شیبه پیر قیح دم ریم است خون القیس
اصبع انگشت است لیک ابهام انگشت نر است · بازستیا سیطی
نصر و خنصر تمام سقیم بیمار می باشد دم خون است القیح است
آنچه یکه ناپخته بود معنای بیت دویم سبابه انگشت شهادت
و مسبحه نیز گویند وسطی انگشت میانه بود ابهام انگشت نر و بنصر هم پهلو
وسطی می باشد و خنصر کوچک است تا واضح باشد دانسته شود و الله

عام حول حجه سال اسبوع هفته شهر ماه سبت شنبه جمعه آدینه حباله
دام غام یکسال عامین دو سال حول یکسال حولین دو سال و جمع حجه
حجج است شهر یعنی شهرین دو ماه قوله حین آیان آوان وقت جدید
روز شب غدوه بکره بامداد فجر و مغرب صبح و شام حین هنگام
اکنون وقت جدید بدن روز شب فجر صبح است و صبح هم عربیست یعنی
بامداد آن صبح نیز نام دارد غدوه بکره و شام همچنین دو نام دارد
اصال و مغرب چون احد یکشنبه اثنا ثلثا اربعا هست دوشنبه
سه شنبه چهارشنبه والسلام پنج شنبه دان خمیس سطوانه و استوانه ستون
الحمایا حرب ود دیده خدم ما غمام الحل قیفال ابطی باسلیق
فصد زین رگها زنند مردم همیشه صبح شام متنزاد روز شنبه خوش
بود بهر شکار روز یکشنبه عمارت را بکار در دوشنبه نیک دان
عزم سفر در سه شنبه دان حجامت اثر چهارشنبه بهر دارو خوردن
است پنجشنبه روز حاجت بردن است گر کنی در جمعه تزویج و نکاح
خواجه گوید ترا خیر و فلاح نوعد بگر ستراد اگر اتفاق بود در سفر

باطراف

باطراف مملکت بعین کن کنذر مشوق سبت دوشنبه مرو یکشنبه
جمعه مغرب مشو مشو چهارشنبه سه شنبه شمال جنوب است رفتن جنس
بست و بال غوله فی اسمها جبار زنان جبار بطل بسل شجاع دلیر
شعر جره کتان جورب جاش ز عیر این پنج لفظ اسم و بیت و شعر
اسم جورب است و جره خرمن پاک کرده کتان زغیرست یعنی بزرگ مقا
زان رو عن ازان میکرند المبارزه اسم فاعل یعنی برای جنگ با
کسی بیرون آمدن با دلیر کردن مرد مقابل دشمن خصم بخصم انا
… انشاء الله تعالی قوله غضنفر بسد لیث خادث ولهاث
هزبر و قسوره حیدر است ضیغم شیر رقاد بجعت خفتن سهار
بیداری بیرون باذل مال سخی ثعبان شیبه نام تمام رتبه است
اما بهر تخویلی است ضیغم بفتح ضاد معجمه شیر و آنچه بدین بیکر
یست مرور را گوینده که بیش … بمیدان رود و لهاث یعنی
قوم … نیز گویند القطعة الثالث عشر … بیتا
قروح زن من مجر التربا عی شعر قال خلو لا یستیح بحر فنهم …

جون غوطخور وران برون آورم در مفعول فعول فاعلات فعلو
لبهم عتب رتب جهارم فطرتست انبهاهم حبیب فرجهار رسبرا ست
لبهم کشد کی میان دو انکشت ابهام وسبابه و عتب میان سبابه
و وسطی و رتب بنیر میان وسطی و فتر میان خنصر و بنصر بدانکه شبر
را وجب کویند تا دانند والله اعلم الماس قلم تراش ملماس قلم
الفاک عدد او نام حسن حضرت القطعه را بیع فی اسمائه ازواج
النبی ای ماه رخ تو خرکه محتشمه ملک شده ترا یک قلمه
نه جفت نبی که پاک بودند همه بود عایشه خدیجه محترمه با ام حبیبه
حفظ بود زینب میمونه صفیه ام سلمه القطعه فی اسما اولاد
النبی در سینه دلت جو خار اندیم است وز تیغ جفای تو
دل دو نیم است مفعول مفاعل مفاعل فاعل بحر هزج اخرب
ازین تقسیم است فرزند نبی قاسم ابراهیم است پس طیب و طاهر
از سر تعظیم است با فاطمه رقیه ام کلثوم زینب شمار تراسر
تعلیم بدانکه پیغمبر ما محمد مصطفی صلی الله علیه واله وسلم نه زن کرده
اندحضرت

کبرای
اندحضرت خدیجه بیش از همه بود او دختر خویلد است و مادر فرزندان رسالت پناه است
دیگر زینب بود دختر جحش و میمونه دختر حارث و صفیه زن پادشاه
خیبر بود در آخر بر جناب نبوی رسید او را بعقد نکاح در آورد و او دختر حیی
اخطب بود و سوده دختر زمعه بود و عاطله بود وام سلمه دختری ابی
امیه بود اما مشهور سهل بود و ماریه سریه بود از قبطیه و او
کنزکی بود که پادشاهی مقوقس بهدیه فرستاده بود و ابراهیم
از ماریه بود و باقی فرزندان از جناب عصمت و عفت مآب
حضرت خدیجه کبرای بود و جناب سیدة النسا فاطمه زهرا صلوة
الله علیها بعد از جناب نبوی ازدنیای فانی بسرای جاودانی
انتقال فرمود و باقی فرزندان پیش از آن وفات کرده بودند وام
حبیبه دختر ابی سفیان بود و عایشه دختر ابو بکر بود و حفصه دختر
عمر بود بدانکه چنین منقول است که حضرت رسالت پناه چهارده
زن کرده اند بقولی هفده زن و با سیزده زن دخول کرده اند
و بقولی یازده این جمله خدیجه و سوده و عایشه را در مکه کرفته اند

وباقی در مدینه القطعة السابعة عشر فی سورة التی تنزلت والمدنیة
انجم شترک شمایل خورشید کوکبه حسن رخ تو رشک مه چهارده شبه
مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات بحر مضارع این بود ما مرتبه
نور حج انفال معانی میدان بالم یکن زلزله احزاب همان پنج
اول قد سمع رعد است حدید فتح بین بش نصر وان رحمان یعنی سوره
انا انزلناه وسوره الحج وسورة الانفال یعنی یسئلونک عن الا
نفال ولم یکن الذین کفروا واذا زلزلت الارض یا ایها الناس
التقوا وسوره فاتحه وسوره بقره وال عمران وسوره النساء والمائده
وقد سمع الله وسورة الرعد وسوره سبح لله که بعد از واقع است
وانا فتحنا حجرات وسوره محمد ص واذا جاء نصر الله وهل اتی
وسوره رحمان این بیست سوره در مدینه فرود آمده اند باقی سوره
در مکه معظمه چنانچه پانزده سال جناب نبوی ص در مکه معظمه تشریف
داشته اند ودوازده سال در مدینه منوره خبر بستد مصطفی هفت
قلعه خدا شن بداد الجنان ملک سالم کتیبه بد وناعم وشق الکا

عاینه دایران ... زنش
عمر ابن کاه
عقرب را لقیح واز کان خانه
عمان وناموره عمر وزبان
نکاح با الکسر ازدن نیز زنان
حمل در سنبله عقرب
سر را سنبله جیب ...
...ان عقرب جوزا
...ان میزان دلو وبادی

قوس

قوس نقاط سطیح سالم القطعة فی اوضاع لقاتله خشن لا
دغشت اعیانی جدری ممدد حکاک ناخن رخوه کاسر ضاغط
وان آن مفسخ کز وعضل شد چاک غربان تقیل ثاقب بار ان
مسلی کز وست اصل سلاک خشن بماری سخت است واو علتیست
که پوست بدن را زبر وزبر میکرداند ولادغ رنجیست که سوزش دارد
ودر اندام پیدا میکند واعیا درد پدر ماندنست وان در دیست که حاصل
میشود از ماندگی صاحبش از حرکت متواری شود ومنقول است از
اعیا ان عبارت است از ماندگی وعاجزی وبدن را میکند وجدری
رنجیست که رگها بهم میکشد وحکاک مرضیست که خاریدن
بدن را پدید می آورد وناخن رنجیست که گویا چیزی در اعضای
الصاحب رنج فرو میبرد رخوه در دیست که بدن را ضعیف میکند
وکاسر شکننده وجود است وضاغط که اعضا را می افشارد ومفسخ
رنجیست که در بازو فرود آید وگوشت بازو سست شود وضربان
در دیست زننده وجود از صاحب آن از غایت درد پدر مان شو

بعنی بطاقت کرد و نقل در دیست که بدن را سنگین کند
تا قبت در دیست سوراخ کنند و بدان اما هسلی مرض است آن رنج
در وجود نوعی اثر کند که در لاغری نسار بسیار مرتبه بمرتبه باریکتر شود
آخر الامر از آن مرض بمیرد طبیبی در یکی نکته نهفته است خدا آن
نکته را با خلق گفت است بیاشام و بخور چندانکه خواهی کم بسیار
کار و بتای القطعة الحادی عشر فی بیان یوم نحس و نحس
باشد هر مهی زو حذر کن تا نه بینی هیچ رنج سه و پنج با سیزده و شانزده
بیست و یک با بیست و چهار بیست و پنج جمع این روزها نحس است اما در
حدیث آمده که هرگاه سه شنبه در هفدهم ماه واقع شود هر که در آن
حجامت کند تا سال هیچ الم رنج بدو نرسد ان شاء الله تعالی القطعة
الثانی عشر فی اسماء الشهر جز از رنج خرم شود دل شود آسیا های
بحاصل مفاعیل مفاعیل مفاعیل چنین تقطیع کردش مرد
عاقل دو تشرین دو کانون پس آنگاه شباط آذار نیسان ایار است
حزیران تموز آب ایلول نگهدارش که از من یادگار است حزیران

تموز

تموز آب سه ماهی تابستان است کانون اول کانون آخر شباط سه
ماهی زمستان است آذار نیسان ایار سه ماه بهار است ایلول و تشرین
اول آخر سه ماه تیرماه است بر روایت دیگر بزبان سریانی دو تشرین
دو کانون اول این سه ماهی که زمستان است و کانون آخر و شباط
و آذار این سه ماهی بهار است نیسان است ایار حزیران این سه
ماه تابستان است و تموز آب ایلول این سه ماه پاییز است بدین
عنوان حساب کنند ان شاء الله تعالی القطعة الثالث عشر بحر
گر تمام ارکان همی خواهی از و مگذر بکن بن وزن را و یاد گیر
این قطعه را از بر مفاعیل مفاعیل مفاعیل زهی با فر یزدانی
زهی داما بفرخ زد فروردین چو بگذشتی همی اردیبهشت آید
همان خورداد تیر آنکه که مرداد است همی باید پس از شهریور مهر
و آبان آذر دی دان که بر بهمن جز اسفندیار مرها نیفزاید
یعنی بزبان فارسی آبان ماه شعبان آذر ماه رمضان دی
بضم وال ماه شوال بهمن ماه ذی القعده اسفندیار ماه ذی الحجه

[illegible]

فروردین و اردی بهشت و خرداد سه ماهی بهارست و تیر و مرداد
و شهریور این سه ماه تابستانست و مهر و آبان و آذر این سه ماه پاییزست
و دی بهمن اسفندیار این سه ماه زمستانست القطعة الرابع عشر فی
اسماء شهور فارسی ز محرم چو بگذشتی چو بود ماه صفر دو ربیع و دو جمادی
ز پی یکدیگر رجبست از پی او شعبان رمضانست شوال پس بدو ذی قعده ها
ذی الحجه نگهدار نظر این اسامی دوازده ماهست بفارسی محرم اول
هاجرست در اسامی برجها برجها دیدم که از مشرق برآوردند سر
جمله در تسبیح در تقدیس حی لایزال جون حمل جون ثور جون
جوزا و سرطان اسد سنبله میزان عقرب قوس جدی دلو حوت
کواکب تیر ناهید دان چو بهرام برجیس خورشید کیوان آسمانی
کوکبها هفت کوکبست در عالم کاه از ایشان نظام
کاه خلل قمرست عطارد زهره شمس مریخ مشتری و زحل
بعد از آن که بیان برج نمود صفت کواکب ستاره کان هفتگانه
میکند این است عطارد زهره است مریخ مشتری خورشید یعنی

افتاب

افتاب کیوان یعنی زحل تا واضح باشد آفریده پری ملک آنکه
هفت تا فرید چرخ فلک جبر یکی ماه بر دویم تیرست باز ناهید را سیم
شیرست شمس بر چرخ چهارم هست مدام همچو بر چرخ پنجمی بهرام ششمی
چرخ مشتری دان هفتمین هست منزل کیوان از حمل الف از
ثور تا باز جو ز جیم از سرطان از اسد دال دان سنبله ها
واو میزان شناس عقرب را قوس طا طلا نشان جدی نه یا
دلو یا یا الف مائی حوت دان القطعة السابعة فی بیان قرار شمس
حمل عقرب است با بهرام قوس حوت است مشتری را رام ثور میزان
چو خانه زهره است مر زحل راست جدی دلو مقام تیر جوزا حوت
مر سرطان خانه افتاب شیر مدام [illegible]
[illegible] تمام یعنی این ستاره کان هفتگانه در
بروج هر یک خانه دارند بعضی یک خانه بعضی دو خانه بهرام که مریخ
است حمل و عقرب هر دو خانه اوست و مشتری و برجیس است قوس
حوت هر دو خانه اوست و زهره که ناهید است ثور میزان هر دو

هر دو خانهٔ اوست و زحل که کیوان است جدی و دلو هر دو خانهٔ اوست
و خانهٔ مه سرطان است و آن آفتاب اسد است القطعة الثامن والعشرون
فی بیان قرار القمر فی البروج چشم آن ترک مست کافرکیش میزند تیر
غمزه بر دل ریش فاعلاتن مفاعلن مفاعلات خوان تو بحر خفیف ای
درویش حوز جوزا سیر دو سیمی یک است حمل ثور شیر با سه بیش دلو
میزان حوت عقرب سیمی بیت قوس جدی نه کم نه بیش اکنون
که بروج را شناختی و ستارهٔ سبعه دانستی که درین بروج هر یک چه اثر میکنند
بدانکه چون آفتاب بمدت سال ببرج حمل آید شود سال نو شود سی یک
روز آنجا درنگ میکند و از آنجا ببرج ثور میرود و آنجا هم سی یک روز
میباشد و آن زمان وقت گل است و از آنجا ببرج جوزا میرود و آن
زمان آخر بهار است و سی و دو روز آنجا میباشد در برج سرطان میرود
و آن زمان اول تابستان است سی یک روز آنجا ساکن و از آنجا
ببرج اسد نقل میکند و آن زمان نهایت گرمی است سی یک روز آنجا
قرار دارد و از آنجا ببرج سنبله انتقال مینماید و آن زمان آخر

تابستان

تابستان است و همچنین سی یک روز آنجا توقف دارد و از آنجا ببرج
میزان نقل مینماید و آن زمان اول پاییز است و در آنجا سی یک
روز موقوف است و از آنجا ببرج عقرب نقل میکند و آن زمان
آخر پاییز است و همچنین در آنجا سی روز میباشد و از آنجا
ببرج جدی نقل میکند و آن زمان اول زمستان است و هم
چنین در آنجا سی روز توقف میکند و بعد از آن ببرج دلو می
رود و آن زمان میانهٔ زمستان است و سی روز در آنجا
متوطن است و از آنجا ببرج حوت نقل میکند و آن زمان آخر
زمستان است در آنجا همچنین سی روز میباشد تا واضح شود و این یک
بیت بوجه حساب بدین طریق بنظم رقم شد بحساب ابجد لا و لا لک لا
لا لا شش مه است لل کط کط لل شهور کوته است اما حساب
ابجد بدین طریق است ا ب ج د ه و ز ح ط ی ک ل
م ن س ع ف ص ق ر ش ت ث خ ذ ض ظ غ
القطعة التاسع والعشرون معرفت القمر در هر برج

هر جا ماه شد مثنی کن پنج دیگر فزای بر سر آن پس هر پنج
ازان ز موضع شمس خانه دیگر جای ماه بدان یعنی اگر خواهند
که بدانند که ماه در کدام برج است بنگرند که چند روز از ماه گذشته
آن را دو چندان کنند و پنج دیگر بران زیادت کنند به بینند که آفتاب
در کدام برج است از تحویل نوروز آن را در خاطر داشته ازان برج
قمر بهر برجی پنج پنج حساب کرده تقسیم کنند هر پنج که پنج آخر بدو افتد
یا کمتر از پنج یا چهار و سه یک مانده باشد قمر دران برج باشد مثلاً
از ماه هفت روز گذشته باشد آن را دو چندان کن چهارده میشود و
پنج دیگر بران افزایند نوزده میشود و آفتاب مثلاً در جوزا باشد پنج جوزا را
باشد پنج سرطان پنج اسد پنج الجمله چهار بماند قمر در آخر سنبله باشد
بر این دانسته و حکما درین باب سخن چند است و ما از کتاب دیگر
در اینجا گنجانیدیم تا دانسته شود. هر مهم که باید بتقدیر خدای لم یزل
جرم ماه در خانه مریخ یعنی در حمل نیک باشد هم سفر هم دیدن روی
امیر جامه پوشیدن بود نیکو صید افکندن به تیر. ماه چون در ثور
باشد

باشد عقد بستن بس نیکوست. تخم افکندن و باغ نامه نوشتن
بد و نیست. خوبتر دیدار خاتونان عطر آمیخته گرچه شاید شرکت
بیع و ثمن رویان چین. چون رود در برج جوزا جرم نور مهتاب
بیع ترکان خطا بر ده که چون باشد صواب. هم توان خواندن
کتاب هم توان انداختن تیر. هم توان نامه نوشتن هم توان دیدن
امیر. جامه پوشیدن نسزا است سفر کردن رواست. لیک ناخن چیدن
قصد حجامت ناسزا است. ماه چون در برج خویش آید نیکو بنیکو
جامه پوشیدن سفر کردن روا باشد در رود دار و در سهیل دران خورد
بجز در خور بود. نامه نوشتن چه گویم کز همه خوشتر بود. ماه بهوای سیر
چون جرم افکند در برج شیر. نیک باشد عقد بستن شغل بگرفتن به تیر
قصد کار تیش حاجت ز شاهان خواستن. وز برای تاجداران رو ریخت
ارسلند. بیع ترکان خطا اندر وی خوب و نیکو. لیک نی پوشیدن جا
سفر کردن مجو. چون مه ز برج شیر آید بسوی سنبله. در رده هامون
همی باید شدن باقی قلعه. نو بریدن شاید و شاید زمین آهن و کار

خواص را تعلیم علم عامیان را گفت کار خوش بود خوش بیع همین
بر غلام سرو قد نیک نبود زر کرز خواجه علاج قصد عقد
مه چو در میزان بود نیکو بود یک روز نیم هم سفر هم عقد هم جرام
خریدن ترس و بیم جامه پوشیدن بود عیش طرب هم خوش بود
خامه یا بانگ سماع جانفزای چنگ نی لیک چون مه بگذرد از هفتها
هر دو درج هر که کاری کرده بیشک بد رنج بی فرج ماه چون
در عقرب آید نیک باشد یکسره خوردن دارو رد کردن طعام
حنجره ماه چون در قوس باشد بس نیکو باشد دو کار اولش تزویج
تعلیم آخرش صید شکار هر که بیع جوهر حیوان کند باشد خجل
خاصه نو پوشد بر قاضی رود سازد سجیل قرض دادن
مو ستردن کشت کردن بد بود ور کسی دارو خورد بیشک
عدو بخود بود ماه چون در جدی شد کار بیز راندن خوش تر
است جامه پوشیدن خوش است صید کردن در خور است جادوی او
ساحری را با خدا بردن بنا می سزد در خود عطار در النظر ردن بماه

لیکب باشد

لیکب باشد نحس عمداً مکر و غدر قصد را بد بود هم دیدن شاهان عقد قصد را
ماه چون در دلو باشد نیک باشد جد و جهد از برای گفت کار بستن میثاق و
عهد بردن هند خریدن هم نشاندن درخت حصنها و قلعها ساختن
در و کردن سخت ماه چون در حوت آید نیک نبود ای شگفت
قصد کردن دست را یا و ناخن را گرفت لیک باشد دعوت نیک باشد
دیدن اشراف نیز و ندرو نیکو بود پوشیدن این چهار چیز هم کلاه
هم قبا و هم کمر هم پیرهن وانچه در بر دارد آن را هم به بخشیدن
بمن والله اعلم بالصواب القطعة ثلثون فی لوازم حسن
المحبوب ده نام لازم افتد تا خوب خوب باشد هر نام ازان بطلب در
چهار چیز خورد کلان گرد بلند دراز باز باریک تنگ سرخ سفید سیاه
نیز هران محبوبی که در این چهار صفت جمع باشد و این چهار
صفت در عضوی از اعضای پدید آید یقین که او را خوب صورت
توان گفت و الا فورد یعنی در غایط کوچکی بیرو و ندان دست و
باد و هم کلان یعنی آبادان و بزرگ روی و نشستگاه و ساق

هو

وساعد سرین ثالث کرد یعنی ممدود سر روی زنخدان کفل
رابع بلند یعنی برجسته گردن و پشت و چشم و ابرو و عانه
یعنی زهار خامس دراز یعنی کشیدگی بالا و گیسو و ابرو
و مژه سادس باریک یعنی لطیف فرق انداز و لب و میان و بینی
السابع تنگ یعنی در رسم کشیدگی و چشم و دهن و ناف
و فرج ثامن سرخ یعنی رخسار لب و زبان تاسع سفید
یعنی مانند شیر پستان و دندان و سفیدی چشم و
گوشت بن دندان عاشر سیاه یعنی مشک رنگ
موی ابرو و موی مژه و سیاهی چشم فی بیان اسمی منصرفه میژه
من الاسمی انبیا: صالح هود محمد با شعیب نوح لوط
منصرف میدان میدان جمله سه لا ینصرف: القطعة
الحادیة و ثلثون فی بیان قبایل عرب اشعرو
عمرو و حمیر و کهلان مرو انی رو عامله زسیاست اشعرو
عمر هر دو پدری قبیله عرب اند از یمن و حمیر هم چنین

اما کهلان

اما کهلان پدر قبیله ایست از بنی تمیم و انمار نیز پدر قبیله ایست
از بنی قیس و عامله زسیاست القطعة الثانیة تبیع جذع
سن گاو است آنکه ثنی و رباعی سدیس است صانع تبیع
گاو یکساله را گویند جذع دوساله ثنی سه ساله و رباعی چهارساله
سدیس پنجساله صانع شش ساله القطعة الثالثة مخاض لبون است
حقه و جذع ثنی و رباعی سدیس است بازل مخاض شتر یکساله
لبون دوساله حقه سه ساله جذع چهارساله عاکل ثنی پنجساله رباعی
شش ساله سدیس هفت ساله بازل هشت ساله الجذع گوسفند یکساله
آهو بره دوساله شتر چهارساله در سدیس نر و ماده یکسان باشند تا و نیم
باشد مستزاد: یکی از پنج ده از بیت نبی: امید از بنده عفو
از خداوند و گر دست رسد فرسنگ چند: پس آنگاه و دست ماه
دامن دو دست: اول اشارت است بارکان مسلمانی که آن پنج
است یکی گفتن است آن کلمه شهادت یعنی واحد یگانه و لی
انباز دانستن خدای عز و جل دویم پنج که فرموده است نماز پنج

کانست کان ستون دین است قال النبی الصلوة عمود
الدین ده یعنی سیوم ده کان سیم روزه روزه مبارک رمضان است
چهارم انکه کفت ازیست بنجم یعنی زکات خواه از مال خواه از
غلات بنجم فرسنکک حید یعنی حج بیت الله قوله صفات
سته محقق است درلم کراهل معرفتی باو کن علی الاتمام
حیات قدرت است باز سمع بصیر وجود حدت خواهش بالفاق
کلام یعنی ایمان بخدا تعالی وقت درست باشد که بر نه صفت
موصوف باشد زنده کی توانا روشنوای بینای هستی یکتا اهی
ارادت کو یار فاعل مختار دانسته شود واضح باشد مستزاد
جز مرتبه الف کشیده مد بر سر جیم کج وکور شود بالی برزر
وان جهار الف ها واو معکوس این است یقین نام خدا
ابر القطعه الی آخر تلتون زهی رویت بخوبی کل است
غنچه خندان قدت سرو روان دل خط ریحان جان
جان مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعلات بدان بحر رحج
این

این وزن خوش اینقطعه را بر خوان کتف شانه معار وده
عضد بازو بیر است زمجی زکی دنبه مرغ شوربه مامن کتف
بس درست که شانه الی است وامی جمع معی است یعنی جمع روده
وبریان رانی وبریانی راشوابی خوانند اما زمجی زکی دنبه مرغ
زمجی یعنی بنج دنبه زکی یعنی اصل دنبه است واضح باشد ان الله تعالی
قوله صمم کری بکم کنکی عرج لنکی ابله کولی علیم عالم علام دانا سمی
شرمان صمم کر را کویند بکم تخفیف لال کویند که بی زبان باشد یعنی قدرت
حرف زدن نداشته باشد واما اسمی بمعنی غمکین قدره ابله یعنی بی عقل که تیز
باصطلاح مردم ابله تیز کویند علیم عالم دانا علام داناتر مثل علام
الغیوب سمی ب عارض مزن غمام ابر است ظل سایه حیا وول
وسمی مدر از مطر باران سحاب ابریست که یکا یک پیدا شود وتمام
افاق را بپوشاند مزن ابریست سفید وغمام ابریست که تمام
عالم بپوشد تاریک کرداند احیا باران است که زمین را زنده
کند فاحیا به الارض بعد موتها وابل باران بزرک قطره وسمی

باران اول هنگام ومدرار بارانی است که همیشه ببارد و یرسل السماء
علیکم مدرارا مطر مطلق هم باران است تا بدانی که ظل هم
سایه است وظلالهم بالغدو والاصال تا علی خوانده گردد
ربیع هم بهار آمد خریف هم خزان است آنکه شتا و صیف بی شبهه زمستان
است و تابستان نظم عمر گرانمایه در سر شد تا چه خورم صیف
چه پوشم شتا عدو خصم دو دشمن دان خدار خوف ترسیدن
وثاق نکل بند آمد حصین سجین چه زندان جمع عدو اعدا باشد
وثاق نکل بند که در پای نهند حصین سجین هر دو بمعنی زندان
است و جای محکم وجمع نکل انکال باشد تا دانسته شود ان الله تعالی
الی سرکش بطی کاهل طری تازه جنی چیده طری سوادنی
ناکس ضنی لاغر مهی تابان الی یعنی سرکش که یکه گردن
کشی نماید کاهل یعنی درنگ کردن در کارها طری یعنی چیزی
تازه نو جنی چیده بمعنی میوه که از درخت فرو میریزد و آن
را جمع میکنند دنی ناکس یعنی ناکس شدن و عاجز شدن ضنی

یعنی

یعنی نزار شدن خدایا هر دو فی رحیمی بفرمای که غیر از تو ندارد مرحمی
رئیس دنی درد مند است شفته دل دو دستش سر و هر دو پایش بکل
سغب غرث طوی جوع مصدر بالغت ازوی یکی سغبان دویم طیان
سیم جوعان دگر غرثان کلف عشق صلف لاف سنه سال اثنین ثلثه
حذر خاشع فزع خایف فلق هایب وجل ترسان کلف یعنی شکلفتی
از عشق صلف لاف زدن سال را گویند و جمع سنه سنین باشد
خاشع یعنی فروتنی و افتادگی باشد خایف کسیکه ترسان باشد لا تخف
یعنی مترس تو مرد لا تخافی یعنی مترس تو زن لا توجل هم چنین
بمعنی ترس آمده یعنی مترس تو مرد واضح باشد تقی و متقی
پرهیزکار و عبقری نیکو سفن سوهان کدر تیره خدر خیره سدر
حیران تقی و متقی هر دو یک معنی دارد یعنی پرهیزکار از فعلهای بد
خدای تعالی نهی فرموده عبقری چیز نیکو و گران مایه گویند و مرد
قوی مهتر را نیز گویند خیره یعنی از کلیه باز ایستادن آهو و چیز دیگر
وتد میخ وصب رنج الم درد جوا سوزش اعطا بخشید و داد و وقیا

بدو سیف گریان ششم سرد سخین گرم خفر حزین غمگین فرح شاد
و مسرورست خذلان فرح شادان صغر خورد کبر بزرگ فلز کانی
هیچ ناخوش ذنب جنب لعب بازی طلب جستن خرب ویران
اصغر یعنی خوردتر کبر یعنی در کمال سن بزرگ رسیدن فلز آنچه از کان
بیرون آورند عقلا گفته اند که رحم سه معنی دارد اول زمین
دویم فرزندان سیم نباتات است یعنی آنچه از زمین بیرون
می‌آیند مثل لعل و فیروزه و عقیق و غیر آن سیم حیوان آنچه ذی
حیوات اند از آدمی از مرد و زن و فرزندان پیدا میشود و طلب
جستن فعل ماضی لطلب جوید فعل مضارع اطلب بجوی
امر حاضر لا تطلب مجوی فعل نهی یعنی بدترین اما خرب بمعنی
ویران آمده غنارنج سنار فعت حلا نفی بکار [illegible] حنف
میل خفر شرم صباحت صحت افغان غنارنج حلا از خانمان
آوره شدن و بیرون رفتن بکار رستن است تا واضح باشد
غرزن غیل غاب غیضه ایکه شرانیه زبد کفک سین

قحط

۷۱

قحط مطابست جرب انبان آن شش لفظ مصرع اول مراد از بیشه
جنگلست یعنی بیشه شیر و پلنگ و درختها که یکجا انبوه شوند آنرا
هم بیشه گویند و زبد کفست که بر روی دریا میشود تا دانسته شود و له بمعنی
شوفه هم و فیفا و لات سبب پیدا شوند و دو بیابان است
اوب [illegible] سنگستان درین بیت ده لفظ است بشت لفظ
بمعنی بیان است اما اوب [illegible] بمعنی سنگستان نغر جنبه
جیبان [illegible] سطوره از فرخ قلعه هزل کره کویست خجن صو
لجان چوگان القطع الحا مسه مجر برج ۹ زر توارکان
ایام و رسخن [illegible] شکست تقطیع و جون هر سمت زنیکونه کن
[illegible] مستفعلن مستفعلن مستفعلن هر روز بخت فو
سوار زردشت چرخ نص علوم جبل طود علم کوه است
جارس [illegible] نرم عسل [illegible] شهد است تجان
[illegible] میزان ترازو حمل بار و قمر [illegible] فلک سفینه
جاریه کشتی شراع [illegible] بادبان حمل بکسر حا بار است که حمالان

وچهار پایان به پشت فرود کنند و بفتح حا آبستن است مثل زن
حامله وغیره و قر بکسر قاف و واو یک خربار بفتح قاف و واو سکون
قاف گرانی گوش است یعنی گوش کر شود و هیچ چیز نشنود قوله
وفی اذاننا وقرا واضح رای کرامیر باشد لوح سکاک جو هوا
ملان پر خالی تهی شامخ بلند قله سر معراج سلم نردبان
جسد جسم شخص طلل جو یا و جسمان بدن تن ذات هستی کون
بودن روح نفس ها مهجه جان اجسام جمع جسم است و این هفت
که در مصرع اول است بمعنی تن هیکل است و باقی در مصرع دویم
معلوم است سنور قط خیطل هر است گربه کلب سگ
برغوث کیک نمل ذره مور حیث کس عالم جهان قلت کمی
راحت خوشی شرت بدی ملکت شاهی سود سری جدت
نوی کفلت بر ربیت کمان قلیل یعنی کم از قلت اندک شده
شرت بد است یعنی شرت و ملک ملکت پادشاه است
ربیت یعنی متشکی شدن و برکسی ان بردن سود یعنی سرداری
شدن

شدن جدت یعنی چیزهای تازه نو کفلت بر یعنی بر شدن
معده ادمی علی عالی رای کرامیر سامی بوده باشد قوله للاغ
کزان بالغ رسان اکل خوران رانع چران طایر پران
قاطع بران جاری روان ساعی دوان اکل خورد یاکل میخورد
ویاکلون میخورند ایشان جمع مردان در زمان حال آینده
صیغه جمع مذکرین مغائبین معلوم فعل مضارع اکلی بخور
توزن جریان جاری یعنی روان شدن اما ساعی بمعنی دوان
آقده قوله جمع فریق قوم فرقه امت محشر گروه طالق یله
شکوه کله بجمه کله راعی شبان شش لفظ که در مصرع
اول است بمعنی گروه اما طالق رها کننده زن است یعنی زن
را طلاق دادن او را مطلقه گویند شکوه کله کردن است
باجمه کله یعنی کله شتر و گوسفند که از چهل زیاده باشد آنرا بجمه
گویند و بمعنی دیگر شکوه کله شکایت کردن پیش کسی واضح
باشد ضمیر منیر قوله غی ضلالت گمراهی یعنی عداوت دشمنی

تلقا، جهت قران آنی بنیان بیان ایت نشان صالح نیکو
طالع تبه کفه پله مدین دبه مقول زبان نسوه زنان عایش خوش
خسران زیان صالح شخص نیکو وخوش دیانت طالع شخص زبانکار وزشت
بد دیانت کفه پله ترازو ایت مدهن روغن دان یعنی
ظرفیکه روغن دران کنند ونسوان جمع زنان عایش زیستن
بخوشی القطعه سادس ای سیمبر کهایت دلت بحجر خاره
سنک وال از هوای روی تو خون بت حلت لخت
مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات این بحر دان مضارع خوان
ای سعید بخت میز شاوودان نذانم شجر درخت چون ملتجا
پناه ملک شه سریر تخت بدانکه نذا بمعنی نم بوده وملتجا
پناه راکویند یعنی چون نخود اوروارث ایمن باشند از
ترس جباران واز آسیب شاهان در باب نم شاعر کفته
ایت پرسید ز من لطیفه زیبی بنداشت من اینقدر ندانم
کفتا که بیار سیر ندا حبیب کفتم که بیار سیر ندانم کل جمیع فاطله
جمله دان

جمله دان همه شطر ایت نصف نیمه وخروایت بعض لخت
قشا خیار سلق چغندر جزر کذر نعناع بودینه ایت نانخواه
هناع رخت فیجن سداب فوم قند سیر باد زنک دبا
کدو فرع تره او شد بد سخت فیجن دارو یست وشبت ونوعی
از سیر بهایت وقت خیار باد زنک ودو دبا بمعنی کدو ایت
چنانچه حق تعالی میفرماید که شجره من یقطین و بدانکه یقطین
هم نام کدو ایت بدو نام اقتره خدعت فریب صبر شکیب جمال زیب
زینی لباس چون خط جد وبخت مکر فریب فن بر انکیختن
وحیله باز کردن ایت اصبر یعنی صبر کردن ایت صابر
اسم فاعل ایت انه صابر یعنی منیکم مرد صبر کننده هی
صابرة منم یک زن صبر کننده اما صابرین جمع صبر کننده
کان را کویند اجمال زینت وارایش نمودن خط وجد یعنی
بخت باین معنی که طالع دنیوی رجوع نماید القطعه
السابعه ای خطت ز شک مشک تاری

میل بحر خفیف کرداری   فاعلات مفاعلن فعلن
کوی چون بلبلان بازاری   سکر مستی سهو هشیاری
نصر عون مظاهرت یاری   النصر مصدر است یعنی یاری کردن
نَصَرَ یاری کرد وی یکمرد غایب در زمان گذشته صیغه
واحد مذکر معلوم فعل ماضی نَصَرَا یاری کردن ایشان دو
مردان غایب در زمان گذشته صیغهٔ تثنیهٔ مذکرین مغا
ئبین معلوم فعل ماضی نَصَرُوا یاری کردن ایشان جمع
مردان غایب در زمان گذشته صیغهٔ جمع مذکر نَصَرَتْ
یاری کرد وی یکزن غایبه در زمان گذشته صیغهٔ وحده مونثه
مغائبه معلوم فعل ماضی نَصَرَتَا یاری کردن ایشان دو زنان
غائبه در زمان گذشته صیغهٔ تثنیهٔ مونثات مغائبات معلوم فعل
ماضی نَصَرْنَ یاری کردن جمع زنان نَصَرْتُ یاری کردم من
یکمرد یا یکزن صیغهٔ متکلم واحد نَصَرْنَا یاری کردیم ما دو
مردان یا دو زنان صیغهٔ متکلم مع الغیر فعل ماضی و شش
صیغهٔ مخاطب

صیغهٔ مخاطب را بود و از جمله شش سه مذکر را بود سه مونث
را آن سه که مذکر را بود چون نَصَرْتَ نَصَرْتُمَا نَصَرْتُمْ نَصَرْ
یاری کردی تو یکمرد حاضر در زمان گذشته صیغهٔ واحد مذکر
مخاطب فعل ماضی نَصَرْتُمَا یاری کردید شما دو مردان حاضر در زمان
گذشته صیغهٔ تثنیهٔ مذکرین مخاطبین فعل ماضی نَصَرْتُمْ یاری
کردید شما جمع مردان حاضر در زمان گذشته صیغهٔ جمع مذکرین
مخاطبین معلوم فعل ماضی آن سه که مونث را بود چون نَصَرْتِ
نَصَرْتُمَا نَصَرْتُنَّ نَصَرْتِ یاری کردی تو یکزن حاضره در زمان
گذشته صیغهٔ واحده مونث نَصَرْتُمَا یاری کردید شما دو زنان
نَصَرْتُنَّ یاری کردید شما جمع زنان یَنْصُرُ یاری میکند وی
یکمرد در زمان حال آینده صیغهٔ واحد مذکر مغایب معلوم
فعل مضارع یَنْصُرَانِ یاری میکنند ایشان دو مردان
یَنْصُرُونَ یاری میکنند ایشان جمع مردان تَنْصُرُ یاری میکند
وی یکزن غایبه در زمان حال یا آینده صیغهٔ واحده مونث

مغایبه فعل مضارع تنصران یاری میکنند شما دو زنان غایبه
ینصرن یاری میکنند شما جمع زنان انصر یاری کن تو مرد امر حاضر
انصرا یاری کنید شما دو زن یا دو مردان انصروا یاری
کنید شما جمع مردان انصری یاری کن تو زن انصرا یاری کنید
شما دو زن انصرن یاری کنید شما جمع زنان نهی لا تنصر
لا تنصرا لا تنصروا لا تنصری لا تنصرن اسم فاعل ناصر ناصران ناصرون
انا ناصر منم یک مرد یاری کننده نحن ناصران مائیم دو مرد
یاری کننده انتم ناصرون و شمائید جمع مردان یاری کننده انا ناصرة
صیغهٔ واحده مؤنث است از اسم فاعل انا ناصرة منم یکزن یاری
کننده ناصرتان صیغهٔ تثنیه مؤنث است از اسم فاعل و آن
یک لفظ است بجای سه معنا چنانکه گوئی نحن ناصرتان مائیم دو زنان
یاری کننده انتما ناصرتان شمائید دو زنان یاری کننده هما
ناصرتان ایشانند دو زنان یاری کننده ناصرات صیغهٔ جمع
مؤنث است از اسم فاعل و آن یک لفظ است بجای سه معنا چنانچه

گوئی نحن

گوئی نحن ناصرات مائیم جمع زنان یاری کنندها هن ناصرات
ایشانند جمع زنان یاری کنندها انتن شمائید جمع زنان یاری
کننده اسم مفعول منصور منصوران منصورون منصورة
صیغهٔ واحد مذکر است از اسم مفعول و آن یک لفظ است بجای
سه معنا چنانکه گوئی انا منصور منم یکمرد یاری کرده شده انت
منصور توئی یکمرد یاری کرده شده هو منصور اوست
یکمرد یاری کرده شده منصوران و منصورون بدینقرار
که مذکور شد و ما بقی صیغهای جحدی یا نفی یا نهی از همه فعل مضارع
ساخته میشود بدینقرار جحد را لم در اولش میآورند آخرش وقف باشد
مثل لم یضرب یا لم ینصر یعنی یاری نکرد و یکمرد در زمان گذشته
لا را در اولش نهی در میآورند بدینقرار لا ینصر لا ینصرا لا ینصروا
مخاطب لا تنصر لا تنصرا لا تنصروا این شش صیغهٔ مذکر است لا
تنصری لا تنصرا لا تنصرن مخاطب مؤنث لا تنصر و لا تنصرا لا
تنصرن نفی لا ینصر لا ینصران لا ینصرون الخ استفهام هل

ینصر هل ینصران هل ینصرون الخ هل ینصر آیا یاری خواهد کرد وی
یکمرد هل ینصران آیا یاری خواهد کرد آیا یاری خواهد کرد ایشان
دو مردان هل ینصرون آیا یاری خواهد کرد ایشان جمع مردان
تا واضح باشد بدانکه سکر بمعنی مستی و بیهوشی است نصر عون
مظاهرت است بمعنا یاری کردن است تا عالی ضمیر منیر کیمیا
تاثیر ارباب علوم باشد مبرم متقن متین محکم مظلم داج
مدلهم تاری بچراغ عمل بکور مرو که دل خاک چون شب
تاریست وهن وهی است و بی سستی لیکن خذلت
هون خواری ابتهال ضراعت تضرع استکانت تفرع زاری
قسم حلف یمین سوگند ذمی اهل ذمه زنهاری یاس و
حرمان قنوط نومیدی چون تعطل بطاله بیکاری فرد
یکی قضاعه سگ آبی حرف پیشه جزا سزاواری ضرب جلدت
عضو مرد زدن ترکی رماقی هندوی ماری ضرب زد وی
یکمرد ضربا زدند ایشان دو مرد ضربوا زدند ایشان جمع مردان

ضربت

ضربت زد وی یکزن ضربتا زدند ایشان دو زنان ضربن زدند
ایشان جمع زنان فعل ماضی ثلاثی مجرد یضرب میزند وی یکمرد یضربان
میزنند ایشان دو مردان یضربون میزنند ایشان جمع مردان در زمان
حال یا آینده صیغه مذکر است مغایبا ته فعل مضارع اسم فاعل ضارب
ضاربان ضاربون انا ضارب منم یکمرد زننده ضاربان مائیم
دو مردان زننده انت ضارب یعنی تو ای یکمرد زننده هو ضارب
اوست یکمرد زننده هی ضاربة اوست یکمرد زننده مونث ضاربة
ضاربتان ضاربات انا ضاربة منم یکزن زننده از باقی قرار یکه
در مذکر مذکور شد اسم مفعول مضروب مضروبان مضروبون مضروبة
مضروبتان مضروبات مضروبة یکزن زده شده مضروبتان
دو زن زده شده نحن مضروبات مائیم جمع زنان زده شده انتم
مضروبات شمائید جمع زنان زده شده و صیغهای مذکر بدین منوال
خوانده شود که در مؤنث اشاره کردیم جحد لم یضرب لم یضربا لم یضر
بوا لم یضرب نزد وی یکمرد لم یضربا نزدند ایشان دو مردان لم

لم یضربو نزدند ایشان جمع مردان مونث لم تضرب لم تضربا لم یضربن
لم تضرب نزدی یکزن چنانچه در مذکر دانسته شد نفی لا یضرب لا یضربان لا یضربون
لا یضرب نمیزند و یکم دیگر باقی بدینمنوال النهی لا یضرب لا یضربا لا یضربو
مونث لا تضرب لا تضربا لا یضربن لا یضرب باید نزند ویکم دیگر در زمان
گذشته و از باقی صیغها بدینقرار امر اضرب بزن تو مرد اضربا بزنید شما دو مرد
اضربوا بزنید شما جمع مردان اضربی بزن تو زن اضربا بزنید شما
دو زنان اضربن بزنید شما جمع زنان ظرف مضرب ضرب زدن بچوب جلد
یعنی زدن بتازیانه هر و زدن بعصا رداق بزبان ترکی بمعنی زدن است
و ماریں بزبان هندی زدن است تا برادران دبیر بوده باشد نویسنده را از راه
لطف مهربانی بدعای خیر یاد کنند چونکه دنیا سرای فانی میباشد ندانن
تا چند که زنده میباشیم چه قدر غرور دارد در وقتیکه این کمینه کثیر عصیان
این نسخه را می نوشتم چه قدر باد نخوت در سر داشتم این زمان نظر کنید که آن
غرور نخوت بکی رفت بحال چه قدر مار و موریش می زند و صیله نیست مگر فضل
خدا انسان باید عبرت بگیرد که در این دنیا نمی ماند بیت دل ز حیات

جهانی فانی کن

جهانی فانی کن حیات است وکه دارد بقا و ما فانی ذهب حرفی
است حرمه سرکرمی قذف ورمی است شتم و هجو خواری عرف خوشبوی
عرف نیکوی مسک مشک است بر آبیزاری زر و جثه و هفتاد
یکدرم سیماب چهل مثقال ارزیز بود ست هشت شمار ذهب صد است
سرب پنجه آهن چهل برنج و مس چهل است پنجه و چهار یعنی
ار ازین شمر کلیه که درین دو بیت مذکور است زهر یکی گو برین زنند
که جثه صورة هر یکی باشد و هیچکدام بهیات از یکدیگر بزرگتر نباشند اما
چون وزن کنند اثر تفاوتی وزن هر یکی بدینگونه باشد که درین
دو بیت مذکور است درین عبارت نکته ایست که از زر و جثه یعنی
جثه که از زر و باشد بوزن هفتاد و یکدرم باشد و کوی که از سیماب
زنند بهمان جثه بی تفاوت چهل شش درم بوده نه فلز مستوی
الحجم را چون بر نسبی اختلاف وزن دارد هر یکی به نسبتا زر لکن
زیبق المرسب دهن ارزیز چل فصه انتن یکی من شبه جو
صفرما این دو بیت شیخ بوعلی گفته بطریق حساب ابجد زر لکن نفی

السّنی کسیت ن پنجاه وما بقی را بدینطریق کن ان شاء الله تعالی
دانسته خواهد شد تا واضح باشد وقوف حد سُن شعر علم فقه وفهم دانایی
نمار زحفله انبوه حدث جوان وحدثنهاا علم فعل ماضی یعنی دانست یعلم فعل
مضارع یعنی میداند عالم اسم فاعل یعنی داننده معلوم اسم مفعول یعنی دانسته
شده اِعلَم امر حاضر یعنی بدان اعلموا صیغه جمع است یعنی بدانید شما جمع
مردان بدینقرار افهم بمعنی بفهم امر افراخوان فافهموا صیغه جمع است
یعنی بدانید شما جمع مردان عسا صسکنت جن بوس فقر عیله درویشی
مخاتیم میکائیل کیلها فیلوله براهی این شش لفظ که در مصرع اول
است همه بمعنی درویشی می باشد چنانچه الفقر درویشی وجمعش فقراء باشد
آما بدنگکیل پیمانه است فیلوله خرافت براهی بوزیعنی فراموشی در کارها
زبی حال برده از کل الاله رویت بر عنایه شده دیوانه زنجیر زلفت عقل شیدا
مفاعیل مفاعیل مفاعیل علن بجوان این نقطه در بحر برج این وزن بیلی
تره ضغن ضغن اخند حقد حنق کینه قسیمه فاره ناوه طاقت قدرت
توانایی رطب خرما وقنون خوشه عرجون چوب آن خوشه نخیل لینه خرما

بن چوسلا

بن چوسلا سخ خرمایی جنین است ولد بچه جوان کهل ز ازاده
جو کهلان مرد دام مولیت شباب شب برنایی جنین بچه که در شکم
باشد خواه از شکم ببفتد نسل نجل فرزند یعنی فرزندیکه از مادر تولد شده باشد
تا چهار سال طفل باشد من بعد کودک تا مدت دوازده یا پانزده سال من بعد
بالغ گویند تا بحد جوانی است قوله قبل یکباره آتش دان کانون است آتش دان
هبوط است صبا سپتی صعود مت باللذی الا نعمت ضرر رحمت بلا هم نام
نعمت رحمت کنا کن عطا پوشش فضیح فضح رسوایی یعنی نیکویی
یافتن ونیکوی کردن ضرر بدی یافتن وبدی کردن بلا هم بمعنی نیکویی
است هم بمعنا بدی کنا کن یعنی پوشش کی نزدیک سیر تنور دانسته باشد
عطا بمعنی پوشش است وسوراخ کردن گوه را نیز گویند فضح فضیحت
یعنی رسوایی ورسوا شدن در میان وبرزد روی برآید بدانکه خبر بمعنی
رسوایی است ازمیل سفر مخذن شکره دن دکر بولاد انیث صدّس
اسکاف کفش کر این سه کلمه اوّل نام شکره است شکره الت
بود که ملحدان وموزه دوزان وکفش کران که پوست را بان

می تراشند و تنک می سازند و معنی مصرع دویم آن است که فولاد جراحت
یعنی محکم تر بالاها و سخت تر است و ضد آن که آهن است ماده و نرم
تر است تا خواطر دریا مقاطر خواننده ملال نگیرد خنزیر خوک رجس نجس
هلب کاسموی تسخین قفس کشف شفا بنا جبر بدانکه هلب
وسلت نیز نام خوک است کاس موی یعنی دنب خوک که تیز و محکم است
چون سوزن در تیزی رجس یعنی پلید شفا بمعنی حرز کردن پندا یا جبر
بیاورد بنا یعنی جزر دبان تا دانسته شود مهبل زهدان فرج
مهبل و دهان شن قهبلش دبر اثر نز تغر و مغاک سینه و زمانه تا رسر
مهبل دهانه فرج زن است قهبلش کمر مرد است دبر ایر زاییر مرد
نام آلت مرد است سره ناف ست خصیه خایه است و عانه موی
زهار است نظم گرفتار کس مباد اودام که جز کاسه نبود ودمش
بدست بماند آنکه آندر کاسه ماند بر است از غم آنکس کرو کاسه است
تغر یعنی گودی زیر سینه آدمی که در میان سینه آدمی واقع است رماعه
یعنی تارسر یعنی تارک سر و تاریک را گویند بزبان فارسی زیرا که صروریه

معنی

79

معنی و بر رماعه تارسر انچه است که از سر که میان جمجمه که آنرا پذانه میگویند
کابوس دان سکاچه ضاغوط نیدلان جاثوم هم مندد و هتاک پرده در
کابوس یعنی ترسیدن در حین خواب و جاثوم و ماده که در میان خواب
واقع شود سکاچه نیز همین معنی دارد مندد یعنی به بدی مقرون شدن
یا پرده دیگران دریدن هتاک نیز بمعنی پرده دریدن است کابوس
بمعنی درلرز نشسته است که در شب مردم میافتند و اهل بخاران آن
را سکاسه گویند و کابوس و ضاغوط و نیدلان و مندد و مقدم مصرع
بیت القطعة السابعة ای جان من زناوک چشم تو کشته ریش
بر دل محبت ز بلای غم تو ریش مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات
این بحر است مضارع بسازش تو ورد خویش عقرب چو کژدم مست جمه
زهرا بره نیش جبعه جفیره قفص همچون کنانه کیش اعصار گردباد
چونکبا کژ و شمال بالا جنوب ضد صبا بس قبول نیش اعصار باد است
گرد و غبار بر می انگیزد و خاشاک بر میخیزاند مانند مناره بهوا میرود
و نکبا باد است که از طرف شمال و جنوب و صبا بود از چهار طرف میوزد

وشمال بادیست که از طرف قطب شمال میوزد بعضی از دربست میوزد
وقتیکه رو بقبله باشد جنوب ریحیست که ضد شمال و بالا بادیست که از
پس پشت وزد چون رو بقبله باشد اما دبور بادیست که از طرف قبله
وزد و الله اعلم بالصواب   خل خلیل حبیب حبیب است خدن دوست
یحمور عمر صعده مسحل جمع کوره خر   منهاج منهج جد و قصد راه است
ورد شریعت عطش موردات جمع   بدیع بدیع نو است قدیم باز
دیرینه ادیب هنرمند ادب هنر   حمی تب صداع فواد کبد دست درد
سرود اوجاع جمع قرح ریش   هشیر درفش زغب کمیخت خرم چرم
باشد غر اسرائیم چون شرط دبق سریش   انجل فراخ چشم کحل
سیاه پلک   اشهل تو میش چشم شمر چون قرمزه چوش القطا
آنکه بز دست زده صف خوبان حوران منظره   نجم الجمبه بسته صف در راه
تابان دایره   فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات   بیت این بحر رمل خوش خوا
بصو شجره شمع موم زلف بهرجی ناصره جبید سره شادن خشف
غزال است رشا آهو بره   زلف بهرج خرنکه خوب نباشد اما جبید خرنکه خوب
باشد

باشد از طلا و نقره وغیره   هشیر یعنی چرم برنده کیمخت یعنی چرم ادان شادان
آهو بچه خشف آهو بره است که قوت گرفته باشد غزال آهو بره که بحرکت آمده
باشد آهو بره که برفتن در آمده باشد تا واضح رای برادران دینی بوده باشد قوله
نقبه سوراخ است منجل داس نیرم گرد برم   کلبتان ماش است
کلوب انبر منشار اره   نقبه سوراخ کننده شهاب تیر سم الت
رود کر است کلبتان نام انبر آهنگران است وکلبتان یعنی الت آهنگران
نجاران را نیز گویند و کلوب کلبتین میگویند که طلبا خوان و لایت وارند
او انند و مکشوف ضمیر منیر ارباب کمال بوده باشد قوله شیخ فانی یقین کم
ذال حرزون شهله عجوزه ورد بیس شهیر   درین بیت
است مصرع اول یعنی مرد پیر و پنج در مصرع ثانی زن
پیر زال است   علو بالا سفل پستی ذیل دامن قصر کوشک جرم بنیان
اساس اصل است شرف کنار علیا جمع علو است وجمع قصر قصور است
اساس بنیان مراد پایه است شرفه جمع درخت است مقدم عین است
ماق موق موماق ماق کنج چشم موخر ش دنبال نازل منخره شش

کلمهٔ مصرع اول بمعنی کنج چشم ماقی کنج چشم طرف بینی مجموعش بمعنی
دارد و موخرش گوشهٔ چشم از طرف گوش ماقی و دو عقل را نیز گویند
هزل مسخرگی هازل مسخره تا واضح باشد جوز گوز بور بادام است عجمی
خایه ریز چون صرطان طلب یا لوده مسمن بر ولارها جوز گوز بور بادام
است جوز کوه کان عجمی فا کینه است مسمن فربه شدن مزکی و جانوران
مذبوح شنونده یا مرغ که از ابر ورش داده باشند بس تفت اعماج
بیبادون رفت فحش جماع روشن سرگین است لیکن فرث سرگین درون
جون کافست ولیسه بزرعه بالان خر مقوا فسارست مخلات علیقه توبره
عیر نابهق نر خر است اما تان ماده خر است عجل گوساله لیکن بخش ترکیبش خر کوره
وحشی دشتی فرد عیر مسحل کوره خر جوانان ماده خرا قد بخش تولب خرکره
جانوران که در صحرا می باشند از آدمی رم میکنند اما فرعیر مسحل کره
نر است و اتان بیریه خر کوره ماده است بمان بخش تولب کره خر است تا واضح
ضمیر منیر ارباب کمال باشد القطعة الثامنة والاربعون فی اسماء سین الترکیب
ای کار و بسوی باغ ار دلدار بنهان شود از رشک رخت گل در خانه

مفعول

مفعول مفاعیل مفاعیل فعل اخرب ... رجز ... بدان می کن تکرار
موش یقر و بلنگ خرگوش شمار زین چهار چو بگذری نهنک آید و مار
آنگاه به یونت و گوسفند است شمار همدونه و مرغ سک خوک آخرکار
این دو بیت اسامی دوازده برج است ترسنا و در بعضی مواضع قید این
میکنند و اول سال ایشان موش است که آن را سچقان ییل میگویند و
سال پیچ نوروز مقرر است که آن هم مقیدان روز است اما تاریخ اول ماه
محرم است شماره های ترکان این است و دیگر ییل و بارس ییل و توشقان
ییل و لوی ییل و ییلان ییل و یونت ییل و قوی ییل و بیچی ییل که آن را میمون
میگویند تخاقو ییل ایت ییل تنکوز ییل بدانکه ترکان دوازده برج را
بدین دوازده نام خوانند و تاریخ سال ایشان از دوازده بیش نیست القطعة
الرابع والاربعون ای بر ره ... روی تو مشعله همکیت تا بروی
نو دمقابله مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات بحر مضارع است جون
خوش به غلغله خارج بیرون جم ... داخل درون ظبق
ته ضوضات مشغله خارج بیرون شدن ... بیرون شدن از جای

جد یعنی یخ و زحلوفه چخیله یعنی ابت بازی دان که از یخ بسته کرده معلاق
بوده باشد داخل بمعنی درون شدن در جای یا درون کردن چیزی اطبق
یعنی مابین چیزی و طبقهای آسمان نیز طبق گویند مشغله بمعنی کار یرا
دست گرفتن یا آن شغل نمودن مشعله یعنی برافروختن آتش یا روشنی چیزی
قوله دابوغ هندوانه اقد بطیخ خربوزه چون کعک کاک قرص کلیچه لبا فله
دابوغ هندوانه که هر دو را تربوز میگویند بطیخ خربوزه است جعفر نیز خربوزه
گویند کاک یعنی نان سنگک قرص کلیچه را گویند لبا بمعنی فله را گویند یعنی شیر که
در اول زادن گوسفند میدوشند قنفذ چو خارپشت سلحفات سنگ پشت
ضب سوسمار ضفدع چغز دلق حله قنفذ جانوریست خارپشت که مردم آنرا
جریه گویند سلحفات باغه را گویند ضب ماریست که از اژدهای بزرگ است
ضفدع غوک دلق گربه دشتی را گویند که مردم سراد گویند جبهه جکاد
مفرق فرق ماغ مغز ام دماغ جای و جمجمه کله یعنی پیشانی و این
چهار لفظ در معنا مغز است ام دماغ یعنی مغز جمجمه یعنی کله طلق
مخاض درد زه و غیل شیر حمل ادره عرو شری جدری نقطه آبله طلق

در زائیدن

در زائیدن است و غیل شیر پستان که در آبستنی پیدا میشود و ادره بادیست
که در خصیه پیدا میشود شری جدری نقطه داغهای آبله است که بیرون می‌آید از
بدن آن خواه در کوچکی خواه در پیری وضع آن بچه که آخر طهرش بوده علوق
تین آنکه واژگونه بیاید القابله وضع آن بچه که در آخر حیض باز نشستن
شود علوق خون بسته حیض تین بچه که اول مرد و پایش از شکم بیرون آید
الوضع نهادن و زائیدن دستان رفتن الوضع بار گرفتن زن حالت در
حیض الوضیعه زیان کردن تا واضع را بر دارند و ین وار باب یقین بود باشد
مطبوخ پخته معرفه کفگیر و فور جوش القیه دیگ پایه طنجیر پاتله ملاح
ناخدا و خل بزرگ کشتی دن مجذف بیل کشتی و جریر بود خله جراخله جای
بود که آب انجا جمع میشود در میان کشتی و بعد از ان آب را میریزاند تا کشتی سبک
شود ایا و هیا ای یا اینچنان چو ایها ای بود خوش بعد بدانکه این پنج
حروف ندا گویند یعنی ایها بلاضم ضمیمه غیر شود یعنی فلان مثال ضمیمه ایشم
اقرب یعنی کدام از ایشان نزدیک است یا موسی ای موسی یا ابراهیم یا اخت هارون و
یا اخوان هارون یا ایها النبی ای پیغمبر برگزیده ایها الرسول ای پیغمبر خدای

یا ایها الاذن ای مردمان یا نسا النبی ای زنان پیغمبر یا ایها الذین
امنوا ای انکه ایمان آورده اید یا حرف ندا ایها منادا است الذی اشارت
است بسوی مرد والتی اشارت است بسوی زن قوله وخبر ملحض مختصر بود
سوی خیر نعم ای الامر کاین وکاین کاین کان وکاین بمعنا
کم اند خبر فرفخ زجلة بقلة الحمقا خرفه فرد منفرد تنها این چهار
لفظ بمعنی تخم تور است که آنرا خرفه کویند فرد منفرد یعنی تنها و یکه
متمعا انت و فو حره کرمی زمهریر است برد قر دسرما بدانکه معنا
سرمای سخت است و باقی را حرارت گرمی کویند حر بضم جا یعنی عاقل و آزاد
مرد بنده ازاد شده را نیز کویند ورد گل دان هیل بالکاسنی آرج
طیب عبق بوی یا ورد یعنی گل خوش بوی شد یا یعنی کاسنی را کویند
هند با نیز خوش بوی و پاک و پاکیزه را کویند ارج عبق نیز بدین معنا باشد
نعم و حش چار پای سبع دد جبانه دشت دار سرا انعام جمع نعم است
نحو اولیک کالانعام بل هم اضل پس نعم بکسر نون جمع نعمت بمعنی چیزها
در دنیا کفته اند بیت ای کدایان خرابات خدا یار شماست
چشم انعام

چشم انعام مدارید ز انعام چند مانند و من الانعام حمولة و فرشا یعنی
در نعمت بکسر نون طعام است و نعمت و بفتح نون زینت است مثل و نعمة کانوا
فیها فاکهین مادر اسیری است قوله و للدار الاخرة خیر دار یعنی خانه من
دارکم یعنی خانه شما وما اعلی السبع الا ما ذکیتم تا حالی برادران دیده
باشد خاطرات ان ملال نکیرد عجز است درکی چو ردف سر این مثل کفوت
شبیه اند همتا این سه لفظ بمعنا نشکا است و این سه لفظ تالی بمعنا مثل
و مانند است یا برابر لا یاتون بمثله ولم یکن له کفوا احد جمع مثل امثال است
و جمع کفوا اکفا است و جمع ند انداد است و جمع شبه اشباه است چنانچه حق
تعالی همتا و بی نیاز و ضد است چنانچه وحده لا شریک صفت ذات و باقی
همه صفات است بنابر انکه منزه بصفات عوانس و انس ناس ادمیان پدر مادر
ادم و حوا جمله آیات در یک بیت منظوم آمده بشنو این را که بکار شود باید
سخن شرط تعیر تعجب بدت نفی خبر مصدر حجد صله تفخیم استفهام نیز
الشرط ما یفتح الله للناس من رحمة التغیر انت نذیر التعجب فما
اصبرهم علی النار للمدت ما دامت السموات والارض النفی ما هذا

يشرًا الخبر فيما هم فيه يختلفون المصدرون وا
لقلم وما يسطرون الجد وما كفر سيئتها الصلة ما
بعوضة فما فوقها التفخيم القارعة ما القارعة
وما ادريك ما القارعة الاستفهام ما اغنى
عنه ماله وما كسب حرف من بمعنى ما كه بمعنى من بشد
وما خلق الذكر والانثى والسماء وما بينهما جاب
من دونه الهة الا بالله هشت حرف است اكه
اندر فارسي نايد همي تا بياموزي بنا شني اندرين معنى موقف بشنو از من
تا كدام است اين حروف يا بگير ثا و صا و ضا و طا و ظا و عين قاف
چار ديگر خاص باشد با زبان فارسي بر شمارم بر تو يكيك با و جيم و راو
كاف مولانا سعد الدين كاتب اين لفظها در يك بيت جمع
آمده هر كدام از ان لفظها معنا هاي متعدد كرانده ليكن معنى آن هر
يك است بمعنى طريق نوشته الفاظ اينست ده لفظ از نوادر
الفاظ شمر هر لفظ سوم معنى نيز يكديگر چه حريم صدف ظنت

شقبين توهست جابر حبل سبوه اي يسر والله اعلم بالصواب
واليه المرجع والمآب باد اندر جوار رحمت حق پدر و مادر و معلم ما
مرطي اشتر بكتر كوهان است ثعلبا روبه تعالى بيا شكر ايزد شمر
غنيمت دان نامه چون ختم شد بنام خدا هر مصراع از دو مصراع
عربيه قلب مصراع يكديگر بطريق لف نشر لغت دلمن خبر خلق
عرف لهو مانم ونا خوي بوي فرع قلع زنج نخل قرب
نجل شاخ بانگ سود مور راه شوي عبط عيب جح ملح
حمق وجه ذم كندم بار قطع عقد خوي
با جح قمح حمل حزم بيع طبع ذم كندم بار قطع عقد خوي
رشن ذمع نور قوم حلم جوف بند رنگ كاو جمع لطف قوي
فوج ملح موق رز وعد نهر فرقه نور كول سركين قصد جوي
ايضا مصراع عربيه مقلوب مستوى است بملاحظه لف نشر
بنت راح جوع عوج حار تين رسن مي درد كنج كرمي كاه
ريم حار جرح خرج راح مير ظلي كرمي ريش تنك خمر شاه

بَرّ عون جفّ فتح نوع رب   دشت یار خشک ره مثل آله
ریب مسح حفل الفج صحیح نیر   شک مال جمع درست قطع جا
بیع قطن خبط رحب غضب حز   عقد پنبه سهو وسعت قطع جنگ
ثبح لضع بحر نطق عیب   صعب پاره یم دباغ پختن
کفت تنک   تیمم بالحجر وبه نشین ۱۲۹ سنه

[illegible]

هفت مثقال [illegible]

۱۵

[illegible]

شوربا از قاسم گرفته شد ابر

طاقه کوبالای خادم پنج من

کوبالای محمد رفیع

چهار من

هفت من صالح داده

بخانلر

مستغنی منونه مسکوة عنه حفیض تهذیب
بی نیاز پیش ساکت نشستن [illegible] پستی پاکیزگی

تمزکیة جرکه لیس الیتیم الذی قد مات والده فلس فرس
پاکیزگی نظام نیست یتیم آنکه پدرش مرده باشد پولسیاه اسب
ان الیتیم العلم والادب کتف عضد حبتر عنب
شانه بازو مرکب انگور
بلکه یتیم کسی است که علم و ادب نداشته باشد
ابک قفل صرد بوحی عنق زبد خیه رباعی جعفر درج
نشتر کلید مرغ مرغ فاخته گردن بشیار چارهزنه نهر کوچک پولسیاه
زبرج برثن قمطر سفرجل قرعمل جحمرش قرطعب
زینت زنان پنجه شیر صندوق ابه به شتر نر پیرزن شیء
نصر وعلم وشرف معتل رمی لفیف مقرون
یاری کننده دانستن بزرگ علت یافته تیر انداختن کاهر علت چسپیدن
اجوف اکرام یکرم
میان خالی گرامی داشتن گرامی داشت

٨٦

بعد صیغه نکاح بعقد دائمی و ازدواج همیشگی
دادم موکله خودم فلانه خانم را بموکله شما فلانه آقا بهمین
صداق معین که مبلغ فلان مبلغ میباشد وکیل مرد
بگوید قبول کردم موکله شما فلانه را از جهت موکله خودم فلان
بهمین صداق معین که مبلغ فلان است
وکیل زن بگوید انکحت موکلتی موکلک علی الصداق المعلوم
وکیل مرد بگوید قبلت النکاح لموکلی علی الصداق المعلوم
وکیل زن بگوید انکحت موکلک موکلتی علی الصداق المعلوم
وکیل مرد مطابق همان ما قبل بگوید وکیل زن بگوید
انکحت موکلک موکلتی علی الصداق المعلوم
انکحت موکلک موکلتی علی الصداق المعلوم

أَنْكَحْتُ مِنْ مُوَكِّلِكَ مُوَكِّلَتِي عَلَى الصَّدَاقِ الْمَعْلُومِ

أَنْكَحْتُ مِنْ مُوَكِّلَتِي مُوَكِّلَكَ عَلَى الصَّدَاقِ الْمَعْلُومِ

أَنْكَحْتُ وَزَوَّجْتُ مِنْ مُوَكِّلِكَ مُوَكِّلَتِي عَلَى الصَّدَاقِ

وكيل مرد بگويد قَبِلْتُ النِّكَاحَ وَالتَّزْوِيجَ لِمُوَكِّلِي عَلَى الصَّدَاقِ الْمَعْلُومِ

أَنْكَحْتُ وَزَوَّجْتُ مِنْ مُوَكِّلِكَ مُوَكِّلَتِي عَلَى الصَّدَاقِ

وكيل مرد قَبِلْتُ النِّكَاحَ وَالتَّزْوِيجَ لِمُوَكِّلِي عَلَى الصَّدَاقِ

وكيل زن أَنْكَحْتُ وَزَوَّجْتُ لِمُوَكِّلَتِي مُوَكِّلَكَ عَلَى الصَّدَاقِ

وكيل زن زَوَّجْتُ بِمُوَكِّلِكَ مُوَكِّلَتِي عَلَى الصَّدَاقِ الْمَعْلُومِ

وكيل زن على الصداق المعلوم انكحت بموكلك موكلتي

وكيل مرد على الصداق المعلوم قبلت النكاح لموكلي

وكيل زن

وكيل زن على الصداق المعلوم انكحت بموكلتي موكلك

وكيل مرد على الصداق المعلوم قبلت النكاح لموكلي

وكيل زن على الصداق المعلوم زوجت من موكلك موكلتي

وكيل مرد قبلت النكاح والتزويج لموكلي

وكيل زن على الصداق المعلوم زوجت من موكلتي موكلك

وكيل مرد قبلت النكاح والتزويج لموكلي

وكيل زن انكحتها به — وكيل مرد قبلت النكاح له

انكحتها منه — قبلت النكاح له

انكحتها لها — قبلت النكاح له

بعقد دائم و ازدواج همیشگی دادم موکله خود را بموکل تو با همین صداق [illegible]

در مقابله است وکیل مرد گوید قبول کردم همین صداق را جهت [illegible]

سلامٌ علی خیر الأنام وسیّدی حبیب الله
العالمین ابوالقاسم محمّدٍ صلعم بشیرٍ ونذیرٍ
هاشمیٍّ مکرّمیٍّ عطوفٌ رؤوفٌ
من یسمّی باحمد بلغ العلی بکماله
کشف الدجی بجماله حسنت جمیع
خصاله صلوا علیه وآله فرض
علی الحاضر والغائب حبّ علی ابن ابی
طالب اللهم این کلام ربّانی
وسورات قرآنی وتنزیلات آسمانی
که در این دم

که در این دم لطیف و در این ساعت شریف که تلاوت فرموده
اولا بروح پر فتوح مشرف مکرم مقدس منزه خاتم الانبیا
والمرسلین وسایر الائمة المعصومین خصوصا ثامن الائمة
المعصومین ضامن الغرباء والمساکین السلطان
علی بن موسی الرضا علیه الف الاف التحیة والثناء والسلام
لاسیما هدیه و بشارت از ثواب تلاوت کلام الله
برسان بروح مرحوم مغفور تاره کذشته امیدوار واصل
و آید کردان ایغفا والدین حاضرین و غایبین و ملتمسین
راهم بیامرز ای الستار بالنبی وآله الاطهار الفاتحه
مع الاخلاص والصلاة ۲۲۲

صورت نقاشی

سفید لحابه کل سفید سرنگ
۱۵ ۱۰ ۲/۳

لاجورد کل سرنگ آسمانی
یکمن
۱/۱ ۳

نیل پرطاوسی یزنجه توئه کل به لاجورد
فیروزه
۴ ۱۴

وخ مخلوط به نیل و کل نیمائید
نیمن رنگ شنیت

وخ زرد چوبه ساییده وخ روی زرد چوبه
یکمن ۵/ رنگ اجور

وخ ده سیر کل سرنگ رنگ نخود
نیمن ۱/ ۳/

زرد فرنگی نیل با نیم سیر روغن
۱/ نیم م رنگ سبز

روغن خشخاش پخته میکنید مخلوط ده سیر روغن
سرنج نیم سیر لاریکیر خشخاش پخته میکنید

سفیداب صاف نرم میکنید با روغن مخلوط کم رنگ چون شفاف نیل مخلوط اگر خاسته باشی رنگ زیاد
رنگ را زیاد بشود نیل را علاوه میکنید این هم رنگ فیروزه

دوده نفت مخلوط بروغن این شد رنگ مشکی سفیداب رنگ کرتانه نیل رنگ چه در رنگ خیل

چهار ده زرد فرنگی با لیموئه با روغن سفیداب دلته استار میشود با زردی رنگ باش سفید
چهار ده مخلوط میشود رنگ پیش

زرد فرنگی مخلوط با روغن این رنگ لیموئه پررنگ کمرنگ قدر سرنج با قدر زرد پررنگ کمرنگ این
میشود رنگ نارنجی نارنجی

رنگ سبز شنجرف خالص با روغن سفیداب زرد لیموئه فیروزه
سرنج اینها را جدا جدا کار بزنید این میشود قوی قزل

لاجورد خالص با روغن این رنگ می
یکقدر سفیداب دلته استار کم رنگ پررنگ

رنگ پشت گل خالص شنجرف سفیداب
مخلوط با روغن میشود پشت گلی

مخلوط با روغن میشود پشت گلی رنگ پوست پیازی گل سفید گل بره مخلوط باهم دیگر
دست استاد کم رنگ پررنگ رنگ پشت گلی شنجرف سفیداب با روغن مخلوط
دست استاد کم رنگ پررنگ میشود رنگ پشت گلی

رنگ طلائی

اکلیل با روغن لاک